

BERT PONOVO NA POSLU

ZVONIMIR MAJDAK

Muvao sam se okolo bez cilja poput kakvog situiranog besposličara, jer su i oni osjetljivi na godišnja doba, osvrćući se za tek sašivenim proljetnim kostimima i zlatnim kolotovima koji su se sudarili iznad obnaženih ručnih zglobova, pomišljajući kako bi to zvonilo u neposrednoj blizini moga uha pri susretu dva do malo prije strana lica; hodao sam nogu pred nogu dozvoljavajući da me zaustavi svaki idiotski izlog, svaka veža pred kojima su stajale drske balavice žvačući gumu kao tinejdžerke u američkim filmovima, njišući paket školskih knjiga obuhvaćen kožnim remenom kupljenim u Trstu, zureći u zaručničko prstenje »samo od donešenog materijala«, u noževe naoštrene u brusionici podno katedrale, u dječje igračke, svježe kolače, u zgrbljenog aranžera s jastučićem pribadača, u impersonalne lutke. Vjetar u kom se osjećala sunčeva toplina vijao je crnu zastavu izvješenu na Kazalištu. Prodavači novina čekali su podnevna izdanja razgovarajući praznih torba. Vidio sam lica beba u nedjelju prije podne. Ljudi su pokušali sjedjeti na klupama ali je asfalt bio još hladan i gležnjevi su zebli. Ljudi su šetali i zaustavljali se ispred praznog bazena. Penjali su se u Goruži grad i fotografirali, očima tražili kuće u kojima stanuju. Požvakao sam žilavi naravni odrezak. Ostavio sam hladnu savijaču od sira i sišao do tramvajske stanice. Sjedio sam sve do posljednje stanice vozeći se u polupraznim kolima s glupanom koji je uporno držao otvoren tranzistor pored smetnji električnog motora. Kola puna Cigana zbunjeno su prešla most i zaustavila se na sredini ceste. Jedan čovjek kome je vjetar nadizao šešir trudio se da im objasni kako ne smiju sa svojim prevoznim sredstvom u grad jer postoji tabla sa zabranom. I saobraćajac koji će ih odmah ukehati. Popeo sam se na most a Cigani su skrenuli u prvu pokrajnju ulicu i nestali uz štropot obruča kotača na makadamu. Oči su mi zasuzile od britke struje zraka. Krzmao sam da podem mostom na drugu obalu i stazom kroz džbunje, da preko panjeva starih vrba dosegнем podnožje drugog mosta. Nisam bio siguran je li staza blatnjava ili suha. Drugi je most ljepši premda s njega nije pogled tako sjajan kao s ovoga. Povraća mi se

kad ugledam onu pjenu što se nadiže kao kakav ogromni mjehur pri izlazu odvodne cijevi. Sve me to skupa navodi na pomisao da gledam džinovski jajovod. Ona pjena je suvišak koji se ispušta u prirodu. Oduštao sam da bacim pogled s drugog mosta, neko sam vrijeme pretraživao valove a onda mi se zavrtjelo u glavi, pljunuo sam i vratio se pješice kući.

U mjesecu travnju Silvestar se počeo tajanstveno smješkat i najvjestio uzbudljive stvari. Navalio sam na njega da mi kaže u što ćemo se opet upustiti ali je tvrdokorno šutio i gladio imaginarnu bradu htijući valjda pokazati kako će to biti bog bogova posao. Jer o nekom provodu nije moglo biti ni govora. Otkako je u listopadu preminula stara gospođa, profesorova mama, sin se zatvorio u sebe i počeo sve primati s rezervom. Bilo mi je jasno da će biti bolje što ga budem rjede posjećivao. Stariću su spustili u jednu srednjeluksuznu raku na Mirogoju poslije sprovoda koji je pokvarila kiša. Ni prvi ni posljednji čije vijence škropi kiša. Silvestar je kupio vijenac ali nije došao na pogreb. Mislio sam kako se još ljetos dobro držala. Vjerojatno se njeno stanje iz dana u dan naglo pogoršavalo. Nije to bio nikakav plijen za neumornu kosačicu smrt. Kiša je curila s kupole kišobrana i kvasila rukave kaputa. Kapi su mi klizile među prste tako da sam morao navući rukavice. Držao sam se malo po strani da slučajno ne dodem u situaciju da se moram s nekim upoznati. Profesor mi je odsutno kimnuo glavom i maramicom obrisao pokislo čelo. Supruga mu je u ruke turala kišobran, ali ga je on odbijao kao da ne zna šta će s njim učiniti. Onda se ona premjestila bliže k njemu da ga svojim zaštiti. Tada sam prvi put vidio njihovu djecu, jednog debeljuškastog tridesetpetogodišnjeg muškarca s malim brčićima, crnim očima, lijepim podvaljkom koji biste lako zamijenili s gušom, oniska rasta, u šesiru po široka oboda – netko mu je neodgovorno pripisao da je tip Meksikanca – i plavokosu ženu, njegovu sestru u pratnji supruga koji se neprestano ogledavao kao da traži cimer gostionice u kojoj će poslije popiti nešto s nogu, trljajući ruke i govoreći: eto tako je to. Kćerkino lice bilo je sve pod madežima, previše i za ženu koja misli da je ružna. Ovaj put imala je usne raskošno narumenjene kao da već nekoliko dana nije odstranjivala šminku nego je samo stavljala sloj na sloj. Kao i većina žena na sprovodu glavu je pokrila crnom maramom ali se po pramenovima koji su joj izlazili ispod nje moglo zaključiti da joj nije svejedno kako joj taj dio žalobne odjeće stoji i da je izvjesno vrijeme proboravila pred ogledalom. Pretpostavljam da se rodbina međusobno prijateljski ophodila jer starica nije ostavila oporučno nikome ništa. Bio je to jedan sprovod složnih i neposvađenih ljudi.

Pogrebници su vješto spustili lijes uz pomoć konopaca koje su polagano namotavali dok je svećenik očitao molitvu i posćekrio pokojnicu u njenom novom, vjekovječnom skloništu. Na seoskim grobljima u tom času grobari ili siromasi koji su za vino i ostatke karmine iskopali grob zabodu svoje lopate u zemlju. Grude zabubnjaju po pokrovu lijesa i to je znak ženama iz porodice umrloga da jače zaplaću kršću ruke i šmreću u velike izgužvane maramice koje drže na svom neispavanom,

bljedom i odebljalom licu. Dok se ostali počinju razilaziti a nosila su već zaključana u mrtvačnicu, one se još ne miču s mjesta. Ovdje nikom nisu niz obraze potekle suze kad su navalili betonsku ploču na otvor rake i zidar stao cementnom smjesom zamazivati spojeve. Lopate zemlje bačene na lijes tužno i bolno najave posljednji čin obreda. Čovjek osjeća njenu težinu, kako se sleže oko lijesa, namješta oko njega da on što više utone u nju. Kamena ploča zatvara šupljinu ali ne tišti mrtvaca, ona se oslanja na zidove. Možda zato nitko nije zaplakao? Krhko staričino tijelo neće se pomiješati sa zemljom već će se raspasti u miru, oslobođeno ponižavajućeg pritiska. Vijenci su porazmješteni na ploču i sve je bilo svršeno. Skup se počeo razilaziti. Profesor se sagnuo k zidaru i nešto mu rekao pokazujući na šupljine koje je ovaj ispunjavao cementom. Izgleda da je posumnjao u kvalitet posla bojeći se da voda ne prodre u grobnicu. Zidar ga je umirio, prišla je i supruga s kišobranom pa su se i njih dvoje uputili za ostalima prema izlazu. Odlutao sam među spomenike da izbjegnem vožnju u istom tramvaju s profesorom. Spuštao se mrak na grad obavijen parom i dimom. Svjetla velikih prozora mutno su sjala. Ostavio sam zidara koji je sada zapalio cigaretu. Iz svoje žlice stenjući je strugao ostatke cementa da zatvori rupe i staru gospodu bar za neko vrijeme spasi vlage. Ona je snivala na strugotinama dok su najnestrpljivije ćelije počele da je napuštaju.

Proljetni dio prvenstva pružao je Silvestru da se iskaže jer kako se šampionat bližio kraju sve je više bilo iznenađujućih rezultata i pri ispućavanju listića moralo se voditi računa o novim faktorima: da li se sastaju klubovi iz istoga grada, takozvani mjesni rivali, da li se sastaju klub iz gornjeg i donjeg dijela tablice, klubovi kojima prijeti ispadanje, klubovi koji nemaju većih ambicija osim da zadrže mjesta na kojima se trenutačno nalaze. Sve je to moralo biti poznato prognozeru. Stvarna snaga i forma ekipa više nisu bile pouzdani putokaz jer se događalo da favorit izgubi na svom terenu u posljednjim minutama igre, nakon apsolutne premoći. Takvi rezultati bacali su u očaj naivne kladioce koji su slijepo vjerovali u objektivno bolje. Ljudi su razočarani napuštali stadione jer su se osjećali prevarenima. Navijači su bacali klupske značke i zaklinjali se da više neće poći na utakmicu. Među prognozerima također je vladala zbrka budući da su sada svi oprobani stari sistemi pali u vodu. Dvanaest pogodaka imala je domaćica koja nikad nije vidjela nogometnu loptu niti je ikad prije ispunila i jednu jedinu kolonu. Šaputalo se i kroz izvještaje novinske aludiralo da su pojedini susreti unaprijed prodani i da su kola do kraja prvenstva puka formalnost budući da je prvak već određen i nitko ga ne može ngroziti. Kružile su priče o potplaćivanju ključnih igrača. Tko je imao veće crne fondove mogao se nadati boljem mjestu na ligaškoj tablici. Siromašni klubovi s malim premijama i slabim igračima nalazili su se pri dnu jedan drugome penjući se na rame.

Silvestar nije bio zatečen niti je nepripremljen dočekao ovu pomtnu koja je zavladała na tablici. On je bio specijalist za poremećaje. Čak mislim da su mu oni više odgovarali nego normalno stanje kada je mali postotak vjerojatnoće da će se stvari razvijati u neočekivanom pravcu.

Nije ga uhvatila panika kao ostale koji su navrat-nanos mijenjali sada pogrešne osnove ne bi li u preostalih nekoliko kola upecali koji milijun. Pamtim da mi je jednom rekao:

– Sve što ljudima više treba novaca, to će biti više poremećaja, podmićivanja, korupcije. Shvaćаш, njih nije briga za simpatizere i neku čast, čistoću klupskih boja. Govorim ti to jer znam kakva je situacija u većini klubova. Pet kola prije kraja oni koji su odustali u treći za neka od viših mjesta igraju s pola snage, u blago rečeno čudnim postavama, s taktikom koja te tjera na smijeh. Oni su već završili trku i ne interesira ih ništa drugo osim ljetne turneje i dobro plaćenih gostovanja. Za dobro plasirane gubitak nekoliko bodova ne predstavlja katastrofu. Na taj način oni vežu klub kome su pustili da ih namlati. Ako iduće godine budu jurišali na titulu zahvalni klub poklonit će svome ovogodišnjem spasioču dragocjena dva boda. Shvaćаш? Eto, takav džumbus baš sada vlada. Jedni cvile a drugi se zezaju.

Čini mi se da je profesor imao primjedbi na takvo shvaćanje prognozerske situacije jer se Silvestar sa sastanaka s njim vraćao neraspoložen i ogorčen. Pokušao sam ispipati o čemu se radi ali je on odgovorio nešto općenito, nešto o krutosti i uskogrudnosti starih ljudi koji klonu pošto se popnu na jedan vrhunac nemajući snage ni za silaz a kamoli za penjanje na slijedeći. Poznavajući profesora mogu pretpostaviti njegovo čuđenje kad je slušao što Silvestar predlaže da bude osnova sistema koji će primijeniti na ovo kolo. Profesor nije pratio tok prvenstva niti je imao pojma da se na njegovu svršetku dešavaju stvari koje mu je Silvestar iznio. Njega je to prenerazilo i sigurno je neko vrijeme sjedio šuteći. Nije mu se svidjela ideja da izvrše bilo kakve izmjene u sistemu samo zato što njegov kompanjon sumnja u moral klubova. Njemu se to gadilo. Voditi brigu o prljavim dogovorima i tu nečist na bilo kakav način interpolirati u sistem koji je za njega predstavljao plemenit napor duha, borbu između logike i vjerojatnoće, posramljivanje apstrakcije i čiste kombinacije od primitivizma klupskih emisara, nakupaca bodova. Mogu se kladiti da je on bio protiv ustupaka. Ponižavanje sistema koji je on izmislio i usavršio, odvojio za njega značajan kvantum energije koju je mogao upotrijebiti mnogo nekorisnije nego što je to slučaj, bilo je istovremeno i šamar njemu samome. On nije dao svoju privolu bez borbe, na običan nagovor. Ako je smrt mrzio zbog toga što mu oduzima sposobnost mišljenja, ako je misao ostavljao kao posljednje čega se odriče, kako je onda mogao dozvoliti da na sistem, na izuzetan i nadasve osjetljiv spoj misli padne sjenka preinaka koje nemaju opravdanja u novom smislu već se ubacuju iz motiva neke pišljive zarade, časovite pohlepe. On se, uvjeren sam, branio od tih sjenki. Ali kojim sredstvima? Kako je organizirao obranu? Nije smio iznijeti prave dokaze, one koje bi umio plasirati pribrano i ujedno strastveno, već je morao posegnuti za onima koje je Silvestar razumio a time je odmah oslabio svoju poziciju. Silvestar ne bi htio ni razgovarati o nekakvoj obrani misli od tereta utilitarizma, o čistoći spekulacije i čuvanju sistema od tih sablažnjivih, sumnjivih, kupoprodajnih informacija s kojima je došao pred njega i

zatražio da ih nekako sažvače u simbole i lukavo porazmjesti po kolonama, jer je to za njega bilo badavadženje, traćenje vremena umjesto da se nađe način, to jest da se malo, malo prilagodi postojeći način kako da se potocići monete što su se slili u kasu prognoze navrnu u njegov džep. Tko je i malo spreman mučnuti glavom zna da je sve izvan toga jalovo i besplatno filozofiranje. Profesor je znao da bi ga tu negdje dočekao njegov poslovni partner i morao se ograničiti na domenu praktičnoga gdje je opet Silvestar bio čvrsto i duboko ukopan. On je imao svoje neoborive razloge. Na pogotke i dobitak mogu računati jedino ako se ne ogлуše na upozorenja koja su Silvestru signalizirana i ako ih spretno i domišljato uguraju na pravo mjesto. Neće se valjda zgražati nad njihovim sadržajem ili svoje sumnje doturiti Liga odboru! To se njih ne tiče. Nisu oni krivci za prodaju duša i bodova. Dapače, bilo bi im lakše da se sve odvija kako bog zapovijeda, da pobjeđuju bolja kondicija, tehnička sprema, znanje i vještina. Pjevušeći bi čekali večernji izvještaj i ne bi razbijali glavu ne znajući koju varijantu da izaberu, kako da osposobe sistem za snalaženje u ovom prvoligaškom kupleraju. Ovako uzimaju ono što još jedino preostaje. Potpuno odustati i dati šansu nekoj domaćici, nekoj čoravoj koki da napipa zrno, nema smisla. Njihovo je pravo da iskoriste na glavu okrenutu situaciju. I to napregnuvši svoje živce, svoju glavu.

Profesor je vjerojatno hvalio izdržljivost i sveobuhvatnost sistema premda je i sam znao da je udešen za manje poremećaje. Ovi su bili izvan njegova doseg a valjalo je popustiti šarafe, staviti nove mreže u koje će uletjeti ptičice što u visinama cvrkuću. Sumnjao je da će se svinjarije dešavati iz kola u kolo jer bi to djelovalo prenapadno, zainteresirali bi se viši politički forumi. I šta bi im onda brzopleta promjena donijela. Novu glavobolju. Opet bi se morali latiti starih pravila, ponovo staviti u stroj prezrene kotačiće. On ne može jamčiti da će ih namjestiti tačno kako su prije stajali a to znači riziko, nesigurnost. Pametnije je ništa ne izbacivati i ništa ne ugrađivati. Do sada je sve išlo kao po loju. Ima li gospodin Silvestar kakve zamjerke? Razumije se da nema jer profesor ništa ne utvrđuje bez njega, da ne čuje što on misli. Budu li i dalje poštovali međusobne primjedbe, neće zapasti u škripac niti će proći nedjelja bez dobitka. Zato on predlaže da se strpe i mirno kao i dosada dadu dječacima da ispune listiće po profesorovim uputama. Gospodin Silvestar će vidjeti da nije loše što je dao svoj pristanak i povjerenje starom sistemu. Treba imati u njega povjerenja. Nije li se kroz toliko kola pokazao dobrim, svemogućim? On je dosta savitljiv i podniji će sva prekoračenja, sve poremećaje o kojima se priča. Kako da tome čovjek vjeruje kad zna da je svijet šašav i nasjeda lažima. Uvijek ima vremena da se pokvareni dio izmijeni.

Ako se profesor ovako branio (a znajući ga ne mogu pretpostaviti bilo koji drugi način, naročito ne argumente o čistoći misli), onda je nalijevao ulje na vatru. Silvestar mu je sigurno sarkastično odgovorio da ga to podsjeća na upornog kupca lutrije koji igra na brojke godine i mjeseca svog rođenja. Može bljuvati lovu cijeloga života a da ni ne

primiriše premiju. Korisno je biti uporan ali i za to treba izabrati svaki put drugi način. Lovac slijedi trag zvijeri, ne čeka da ona doluta u njegovo dvorište. On također mijenja pušku. Nije sitna sačma za nosoroga. To bi mu se činilo da ga netko golica. Njihov sistem nije vječna istina kojoj su se predali u vlast nego tvorevina koja će se pokazati dobrom ako izdrži promjene i njih usreći. Zna se dobro čime. Informacije nije, on, Silvestar, isisao iz malog prsta nego ih debelo platio. On ne želi da se u nedjelju uveče čudi tobožnjim iznenađenjima i da nad novinama prevrće oči padajući u nesvijest. U životu su takve nesvjestice opasne. Nekoliko njih vrijedi jedan lijepi srčani infarkt. Nije on izmislio potkupljivost ni vatru pod petama. Kad gori pod petama, onda sve činiš da bi ugasio požar. Baca se i pijesak na vatru. Ali se pijesak također baca u – oči. Srećom, on ne dopušta da mu i zrnce zamračí vid. On sve to divno njuši i registrira. U ovom trenutku svi su odložili principe u kut i dovijaju se kako da se spase zone ispadanja. Informacije su u tom znaku i tako ih treba shvatiti. Bez ogrebotina treba ih smjestiti u sistem i početi ispunjavati tikete. Vremena ionako nemaju puno.

Ne znam kako je profesor oponirao Silvestru ali sam siguran da nije izvukao svoje najintimnije argumente jer je shvatio da ni oni ništa ne bi vrijedili u ovom času. Ni oni nisu vrijedni sume kojom je Silvestar platio povjerljive prvenstvene informacije. Da li se uzšetao po sobi prije nego što je pristao na izmjene? Da li mu je na pamet palo da pristaje na izmjenu svojih misli? Je li uzdahnuo? Da li je rastreseno uzeo škare da odstrani suhi list s biljke u loncu? Kad sam ga idući tjedan posjetio, upravo je pratio inkasatora za struju.

– Sve manje trošimo. To je pouzdan znak da smo u proljeće.

Budući da nikad nas dvojica nismo spominjali prognozu i Silvestra kao igrača, nisam mogao očekivati da će mi se on potužiti. Možda se ove njegove riječi odnose na spor oko mijenjanja sistema:

– Znate, na puno stvari pristanete da ne razočarate bližnje. Ne možete im odbiti jer biste ih ostavili u opasnom stanju. Svašta će učiniti da dobiju što žele. Nije im stalo da li drugi odobravaju njihov postupak. Tako vas dovedu u neugodan položaj i zalud vam sva razboritost i smisao za procjenu situacije. To posjedujete vi ali ne i oni. Da ne učine neku glupost vi djelujete direktno protiv svojih principa i pomažete im da ostvare svoju zamisao, zamisao koja vam se ne sviđa.

– To je, čini mi se, žrtvovanje? – rekao sam u tišini koja je vladala sobom. Napolju je pucketala kora, u pupovima je vrelo. Kestenovi bija-hu ljepljivi.

– Vi biste tako htjeli opravdati čovjeka koji popušta? To je lijepo od vas!

– Oh, ne želim nikoga izvlačiti iz sosa. Samo dajem pravo ime njegovu činu.

Profesor se nasmiješi, dodirne usnu vrhom prsta i reče:

– Pravo ime, pravo ime! To je vrijedno pohvale. Međutim, ono što ste vi maloprije okrstili žrtvovanjem, nekome može izgledati, iz puno razloga, najobičniji oportunizam, pokleknuće slabića. Zamislite do čega

može dovesti popuštanje. Sve pod izlikom da vam je namjera spasiti bližnjega. Neobično poštena namjera. Ali umjesto da ga spasite vi nesretnika razmazite, ohrabrite ga na novo iznudivanje, nov pokušaj. Kamo to vodi?

– Znači ne postoji plemeniti čin koji bismo mogli nazvati žrtvovanjem. Svjesno žrtvovanje nečega ličnog za spas, za obranu tuđe egzistencije. Onda toliko toga ne postoji.

– Molim vas nemojte počinjati s dilemom da li postoji ili ne postoji. Vjerujte da postoji. U to ne sumnjam. Pitam se samo da li je vrijedno žrtvovati izgrađene poglede zbog trenutačnog zadovoljstva drugih, s kojima smo silom prilika povezani. Vrijednost žrtve mjeri se vrijednošću spašenoga.

– Zbog ličnih zadovoljstava? To je onda ugađanje, ne?

Profesor se zamislio i odgovorio:

– Ne, ne, ipak je to samo popuštanje. Dojadi vam raspravljati s gluhi-ma. Ili s onima koji se prave gluhi. Govorite u vjetar. Oni imaju svoje razloge. Ne obaziru se na vaše. Da vas ne ismiju, prave razloge prešutite . . . Povlačite se, šaljete sve dovraga. Tješite se mislju da tako mora biti.

A kad je površno sravnjivanje nedjeljnih rezultata pokazalo da je Silvestar zahvaljujući korekcijama sistema dobio one silne milijune, profesor je morao priznati da je bilo na mjestu to što je njegov partner forsirao izmjene jer bi inače ostali kratkih rukava kao i hiljade prognosera koji su se oslonili na višegodišnje analize rezultata i pronašli masu dokaza za pobjedu »Partizana« i »Zagreba«, a baš su oni bili potučeni. Njihovi porazi načinili su lijepu zbrku! Silvestar je trljao ruke i govorio da su mu potrebna još dva-tri ovakva kola pa seli u Italiju da na Toto-calciju okuša sreću. Pakosno sam pomislio kako će i mene morati povesti ako hoće da se osigura od uroka. Ako misli da pobje-duje. Profesor je bio zbunjen i nesretan što se ovako adaptiran sistem pokazao dobrim. Ne može se reći da je on priželjkivao njegovu kapitu-laciju, ali je bio iznenađen kako je tako raštimana tvorevina u svoju mre-žu uhvatila milijune kad je on predviđao da će iz svega toga biti samo puno pljeve a ni jedno zrno. Matematika se posramljeno povukla u kut. Silvestrove informacije bile su odlučujuća privaga. Bez njih svi listići ne bi težili ni gram. Ovako težili su sumu koja se ne dobiva svaki dan na prognozi. Našao sam dva studenta koji su bez ikakvih trikova po-digli novac. Profesorovo raspoloženje se popravilo. Primio je postotak kojemu se nije nadao.

U posljednjim kolima prvenstva ulov nije bio tako bogat jer su pro-curile vijesti o lažiranju i namještanju rezultata pa su mnogi požurili da nešto upecaju. Javno se pričalo da su neke utakmice unaprijed prodane. Na pomolu su bile afere oko prijelaza igrača iz kluba u klub. Neki igrači jednostavno su nestali i nitko nije znao gdje se nalaze. Na igralištima se glumio prvorazredni teatar. Nogometni savez jedva je čekao da se sve to što prije završi i zaboravi u groznici koja zavlada pred početak

jesenskog dijela takmičenja. Silvestar je i u tim trenucima dokazao da je nenadmašan. On je opet preključivao da će rezultati biti drugačiji nego što ih hiljade šakalica koji su brže-bolje poletjeli na uplatna mjesta očekuju, sigurni da će im pečene ševe pasti u usta a dobitak od jedanaestica i dvanaestica tiho kapnuti u džepove. Kao što i najkatastrofalnija nepogoda ponekad pred sam kraj promijeni intenzitet i smjer neočekivano splasnuti u krošnjama hrastova i dajući šansu suncu da do noć još obasja zemlju iza ruba rastrganih oblaka, tako i različite druge pojave u času kada smo se pomirili s njihovim beskonačnim trajanjem, i samo u pravilnoj izmjeni dobra i zla nalazeći nadu, nevjerovatno vrtoglavo izgube svoje strašne oznake ostavivši ljude otvorenih usta, zaprepastene i nemoćne. Jer kad se nešto ustali i pokazuje tendenciju rasta, nikako smirivanja i pada, mi koji isto tako rastemo i padamo nakon nekog vremena rezigniramo domišljajući se kako da u nepovoljnim prilikama osiguramo, obnovimo staru udobnost, red i sigurnost. Mnogi pretjeraju i zaborave se. Sredstva za kojima posegnu nisu uvijek posvećena, javno odobrena. Redaju se scene u kojima niste pretpostavljali da ljudi mogu sudjelovati s takvom bezbrižnošću, otkrivena lica, ne obazirući se na došaptavanje susjeda i njihove osuđujuće poglede. Ljudi se divno razlikuju po tome kako se koja skupina njih brzo prilagodi načinu života neprijatelja i zavojevača. Neki to učine napadno mirno i organizirano da posumnjate nisu li se oni odavna pripremali za taj čin. Drugima to opet nikada ne pođe za rukom, što ih osuđuje na vječitu nemilost i patnju. Oni što žure ne misle da mogu biti prevareni, da je nerazumno tražiti vjeru i postojanost stanja koje se prema prethodnom ponaša i odnosi s bezočnošću poremećaja koji se nametnuo i koji neće dugo trajati. Poremećaji najviše uzbuđuju lakovjerne i priglupe ljude. A Silvestar se nije družio s takvima, on je bio kovan od posebnog željeza. Zato ga oni milijuni nisu uljuljali u san. Posvuda se pričalo o skandaloznim detaljima koji prate ovogodišnje prvenstvo. Vrhovi to nisu mogli trpjeti jer je valjalo misliti i na buduća prvenstva. Koga će zanimati ta lakrdija u trideset i dva kola ako se ne osigura regularan fair-play tok? Stadioni će opustjeti. Ljudi će početi radije posjećivati kazalište nego nogometne terene. Silvestar je njušio da se kuhaju žestoko zaparena jela i poslastice za sladokusca kakav je on. Nisu ga omamili mirisi tih skupih jela niti ga je zbunila žurba u kojoj su pripremana. Opet me uvjerio da se zna postaviti na pravo mjesto i obraniti udarac. Učinio je to kao od šale, u velikom stilu.

pogodaka, dok je Silvestar dobio najnovija naređenja iz samih štabova i znao kako će teći bitka. Sasvim je zbunio profesora kad je rekao da će u posljednja dva kola primijeniti stari sistem bez ispravaka i nadopuna koje su unijeli u posljednje vrijeme. Profesor, koji je zagovarao dosljednost i dugu praksu, naročito ako pokazuje svoje najbolje strane, nije shvaćao ovaj Silvestrov potez niti mu je nalazio opravdanja i u najelastičnijem odnosu prema stvarima. On je bio protiv degradiranja sistema u koji je sumnjao, ali koji prihvaća i voljan ga je razraditi i obogatiti izvjesnim detaljima jer je sumnja raspršena. Na prvom koraku pokazao se pouzdanim, silnim. Zašto ga ne bi iskušali u još jednom kolu pa tek onda porazmislili o povratku na staro?

– Teže se vratiti na staro, na dobre stare pozicije nego izmisliti uistinu novo – rekao je Silvestar. Taj odgovor je držao spreman da njime lakše privoli profesora na uzmak.

– Nikad korak natraške nije korak na potpuno isto prijašnje mjesto, to vjerojatno znate – upozorio ga je profesor.

– Ne brinite, neka se zemlja samo mirno okreće. Iskoristit ćemo male ljudske zakone i prihvatiti savjete. Ja sam ih proučio, dobri su!

Kakve je to zakone Silvestar proučio? Tko mu je bio savjetodavac i na što su se savjeti odnosili? Šta bi se desilo da ih nije prihvatio, prvo on, a zatim profesor? Silvestrova logika bijaše jednostavna, zdravorazumska, prikopčana na životna iskustva i usputna promatranja. Između činjenica i zaključaka koje je donosio on nije trpio ubacivanje naknadnih podataka, koji uvećavaju značenje zaključka, pa se kukavice i previše oprezni zaustavljaju na pola puta strahujući od odgovornosti i posljedica. Volio je pred sobom imati čist brisani prostor na kom se kretao hladnokrvnošću sablasti, gađajući nepogrešivo kao arhandeo. Kretao se u pravoj liniji i zato je uvijek išao sam naprijed. Kad bi opazio cilj, nije se osvrtao ni lijevo ni desno. Ne mogajući previše on je iz pažljivog praćenja posljednjih kola prvenstva zaključio da će posljednja dva dati realne rezultate, da neće biti nikakvih kupoprodaja na burzi bodova jer poslovi nisu vršeni u tajnosti. Počele su afere s golmanima. Stvari su se morale zabašuriti s nekoliko poštenih nenamještenih utakmica. Netko je konačno morao ispasti iz lige. Može se samo nagađati kolika je bila pomoć stranog lica, nekog funkcionera ili dobro upućenog novinara, a koliko je on sam (kao i u nekim drugim prilikama) bio lukav, domišljat, nepovjerljiv znajući od prije da se neke granice ne mogu prekoračiti, da se tik pred njima pravi naglo zaokret jer bi inače sve bilo raskrinkano. Pokazalo bi se da je tobožnji prirodni tok, kroz za to načinjene otvore, dirigiran i podmazivan. U svakom slučaju ta je pomoć bila dobrodošla i Silvestar ju je znao iskoristiti. Da li ju je platio? Vjerojatno, ako je nije zaslužio još prije nego što je znao da će je zatrebati. Nisu li ujemu toliki tipovi bili dužni?

Isto tako ne može se znati da li je Silvestar profesor u iznosio ove, prave i jedine, razloge što svojeglavo igra sad ovako, sad onako, ili ih je prešućivao, zamjenjivao s lažnima koje je morao imati pri ruci. Profesor se katkad znao zaintačiti i nije popuštao dok njegovi argumenti ne bi

bili nadvladani boljima. Ili je prema Silvestru kao partneru koji ulaže novac bio neuobičajeno popustljiv, čak snishodljiv? Uolikoj ga je mjeri respektirao? Šta bilo da bilo, profesor se na kraju ipak pokorio i iz pretinca izvukao shemu starog sistema. Koliko ga poznam uradio je to s gadjivošću, kao da prekapa po stvarima pokojnika. Sigurno u taj čas nikoga nije bilo u sobi, jedino on i spokojstvo cvijeća.

Silvestar je opet pokupio vrhnje i zadovoljno se cerekao idući ispred opustjelih uplatnih mjesta prognoze. Mušterije su kupovale srećke velike ljetne lutrije. Očajnici su se tješili posizujući za kuponima Lotoa. Prvenstvo je završilo bez buke, bez vatrometa po novinama. Nekoliko klubova koji su se jedva-jedvice spasili od ispadanja drhtali su što će reći kontrolna komisija. Novi prvak odletio je na dvomjesečnu turneju po Južnoj Americi a drugi su se zadovoljili Bliskim Istokom, Zapadnom Njemačkom i Belgijom. Novinari su u dokolici sastavljali liste deset najboljih golmana, deset najboljih lijevih bekova i tako redom do desnog krila. Prelazni rok iskoristila su samo dva-tri igrača vrijedna pažnje jer su zvijezde bile pod višegodišnjim ugovorima. Neko vrijeme čitaoci su se uzbuđivali natezanjem oko jednog mladog igrača iz provincije koji je zapeo za oko mešetarima iz dva konkurentna kluba. Prvo su ga kidnapirali jedni i smjestili u planinarski dom a onda je on pobjegao kući da popije mlijeko iz mamine ruke. Nedugo zatim dokliziła je limuzina iz glavnoga grada i uz mnoga obećanja namamila dečka da potpiše pristupnicu. Tada su oni kojima je pobjegao pokazali njegov potpis na pristupnici njihova društva. Pokazalo se da je otac htio trgovati sjedeći na dvije stolice. Dečko je na kraju zaigrao za prvi klub ali ništa naročito nije pokazao. Izgleda da mu je reklama udarila u glavu. Kad sam Silvestra upitao što misli o svemu tome, on je slegnuo ramenima. Poslije je ipak rekao:

– Kakav otac trgovac, takav sin nogometaš.

Onda je nadodao.

– Ništa se drugo nije moglo ni očekivati.

Grad se iz dana u dan praznio, osipao. Mislio sam kako bi bilo odvratno dobro da Silvestar poželi promjenu zraka i da se stuštimo na more kroz onaj famozni Gorski kotar sunčajući se na terasama motela, pijuckajući limunadu i namještajući elegantne naočari za sunce. Profesor je autobusom otišao do Splita. Htio je vidjeti Dioklecijanove podruma i o njima razmišljati sunčajući se na Hvaru. Imao je namjeru tjedan dana provesti i u Podravini.

Sunce je titralo iznad krovova automobila i provlačeći se između njih često bih opekao laktove na vrućem limu. Iz njih su zurili umorni ispijani putnici, žene maramama povezane kose, u bluzama čiji su se rubovi usjecali u crveno papreno meso, podignutih sukanja preko koljena, s kolutovima ispod očiju grozničavih od duge vožnje. Mala djeca su spavala na rukama majki ili na ležaju napravljenom od prtljage. Lutali su gradom tražeći prenoćište, smetali prometu, ulazili u krivi smjer i pravili zbrku pred očima saobraćajca kojemu je znoj probio ispod pazuha.

Ipak sam im u duši zavidio iako se to iz mog pogleda nije dalo pročitati. Namjerno se nisam na njih osvrtao da pokažem kako me ne uzbuđuju njihove pariške i minhenske registracije, kako mi je svejedno jer se osjećam dobro i kao pripadnik plemena koje se ovdje na ovom mjestu zaustavilo. U duši, ipak, čeznuo sam za kakvom uvalom i pljuskanjem valova u podlokano stijenje. Ali i dalje sam sabrano činio najpotrebnije pokrete ne dajući povoda nekom promatraču da me strpa među nestrpljive. Poskočio sam kad mi je jedna znanica iz turističkog saveza ponudila mjesto u recepciji novootvorenog hotela u O. Njena žuta svilenka bluza odicala je svježinom, kao da ju je upravo izvadila iz frižidera. U poluzamračenoj prostoriji gdje me dočekala s nonšalantnošću jedne vojvotkinje koja iz patriotskih motiva svojom reprezentativnošću i smislom za organizaciju pomaže razvoj turizma, vladala je tišina fizičke dvorane pošto se prestane eksperimentirati. Rekla mi je da zna moje sposobnosti i da joj ne trebaju nikakve svjedodžbe: nije da sam jedini kandidat ali ona se sjetila mene i moje jednom izrečene želje da bih htio upoznati život u nekom hotelu. Bio sam dirnut, ljudi misle na mene! Dabome, njen dobar prijatelj postao je direktor tog hotela »kakvog nema do« i obratio se njoj misleći da će mu ona sugerirati najbolje ljude za personal.

– Znači – upitao sam znanicu koja je mislila na mene – postajem jedan iz personala?

Ona nabere svoje lijepo čisto čelo i odmah me shvati.

– Šta je sad opet to? Mislila sam da želiš raditi na moru. U svemu tome ima nešto ponižavajuće?

– Ne – nasmiješih se iz škripave kožne fotelje – samo se pretvaram. U stvari sam zatečen. Kad nastupam?

– Za desetak dana. Bit ćeš bogovski plaćen.

– Molim, nemam više nikakvih pitanja.

Kad sam Silvestru rekao da još isti mjesec selim na more da budem dobroplaćena pomoć u punoj sezoni, on se trgne iz razmišljanja i počne mi predbacivati da ga baš sada, kad je sve najbolje prošlo i on ne zna što da radi, kuda da se djene, ostavljam na cjedilu zbog nekakvog blesavog mora. Branio sam se pozivajući i njega dolje ali je on vrtio glavom i ponavljao da se ne miče s mjesta budući da je na vidiku posao koji bi i mene mogao vraški uzbuditi. Nadodao je da me razumije i da zna koliko je meni prognoza dosadna. Baš zato htio bi se iskupiti nečim u čemu ću doći do punog izražaja. Ako sam natčovjek neka pogodim o kakvom je poslu riječ. Šutio sam ispričavajući se moru što sam slabić i što ga neću pozdravljati kroz otvorena vrata na recepciji svako jutro. Imat ću napet i pun predbacivanja razgovor sa znicom iz turizma, mislio sam. Nju ću razočarati preko telefona. Nisam se usudio ni pomisliti na suočenje u hladovitoj prostoriji u onoj relaksacionoj fotelji. Možda bi čuvši moj »ne« ustala iza stola, natakla naočale i došla da me promotri izbliza. Ili bi dlan prinijela mome čelu. Ali meni ne smeta vrućica. I kroz njene tlapnje pronalazim usku stazu pravog puta. Moja lijepa

znanica ne bi shvatila, kolikogod joj potanko objašnjavao problem, o kakvoj se to slabosti radi i zašto iznenada odustajem. I sam bijah zbunjnjen. Pitao sam se kamo to vodi? Zar više nikada neću samostalno odlučivati. Šutio sam a Silvestar je čekao moj odgovor bubnjajući po golom kavanskom stolu. Šta će biti s njim ako prihvatim ponudu? Ostat će sam sa svojim milijunima kao što ću jednoga dana ja ostati osuđen na društvo svojih misli ako on na bilo koji način nestane, izgubi se pod izlikom da ga zove partner iz drugoga grada, iz drugog svijeta, podnošljiviji nego ja, odlučan, hrabar i domišljat. Tko će htjeti sa mnom razgovarati, slušati moja naklapanja o urbanizmu, zaštititi spomenika, o skandaloznim interijerima nove banke, moje planove za preuređenje jezgre grada, moje snove o modernim urbanim cjelinama. Neću li opet pokucati na vrata biroa svoga prijatelja Kuševića ing. Krešimira i držati jezik za zubima kad bude hvalio moj talenat a kudio moju razbarušenost, nemar, neodgovornost, lijenost. »Samo se kontinuiranim radom stiće ime i poštovanje«, rečenica je koju često opetuje moj dragi ing. Krešimir. Rad u recepciji bio bi pravi odmor u usporedbi s kulučenjem u birou. Kriste, ježi mi se koža kad se sjetim toplih dana i kad se znoj jednostavno ne da zaustaviti nego izbija iz svake pore, vlaži svaki centimetar, pada na papir, klizi niz olovku, miješa se s tušom.

Silvestar je ponovio »nećeš me valjda ostaviti na cjedilu« glasom koji nije dao naslutiti da čovjek koji ga artikulira posjeduje općepriznata i respektirajuća sredstva obrane od samoće, malih večernjih kriza, od potištenosti, od osjećaja o suvišnosti svih ciljeva i napora da ih se dosegne, od osjećaja o dezorijentaciji u praznini. Bio sam ljut na njega, bijesan što me moli za pomoć u trenutku kada je i meni potrebna. Htio sam tresnuti koju o uzaludnosti pokušaja da se izgubljeno u djetinjstvu nadoknadi novčanom afirmacijom, u sukobima koje podržava iz nedjelje u nedjelju poražavajući nedefinirane protivnike čija se snaga mjeri s nekoliko hiljada dok on nastupa s nekoliko stotina, po potrebi, u takvom poretku koji garantira da će sravniti sve pred sobom. Zašto u djetinjstvu nikad nikome nije razbio nos? Da, šume, šume, o čijoj tami mi je pričao. Vodili su ga od zemunice do zemunice, poluslijepa, slabokrvna, zaplašena. Razvijao je svoje instinkte u tami napinjući sluh da li netko koraća gore iznad glava ljudi čije su oči vjerojatno osvjetljavale mrak podzemnog skloništa. A kad je sve bilo gotovo, poslali su ga gore, među oblake. Zato se tako nespretno i ponaša na zemlji: ili je strepio pod zemljom stiješnjen među dobročiniteljima ili je letio u formaciji slušajući zapovijedi vode eskadre. Sada je on zapovjednik, kontrola letenja, meteorološka služba, sve istovremeno, na zadatku koji je bez ičijeg nadzora isplanirao, odredio rutu, ciljeve. Zemlja više nije pod njim, široka je i podatna, nije svedena na uski jezičac piste za koji se treba priljepiti kao muha privučena vonjem što se širi s izbačenog jezika malog reptila. Neka ide bestraga i more, odlučio sam. Poklonit ću se njegovom veličanstvu dogodine. Da čujemo što je to Silvestar smislio.

– Ne ostaješ ovdje preko volje? – upita me on. Osjetio sam da strepi i da nije bio baš siguran u mene. Polagano, oprezno osovljavao se i ispunjavao sama sebe. Do malo prije bio je bezličan kao lopta iz koje je ispušten zrak.

– Pusti sad to. Što si naumio, kakav posao ćemo poslovaťi?

On se do kraja uspravi. Komprimirani zrak ispravio je smežurane stijenke, zaoblio loptu, učinio je jedrom, živom, skakutavom, veselom i samosvijesnom. Silvestar zaškilji i reče dražeći me:

– Pogodi.

– Teško je.

– Onda udvostruči rad mozga.

– Ne gnjavi, nisam u stanju da bilo šta udvostručim. Spremamo li otmicu neke ljepotice ili idemo tražiti zakopano blago? Da nećemo možda po planinama brati ljekovito bilje? Kažu da se to skupo plaća.

On me dotakne rukom:

– Tu smo negdje. Talentiran si.

– Gotovo kao vilinske rašlje – narugah se samome sebi.

– Ne budali. Vidjet ćeš da ćemo uživati. Kretat ćemo se po svježem zraku i uz put obavljati taj posao.

– Gospodski posao. slutim, idu li te dvije stvari skupa? Da li ćemo se znojiti? Jesam li o tome ikada sanjao?

– Neznam – uozbilji se on. – Nećemo kopati nego skupljati. Blago je razbacano svuda naokolo, ima ga pokradenog, prisvojenog. Svaki komad dobro se plaća. Osim toga u modi je. Svi koji imaju novaca luduju za njim.

– Dabome, nećemo ubirati pinku. Malo ćemo se bolje potkožiti. zar ne?

On tada iz džepa izvuče novine i stane ih polagano rasklapati jer bijahu nekoliko puta presavijene. Na tim mjestima slova nije bilo, nestala su u džepu koji im je oduzeo boju. Po tome sam zaključio da ih je nosio sa sobom već nekoliko dana tražeći priliku da ih otvori i pokaže mi to značajno mjesto, poruku nebesa, tekst čije je objavljivanje znak za početak akcije. Zato sam se narugao:

– Što je to, naišao si na šifriranu korespondenciju trgovaca hašišom? Ili možda nešto vrednije? Netko je u prolazu Tuškanac izgubio zlatni rudnik i nudi veliku nagradu nalazniku.

Silvestar ne odgovori na to moje zabadanje nego mi samo pod nos turi novine i prstom upozori na jedan naslov: OTMJENI LJUDI PARIZA LUDUJU ZA ANTIKNIM PREDMETIMA pročitah i ne usudih se da dižem glavu jer me ta rečenica ne uputi ni na jednu stranu. Proživio sam nekoliko trenutaka bez asocijacija. Onda se sjetih pokušstva u dvorcu pred kojim je one nedjelje stražario kumek. Silvestar nešto promrmlja, povuče novine u stranu i na stol stavi izrezak iz nekog drugog broja. On ga poravna i pročitavajući noktom naslov članka:

Podnaslov je direktno golicao stopala naše radoznalosti i tjerao da punom nogom zakoračimo u čitanje sitno tiskanog teksta jer je glasio:

Stjepan Čizmić drži televizor na komodi barunice Erdödi

Kad sam po njegovom mišljenju morao pročitati i naslov i podnaslov, Silvestar ukloni članak iz fokusa strahujući, valjda, da napregnuto zurenje u dragocjeni izrezak ne izazove vrcanje iskri koje bi spalile taj važni dokument. Ostao sam u malo pogrbljenom položaju štipajući u nedoumici obraze i nastojeći da spojim otmjene ljude Pariza i njihovu novu pasiju sa Stjepanom Čizmekom i stolićem na koji je bahato padala čizmčina grofa Draškovića. Tu negdje vrzmao se i sluga koji tek što nije skinuo čizmu s aristokratske grofove noge. Istovremeno peharnik je pružao bokal s vinom.

Silvestar me gurne laktom u rebra. Polagano sam se ispravljao kao da mi je za vrat privezan mlinski kamen. Vodeničarova kćerka gazila je plićakom kroz kraljevstvo lopoča, suknje povučene iznad bijelih čašica koljena. Dvije bjelouške s brkovima i smiješnim tupastim izražajem oko ustiju. Ukrutih se i razgibah lopatice.

– U redu, opljačkat ćemo muzej i pokušstvo u dijelovima liferovati u inozemstvo, odredišna stanica Paris L'Ouest. Za nas sitnica.

– Ne budali. Kakve su to finte. Uozbilji se.

– Slušam uputstva, naređenja, borbene zapovijedi. Naprijed!

Nije bilo druge nego obuzdati se i slušati Silvestra koji je nastojao da me zagrije za novu operaciju. I njega samog osvajale su nove pojedinosti koje je napipavao trudeći se da me zaludi idejom o kupovanju i preprodavanju pokušstva, dekorativnih predmeta, svih onih drangulija koje su počele silaziti s tavana smrdljive od mačjih februarskih svadbi i stare debelo sukane paučine. Opojnički se naprezao da me zahukta, da me pokrene na vrhu spusta jer je imao još samo nespojene i udaljene oblike kontura, blijedo oertane obrise kojima je ubrizgavao boju prosperiteta, masne zarade i uvijek novih doživljaja. Ponašao sam se kao da imam u svakom kuku tonu olova i da je miniranje jedini način da me se skloni s puta. Mučio se da popuni međuprostore i ispuni šupljine, da me oduševi metodama i stilom rada spominjući lutalački način života, pokret kao izvor životne radosti, okomljujući se na našu tadašnju tromost, debeloguštvo, podsajenost. On je nudio blještavu ljetnu viziju, perspektivu u čijoj se bezutjecajnoj daljini jedino mali prst miče. A to se uopće ne može nazvati radom. Jedino se uslovno može i smije dozvoliti ovo terminološko pretjerivanje. Rad je rintanje pružnih radnika ili kopanje jaraka uz rub njive da kola kad put oblatnjavi ne prelaze u pšenicu, u krumpir. Pogledao sam ga začuđeno.

– Proveo sam jedno ljeto u selu kraj Vukovara – reče brzo ne dajući mi vremena da ga bilo šta još zapitam i zastranim. Moram priznati da bih to učinio da se nije požurio i iza sebe ostavio ljeto kraj Vukovara. Njemu to sjećanje ovaj čas nije trebalo. Kao i uvijek ja sam ustuknuo, zastao sanjareći usprkos težini razgovora i izričitoj želji da se vrti oko stabilne osovine a ne da skakuće s predmeta na predmet razvlačeći sporedne stvari. Zatreptao sam očima kao mehanička lutka ne bih li odagnao i spriječio daljnje pretapanje slika na kojima su mirovali drvoredi starih bolesnih dudova duž širokih cesta gole okamenjene hrptenjače.

Sada sam ga zaista pažljivo slušao. Bio sam spreman dati primjedbu ili postaviti dopunsko pitanje ako bih nešto ocijenio kao nejasno, bez oslonca i pozadine na koju bih se bez straha da će popustiti smio nasloniti.

– Palo mi je to na pamet kad sam pročitao onaj prvi članak, LJUDI PARIZA. Ne vjerujem da ćemo dugo čekati da i kod nas nastane jagma za stvarima iz podruma i s tavana. Tko zna, možda je teren već pripremljen i mi dolazimo u pravi čas. Nije teško saznati tko želi biti zadovoljni kupac. Ja poznam neke tašte dame koje neće trebati nagovarati da kupe što im ponudimo. One su već zagrijane, njih je već uhvatilo. Ne, problem plasmana nećemo osjetiti, dajem glavu. Prije bih rekao da će nam biti teško ispuniti sve želje i narudžbe. Razletjet ćemo se oko i tragati po selima. Dragocjenih informacija dat će nam ljudi kao što je Stjepan Čizmek. Uvijek ćemo uspjeti stvari nabaviti jeftinije nego što će gospođe biti voljne platiti. Ne možemo raditi bez provizije. Dijelit ćemo napola jer očekujem veliku korist od tebe. Ti sigurno više znaš o stilovima, koliko koji komad vrijedi. Neće biti zгорега robu hvaliti i pripisivati joj starost, porijeklo iz davne davnine. To je tvoj posao. Ovo je bilo u blagovaonici tog i tog baruna, ovo je stajalo u spavaćoj sobi bana XY i tako dalje. Razumiješ? To stvar poskupljuje, pretvara je u zlato. Mislio sam još nešto. Šta kažeš da malo upregnemo i Berta. Sjetio sam se koliko je trabunjao o starinama i namještaju iz dvorca kad si ti ono započeo s Katarinom. On neće postavljati nikakve uvjete, pristat će samo zato da se s nama klatari okolo i prstom skida prašinu sa škrinja. I on zna podosta o svijećnjacima, satovima, o čemu sve ne. Morat ćemo paziti da nas koji mudrac ne nadmudri i utrapi nam kakav sanduk iz šupe za drva. Bit će posla s imitacijama. Onda, treba izabrati najbolji način ophođenja s ljudima. Tko će oni biti? Poštari, matičari, seljaci, svi oni koji su imali bilo kakve veze s dvorcem. Jer ja mislim da su oni za vrijeme rata sve razvukli. Pribjeći ćemo i lukavstvima. Bert je brbljav, on će brzo sa svakim izaći na kraj. Šta kažeš na sve ovo?

Nisam se smio odati, nisam mu smio pokazati koliko me odjednom ta ideja zaokupila da ne bi stekao dojam kako je mene veoma lako na bilo šta nagovoriti. Umjesto da odgovorim što mislim o planu ja sam već krenuo s mrtve tačke i razbijao si glavu pitanjima o Bertu jer se ovog proljeća nije pokazivao na ulicama, nije himnično slavio pupove niti požudno širio nosnice kad bismo prolazili ispod lipa u lipnju. Kamo se zavukao taj crv? Čime se sada zanosí, voda li ga još sa sobom na konjičke trenin-

ge bljedolika gospodica Melanija ili ga je pridobila na svoju stranu Alma, možda razvratna Pia? Kako sam se počeo radovati susretu s tim čaknutim zanesenjakom starog kova koji bi sigurno osnivao čitaonice, spaljivao zastave, organizirao dake i studente potkraj stoljeća da je kojim slučajem bio na vrijeme usprisan, da je zaknečio u to doba! Osjetih koliko mi nedostaje. Znao sam da ću ga tražiti dok ne spadnem s nogu, dok ne poderem donove. Slutio sam jedno bogato raznovrsno vrijeme, veliku predstavu s Bertom kao nosiocem teške psihološke role. Sigurno sam izgledao blesavo na svojoj površini jer sam sav utonuo u te misli bezbrižnih pretpostavki, skrutio se, izbuljio oči, opustio donju usnu samo da što dublje zaronim, da ga što prije ščepam za vrat i izvučem iz rupe. Unaprijed sam uživao slušajući ga kako govori, kako se suzdržava da ne klikne od zadovoljstva. Nikakva Melanija neće ga uspjati zadržati uz svoje skute kad mu šapnem što smo naumili. Ovakvo reprezentativno mjesto nitko mu nije mogao ponuditi. Ne biste očekivali da će imati toliko sreće onaj koga štite razočarani i nasamareni duhovi otaca. Ali imao je, Bert Srećković.

Odmah smo počeli s pripremama. Prvo sam u katalogima Gradske knjižnice potražio djela koja su se na popularan način bavila stilskim namještajem, da se s kakvim-takvim znanjem pojavim pred učenim Bertom. Nisam sumnjao da je on i u tome iznadprosječno potkovan. Ne bih se zakleo da u svom radoznom životu nije imao i fazu primijenjenih umjetnosti; stari majstori stolari mogli su jedno vrijeme utajiti njegovu žed i biti mu dokaz da ruka drvu udahnuje dušu dok ga stroj bezdušno preša i gnječi kao vrag staru babu iz Turnašice. U knjižnicu sam se morao najprije upisati jer to već nisam učinio nekoliko godina. Činovnica se preko volje zadovoljila legitimacijom: tražila je potvrdu o prijemu prijave promjene stana. Onda sam se bacio na kataloge kao muha bez glave. Nisam pamtio ni jednog autora koji je obradio na meni potreban način stilski namještaj. Nasumce sam prekopao nekoliko pretinaca očekujući da se pojavi kakva mlada knjižničarka pa da je zamolim za pomoć. Ona koja je naišla nije bila mladolika ni ljepuška, niti joj je kosa mirisala kad sam stajao iza nje dok je ona tražila i nalazila u Stručnom katalogu ono što sam želio. Još mi je iz bloka istrгла papirić, upozorila me na signature i specijalne oznake pa sam poletio na šalter. Ona se zauvijek izgubila u čitaonici za pionire.

Listao sam knjige jer nije bilo sada vremena za studij. Silvestar se šetao ispred vrata, pogledavao od vremena do vremena kako napredujem. Držao je suvišnim ovo proučavanje budući da se nećemo nadmuđivati s knutosom muzeja za umjetnost i obrt nego ćemo imati posla s opreznim i nepovjerljivim mužekima koji će tajiti da li posjeduju predmete koji nas interesiraju.

– Treba izmisliti nekoliko trikova na koje će nasjedati – mislio je on na glas. Pouzdano sam znao da nećemo na put krenuti bez njih.

Dok se Silvestar pripremao na svoj način da parira neprijateljski raspoloženim seljacima iz okoline dvoraca, ja sam u kratkom roku pregledao sve knjige, jubilara izdanja i separate u kojima se raspravljalo o

stilovima, obrtu, namještaju, karakteristikama epoha, obnovljenim zanosima, društvenim prilikama, negativnom utjecaju industrije i trijumfu ručne obrade. Bjesnio sam na industrijsku proizvodnju jer je obezvrijedila napore i talent sušičavih cehovskih majstora koji su kašljućajući u svojim radionicama niska stropa blanjali orahovinu za ormare gospodičani koje su se divile orguljašima i praškim studentima. Njihove portrete na platnu s uljem radili su dugokosi slikari u svojim klasicističkim atelijima, u košuljama proširenih rukava. Kako su se skanjivale da sjednu pored umorna umjetnika koji ih je vodio k razvratno oblikovanoj *chaise longue* na presvlaku od svilena brokata. Bojale su se mode i mekih krznom prekrivenih površina i svoju su krepost utvrđivale čestim ispovijedima, osjećajući slatku milinu odrješenja, čekajući da se hostija otopi na jeziku i pazeći da se ne zalijepi za nepce.

Kad sam pozvonio na vrata stana u kojem je Bert živio s roditeljima, morao sam duboko udahnuti da presiječem neravnomjerni rad bila. Preskakao sam stepenice kao da bježim u sklonište koje će biti zatvoreno za nekoliko sekundi jer je vlasnik skloništa po komešanju na ulici zaključio da su mi progonitelji za petama. Disao sam zrak tek opranog stepeništa i osluškivao približavanje koraka kroz hodnik. Zvono postavljeno odmah gore iznad vrata pozvalo je Bertovu majku. Otac, advokat, dopodne se zadržavao na sudu. Bert je posprdno govorio da mu otac brani interese predgrađa od nasrtljive civilizacije što se zrakasto širi iz centra dajući neimaštini i kućicama s jednom jedinom prostorijom sredstva za povećanje apetita, stvarajući zavist koja ne može biti poništena kupovinom. boljim uvjetima, preseljenjem. Obezvređivao je psiho-sociološka istraživanja i preporučivao da se što prije uvede kanalizacija.

Bertova majka otključa bravu i s nerazumijevanjem se zagleda u mene. Učinilo mi se kao da je pružila ruku: navikla je da u ovo vrijeme zvoni poštari. Istovremeno kad je dodirnula naočale koje su pri hodu iskočile iz svog uležanog sjedišta na korijsnu nosa ona me je prepoznala. Lice joj omekša, s njega nestane zabune i straha koji se pojavio kad je otkrila da nisam poštari a još me nije identificirala. Bila je sama u stanu na trećem katu. Prozor na stepeništu bijaše zatvoren. I otac i sin sigurno su ismijavali opreznost koju je gurala pred sobom kao neku vrstu oklopa. lakog oklopa od pruća za sve ono što iskršava iz polumraka, s velikim jakim rukama, grubih dlanova koji zapušu njena usta, prigušu njen krik. Pruživši ruku ona otvori širom jedno krilo vrata i reče:

– O, izvinite, ja sam tako nepristojna. Nešto sam šila kad ste pozvonili. Uvijek se zamislim kad šijem.

Onda vrata sasvim pritisne uza zid, skloni se s njih pozivajući me u hodnik:

– Izvolite, bože, to ste vi. Dugo vas nisam vidjela, Bert mi ništa ne priča o vama.

Koraknuo sam natraške, zatresao rukama i odmah požalio što sam načinio tu gestu jer se njeno lice rastuži, nabora kao tkanina koja je bila napeta, na rubovima pričvršćena a onda je netko izvadio čavliće na jednoj strani, dozvolio joj da se namreška.

– Hvala, hvala, gospodo. Žurim se.

Tada se sjetih da bez razloga odbijam jer ne znam da li je Bert kod kuće ili ne. Odmah sam nastavio:

– Bert je otišao u grad?

– Ne, nije doma. Ali udite, slobodno. Upravo sam htjela pristaviti kavu ali sam se mučila s jednom rupicom. I taj vid, te oči.

Ona mahne rukom bez poštovanja ispred naočala. Možda je trebala promijeniti dioptriju.

– Vi nemate tih briga, blago vama. Ali šta ja tu stojim: udite.

Opet sam digao ruke u obranu i brzo ih spustio da mi padnu.

– Vrlo rado, da mi se ne žuri. Zapravo, trebao bih zbog nečega vašeg Berta. Ne znate kamo je otišao? Mislio sam da je kod kuće. Pa, eto, popeo sam se. Nisam vas htio dizati od posla.

– Ništa to nije. Dobro što ste došli. Sad tek osjećam da me bole leđa. Kažu, šivanje je zabava. To vam je muka za stare žene. Pametne su današnje mlade žene: nose krojačici.

Zaboravila je da sam pitao gdje bih mogao naći Berta pa zato ponovih, izvinjavajući se, da ne shvati kako inzistiram:

– Onda, Berta nema?

Ona se nečega sjeti i reče:

– U Sveučilišnoj je knjižnici. Svaki dan je tamo dopodne i popodne. Dolazi samo na ručak. Zna, zvali su ga u Kutinu ali nije pristao.

Ona me zamoli kao da zbog toga još stojimo na vratima, kao da sam došao primiti upute od nje:

– Kad budete sami s njim recite mu nešto. Ja se ne usudim. Tako je nabusit i šutljiv. Mi ne znamo što smo krivi. Sve smo mu dali. Sve smo učinili za njega. Bože, druga djeca! Druga djeca koja nikad ništa nisu imala, ni njegu.

Pokušao sam umanjiti Bertovu nebrigu za radnim mjestom i položajem.

– Ne bojte se, gospodo, on će uvijek naći pristojan posao. Hoće samo da se usavrši.

Vidio sam da ne vjeruje mojim riječima. Možda su to bile iste riječi kojima se i njen sin opravdavao?

– Ako budete s njim, nastojte onako izdaleka da ga nagovorite. Tata samo zbog njega ne ide u penziju. Već dvije godine nije bio u toplicama. On misli da je tata vitalan kao što je bio. Ja znam da nije. Smeta mu ova sparinna. Vraća se sa suda u vodi. Tako se znoji!

Bertova majka se zbuni, spusti pogled i naočale joj ponovo izadoše iz žljeba. Kad je izravnala plohu čela i namjestila naočale, njen pogled bijaše za nijansu bistriji od blagog osmijeha koji je uspjela dozvati na svoje zabrinuto lice. Dojmio me se taj njen samozatajni napor, vedrina pod kojom se željela rastati od prijatelja svoga jedinca. Zarekao sam se da ću Bertu istrljati uši, probiti mu opne grudnjama koje zaslužuje ta nezahvalna bluna, ta okrutna bitanga.

Ôpraštajući se poľušaljivo sam rekao:

– Nemojte se nervirati, gospodo. Ja ću mu očitati lekciju.

– Zaista?! Oh tako ću vam biti zahvalna! Učinit ćete dobro djelo. Mi nemamo nikoga osim njega – izgovorila je iznenada drhtavim glasom u kom sam mogao razlikovati plaćne tonove. Samo to ne, samo to ne, molio sam je u sebi.

– Zbogom, gospodo. Izvinite što sam vas uznemirio. Nadam se da ću Berta pronaći u Sveučilišnoj.

– Pronađite ga – uzdahnula je majka i povukla se iza vrata.

Ispred zgrade Knjižnice, na prostoru koji sam trebao razdijeliti svojom okomitom putanjom gađajući onih nekoliko polukružnih stepenica i otvorena teška vrata, nikoga nije bilo kao da su već nastupili praznici. Sjetio sam se koji je datum. U mjesecu lipnju nekada mi je bilo najgušće. Radio sam dan i noć programe, spremao ispite i još nastojao da ugrabim bar okrajak zabave s plesova koji su premješteni na otvoreno.

Jedan mladić, student, propustio me na vratima. Imao sam utisak da to vrlo rado čini jer ga ulazno-izlazni manevar nekoliko ugodnih trenutaka zaustavlja pod krovom zgrade čiji su zidovi bili najbešumniji air-condition. Zrak se u dodiru s njima ohlađivao i padao dolje po vrelim lubanjama.

I hol bijaše prazan. Moji su koraci odzvanjali pravilno, sve dok nisam zastao pred visokim vratima male čitaonice. Nešta mi je govorilo da ću tu za širokim dugim stolom ugledati nezahvalnog sina. Uvijek mi je bilo neugodno provirivati u prostorije koje nisam dovoljno upoznao, koje me na neki način nisu prihvatile, jer sam se premao kroz njih kretao i zadržavao da bih bio nešto više od prolaznika, povremenog stranca na njihovom preglasnom podu. Ništa nije mijenjalo na stvari što sam sada dolazio s određenom nakanom i što me je nestrpljiva radost ohrabivala. Kako će me podrugljivo odmjeriti čitači koje poslućuje čovjek, njihov čovjek, s knjigama iz najzabaćenijih dijelova ove zgrade koju sove štite. Iz tih pogleda izbija energija akumulirana kroz mnoge pre-valjene krize, ako se sukobim s redom starih glava, i odlučnost, prkosnost, ućeni prezir mladih što silovito prodiru u markirane oblasti nastojeći postići samostalnost, poštovanje, visoki mir.

Povukao sam vrata i stupio desnom nogom u tišinu koju samo naćas presijeće oštro listanje neke redovito debele knjige. Činovnik knjižnice upravo je šaputao u uho nešto starom mršavom dugajliji koji je zauzimao ćelo stola. Kako su samo primijetili da sam se pojavio na vratima! Premda još nisam ušao, oni su me osudili. Nisu s odobravanjem primili moju pojavu. Bio sam nešto nepredvićeno, osoba koja ma kako se tiho, na prstima, kretala ipak remeti svojim prisustvom osjetljivi red i njišće atmosferu. Zatim sam s malim zaprepaštenjem zaustavio pogled na nepomićnoj bijelocрноj usćrobljenosti redovnice. Još nekoliko čitaća u košuljama s kratkim rukavima i poznatom odsutnošću duha koja se

jednostavno ne može odrediti niti predstaviti nekim pravcem, podiglo je vlažne uzavrele glave. Knjižničar me je čekao iza leđa starog dugajlije s nekim izvatkom iz kućnog reda ustanove, ali mu nisam dao priliku da uređuje. Spazio sam Bertovu glavu poduprtu uspravnim palcem i zgrčnim kažiprstom. Donja usna bijaše mu odlijepljena od gornje.

Vjerojatno je nastala tišina neuobičajena i za ovu uspavanu prostoriću, jer je i Bert pokrenuo glavu da vidi tko to bleji na vratima. Onda mi je rukom naredio da zatvorim vrata. Povinujući se vidio sam kako je nžurbano odmakao stolicu podvučenu pod stol. Ostao sam stajati korak od vrata. Pojavio se s nekim meni nepoznatim, krotkim i mudrim izrazom na licu. Pružio je ruku gledajući da li ima još koga živoga u holu osim mene.

– Zar si ovdje? Tko ti je rekao da se tu nalazim? Sigurno si me tražio kod kuće. Moja stara?

Nisam mogao zaustaviti smijeh i ne spustiti mu šaku na rame.

– Za koga boga taj oprez?! Pa nisam te vidio čitavu vječnost. Daj se makar malo rastopi od ljubaznosti. Nisi valjda pod prismotrom da ti moj posjet nije po volji. Šta si tako kiseo. Hej!

Bert dodirne nos, onda protare sljepoočice i reče:

– Pričekaj dok se riješim knjiga. Evo me za pet minuta.

Vratio se i predložio:

– Hajdemo napolje. Je li jako vruće? Jesi li podigao svoje knjige? Nisu ih još spustili?

– Ne – odmahok se od njega jer me on počeo vući prema sobi za vraćanje i posudbu knjiga – nisam došao zbog knjiga. Nisam slučajno zavrrio u čitaonicu. Tražim te, crkotino. Nisam te našao kod kuće i tvoja me je stara uputila ovamo. Imaš šta protiv toga? Ne skrivaj se valjda od kakve dame? Ako je tako, mogu pohvaliti tvoj izbor skloništa. Na sigurnom si.

– *Carissime amice*, damama nisam zanimljiv ni toliko da bi me vodile sa sobom kao pratioca kad hvataju neku pravu, plemenitu divljač. Ja sam neugledni križanac. Svaki živinovračitelj preporučio bi me za salamu. Drugačije je s tobom: ti si stvoren za rasplod.

Naklonih mu se i prihvaćajući intonaciju, žargon i način odvratih:

– *Domine nobilis*, polaskan sam. Ipak, tvoja skromnost privlači ih kao mirišljiva ljepenka. Bio sam svjedokom upornih, bezbroj puta ponovljenih juriša na tebe. Nećete valjda to poreći, *magnifice*.

Spuštali smo se stepenicama koje su ukrasili Koch i Marinković izmjenjujući komplimente, susprežući se da ne prasne u glasan smijeh. Zahvalan barunu Skerlecu de Lomnicza što je za svoga banovanja dovršio ovu kuću knjiga da bih u njoj našao vrloga Berta. Zahvalan Bertu što nije prihvatio mjesto u Kutini.

Morao sam uz put učiniti nešto i za njegovu majku. Ona mi se unaprijed zahvalila. Nisam smio zaboraviti njenu želju.

– Vucibatino, stara mi se tuži da si šutljiv i neprijazan. da si se utaborio u Sveučilišnoj i da doma doplaziš samo na has. I još mi je rekla da si lakoumno odbio namještenje u slobodnom i naftom bogatom

gradu Kutini. Pa ti si nerazuman, *amice!* Dokle ćeš živjeti na grbači svojih plemenitih roditelja, zafrkavati svoga pravdoljubivoga oca i kućaninu majku. Dokle, pitam te ja? Kamo to vodi da mi je znati. Nikamo osim u propast, nikogoviću. Mislio sam da ćeš se opametiti i prestati kaskati s degeneriranim kobilicama kao što svojevremeno činjaše s onom opakom prijateljicom Melanijom. Nešto učini za svoje vlastito dobro, bogamu! Stara ti je baš fino razaloščena. *Dixi!*

Posljednje sam riječi ispustio još na suncu koje je, ne mareći za to što su sove noćne ptice, upravo prkosno iz velikih ljevačkih čabrova lilo svoje dragocjene elemente. Za vrat me nešto grickalo kao da me netko poprskao mokraćom po masnicama. Pustili smo zrak iz svojih mijehova i polagano ih stali puniti svježinom ispod lipa pred ulazom u Matematsko-prirodoslovni fakultet. Klinci su se špekulali i cviljeli kao štenad. Dvojica mi se učiniše blizancima ali me zbunjivalo to što nisu u iste i istobojne krpe odjeveni. Da li sam sreo male nedorasle blizance a koji su bili različito odjeveni? Nisam ako se spustim čak tako duboko do malih frajljica gospode Brezović kojima smo pod haljinice bacali šake pijeska jer su svoje male guzičice u svako doba imale zaštićene bijelim gaćicama, nikad mokrim i zagovljenim. Navodni blizanci pred M-P fakultetom bijahu bosonogi igrači s čeličnim kuglicama. Rupa u koju su ih odapinjali desnim kažiprstom kao živim zglobovitim okidačem bijaše gotovo zaravnjena od rada koljena i nogu. Baš su je počeli čistiti kad Bert s rukama na kukovima kao kakva svadljiva strina započe:

– *Bene*, ali ne kenjaj više. *Silentium!* Odvratno je samo po sebi što to svaki dan slušam čim operem uši pa do čas prije nego što dignem nogu pod hladnu vodu. *Silentium*, čuješ li? Jesi li zreo da shvatiš kakve su ti perspektive u Kutini?! Vraga si ti zreo, *domine amice!* Ne bi mi tu pridikovao kao kakav slinavi senilac.

– Pardon, veleučeni gospodine. Nije mi bila namjera da vas vrijeđam i kvarim raspoloženje. Cijenim vašu koncentraciju i univerzalnost. Samo sam vam ponovio riječi vaše majke izrečene prilikom susreta s njom na vratima stana. Razumljivo je da nije bilo zabavno slušati njenu jadikovku. Izvršio sam svoj zadatak, prenio sam ono što mi je rekla! Mislila je da imam neki pozitivni utjecaj nad tobom, ali... tja!

Čekali smo da nam automobili na časak prepuste cestu. Bilo je potrebno nekoliko skokova da prijedemo preko kolnika nad kojim se dizahu pare kao da je upravo prošla cisterna puna vrele vode, s odvratnom pipom. Dah nam se kolebalo kad smo se našli na drugoj strani. Od jare i para užarila su nam se lica.

– Rumen si kao seljančica koja tjera čopor gusaka na vašar – pecnuh namrgodenog Berta. – Šta je ono bilo s guskama i Rimom? Ah, da, učinile su mu veliku uslugu. Hoćeš li i ti meni učiniti velikomalu uslugu. A, siroti moj mali mučeniče?

– Kenjaj ti, samo ti kenjaj – frktao je Bert. Zavukao je ruku duboko u džep. Prvi, drugi, treći. Ni u jednom nije bilo, čega?

Nigdje nije bilo maramice pa je znoj obrisao zapešćem.

Neko je vrijeme šutio. Ja sam čekao da vidim koliko će dugo izdržati. Onda je planuo:

– Dobro, koga bijesa sad ništa ne kažeš?

– Ne razumijem te, o čemu se radi? – pravio sam nedužno lice.

– Isuse, ovaj će me izluditi! O čemu se radi on pita. On pita! Zar nisi spomenuo neku uslugu.

– Da, jesam, ali ne znam da li imaš talenta za *te* stvari. Sad si se bacio na latinski, zar ne?

– *Variatio delectat* – dočeka me on.

– Da, ti veoma cijeniš onu: *Nihil perpetuum, pauca diuturna sunt* – pecnuh ga misleći na nestalnost njegove znatiželje.

– Nemoj sada *velle et nolle* – sklopi on ruke.

– Molim.

Zategnuo sam crte lica, pročistio grlo kao da sam čitavo dopodne gutaio prašinu, učiteljski digao desnicu i slavodobitno ga upitao:

– *All right*, sveznadaru, kako stojiš s poznavanjem stilskog namještaja i uopće oblika predmeta dnevne upotrebe prošlih razdoblja – izgovorio sam držeći visoko podignutu ruku kao da recitiram budnicu. Pored nas prodoše dvije djevojčice. Kad su odmakle, stadoše hihotati i savijati se do zemlje. U nekim trenucima Berta ništa nije smetalo na ovom svijetu. On je grozničavo razmišljao zureći u stranu. Već mi je bilo žao što nisam izabrao prikladniji uvod. Strepio sam da prizna kako je u toj stvari potpuna neznalica. Neće li to utjecati na njegovu odluku da nam se pridruži ili ne?

– Možeš li razlikovati kredenc za izlaganje porculana, od recimo furnirane orahovine, s pozlaćenim policama i stupićima, od kabinetskog ormara napravljenog od rezbarenog kruškinog drveta? Nećeš li zamijeniti kalež s mužarom, klasicistički umivaonik s visokom posudom za ispljuvke kakve nalaziš kod zubara? Reci mi. *amice*?

– Daj stanimo ovdje u hlad – povuče me Bert. – Vruće je kao u dupetu!

Sklonili smo se pod krošnje kestenova ali ni tu nije bilo bolje. Vrućina se prelila preko svih zidova, preko svih rubova. Svježina se sporo vukla iznad Alpskih vrhova. Čekali smo samo svoj mali dio iz velikih olujnih usta.

– No, šta je, gospodar, čekam vaš odgovor. Imate li dunsta o stvarima koje spomenuh ili ste duduk?

– Polako, polako – stane me on stižavati braneći se rukom. – Odgovor je pečen, nemoj misliti da nije. Očekivao si da ću uvući ramena i priznati svoj poraz. *Cedo nulli!*

– Znao sam da ne poznaješ riječ predaja. Bravo! Znači, mogu računati s tobom?

– Zar neće biti rigorozna – odapne on posprdno – zar neću izvlačiti ceduljice s pitanjima? Ne zanima moga vrlog prijatelja da li znam što karakterizira stil Altdeutsch, kolika je visina sjedala u doba rokokoa, da li su viša ili niža u usporedbi s prijašnjim sjedalima, kakvi su zavoji

naslona i ručice, u čemu su nedostaci tapetiranog namještaja, što je to S-linija i koji ju je stil obožavao? Nešto o ateljskom izgledu stana u doba neorenesanse, o modi lepeza paunova perja, sadrenim odljevima antičkih kipova kako je to propagirao gospodin Makart?

– Nije loše, nije loše – izazivao sam ga suzdržanošću.

– Šta?! – razrogačio je oči i odmah smireno: – Dobro, nastavljam ...

– Ne, ubogi moj mladiću. Vjerujem vam da ste potkovani. Kako sam mogao i načas sumnjati da posjedujete fenomenalno velik kvantum znanja iz svih oblasti. Ne nastavljam, tek tada ću vidjeti koliko za tobom zaostajem!

– *Quantum est, quod nescimus!*

– Kakav skroman učitelj?!

– Bora mi, tako je i nikako krukčije. Mani skromnost! Dakle, uvjerio si se? Upotrebljiv sam?

– Još i kako!

– Šapni mi, *magnifice*, zašto je došlo do ove nekulturne provjere moga obrazovanja? Nekome je potrebna moja pomoć?

– Da, *carissime amice*, potrebna nam je vaša pomoć, vaš zanos, vaše iskustvo, svi darovi božji kojima ste na rođenju obasuti. Ujedinimo napore jer samo *unita durant*.

– Gle discipulusa, pravi latinac!

Pošto smo tako izmijenjali udvornosti, stao sam mu objašnjavati Silvestrov plan kupnje i preprodaje stilskog namještaja. Strepio sam da u tom poslu ne pronađe nešto nedostojno njegove učenosti, nešto neprilično, jer bih tada morao osporiti pravilnost i humanost njegovim moralnim načelima što bi me na kraju stajalo njegova pristanka. Ako počnem uzdizati i hvaliti ta ista načela, radit ću protiv sebe. I kamo sam onda stigao? Gdje si bio, šta si radio? Zato sam samo iznio plan govoreći da nemam pravo pretpostavljati kako će se on ostvariti. Klonio sam se primjera jer bi Bert sigurno odmah pronašao neku šupljinu i tada bi predložio da se stvar ozbiljno ispita. To bi značilo bar dva mjeseca studija u Sveučilišnoj knjižnici. Tko bi ga iz nje izvukao? Ne, nisam smio dopustiti da mi sada umakne. Ako ga zaokupi neka zgodna pojedinost, onda je naš. Imao sam jednu takvu u pripravi i pravovremeno sam je otcvrkutao. Našao sam se i izjavio kako će nam preprodaja donositi određeni profit koji možemo uzeti kao »porez na pomodnost« jer koliko ja znam za stilskim namještajem čeznu fine dame s puno love. Mi ćemo ih lijepo guliti. U stvari, nećemo činiti ništa nedopušteno i nemoralno već ćemo samo mudro iskoristiti potražnju. Ta korist bit će dvostruka jer ćemo pojedine komade spasiti od propadanja. S muzejima nema smisla trgovati jer su siromašni kao ubožnice. Od njih se ne može iscijediti ni para. Prvo moraju iz onoga što im leži po podrumima istjerati crve a restauratori su skupi i nisu neki zagrijani dobrovoljci. Na ta vrata nema smisla kucati. Fine dame neće pitati za cijenu i da li je imitacija ili original. Njima je važno da predmet ima oblik različit od oblika industrijskog namještaja. S finim damama s puno love nećemo se cjenjkati. Bit ćemo tretirani maltene kao umjetnici.

Tada me Bert upita da li Silvestar i ja ozbiljno mislimo da se rasporeni komadi stilskog namještaja i ostale sitnice koje dolaze u obzir nalaze na putu ili izložene pred seoskim kućama s upozorenjem »Prodaje se jeftino«?! Ako računamo na pomoć slučaja, inspiracije ili nečega drugog jednako povodljivog, nesigurnog, onda bolje neka se ne mičemo iz slobodnoga kraljevskoga Grada jer ćemo se razočarati a to mu ne ide u prilog jer organski ne podnosi ljude klonula duha. Takvi mu samo kvare raspoloženje isto kao i majka. Ostaje i dalje nerasčišćeno pitanje jesmo li se mi prvi dosjetili da treba spasavati vrijedni stari namještaj ili su nas neki arapi već pretekli. Pitanje je također koji je teren »obrađen« a koji nije. Hoćemo li krenuti kao bule u jagode ili organizirano, kao ljudi koji znaju kako se treba zaštititi od groma. On se nada da nas nije u taj pothvat povukla nejasna predodžba o lakoj zaradi već ljubav prema predmetima zanatstva, poštovanje prema rukama starih zanatlija. On razumije napomenu o jednoj muzejskoj situaciji i prihvaća objašnjenje da je naš posao u neku ruku posao spasilaca. Premda, kad se sjeti u kakve će interijere dospjeti spašene stvari, neke mu razlike nisu jasne i još strastvenije priklanja se teoriji o ponavljanju, iako uvijek na drugoj razini. Ali bolje je i to nego da kumeki na poklopcima škrinja režu duhan ili da u komodi iz 18. stoljeća domaćica drži jaja, stare prnje, pantakan i ucvalo brašno. To su neke sitnice koje su mu odmah na početku zasmetale i on ih nije htio u sebe potisnuti jer nema smisla zavaravati se da će sve ići glatko i podmazano. Treba se pripremiti i za susrete s trogloditima.

Odvratio sam mu da ga njegovi savjeti obavezuju. Bilo bi okrutno od njega da nam je otvorio samo jedno oko a drugo ostavio u mraku s primjedbom da je i njegova mana izlječiva. Nismo toliko bogati da odlazemo početak. Puno držimo do savjeta stručnjaka. Ako njegov savjet bude slijedio uspješan zahvat – a ništa ga ne sprečava – zadužit ćemo sve ljubitelje starina. Silvestar od prodaje namještaja ne očekuje zaradu kojom bi pokrio neki gubitak jer je njegov bilanca pozitivna. Nastupat ćemo bez treme, oslobođeni straha neće li se gubitak povećati umjesto da se smanji. Silvestar se ne bi ni latio tog posla da kramarski strepi za svoj mali dućančić hoće li se održati u istoj ulici s nekoliko konkurenata. On sebi može dozvoliti da izgubi nekoliko stotina hiljada.

– Ne, to se neće desiti! – prekine me Bert. – Bili bismo posrani dripci ako ne bi od svakog prodanog komada inkasirali sasvim pristojnu svoticu od razlike u nabavnoj i prodajnoj cijeni. To je veoma jednostavna operacija. Nešto za pučkoškolce. Troškovi gotovo nikakvi ne računajući benzin i hranu koja je u provinciji jeftinija nego u slobodnom kraljevskom Gradu. Noćenja će biti rijetka. Samo ako se otisnemo daleko, kad povratak bude nemoguć i nepreporučljiv zbog kontinuiteta akcije. A što bismo se žurili kući!

Još me je Bert pitao da li je to moja ili Silvestrova ideja a kad sam mu rekao čija je, on je neko vrijeme vrtio glavom i iščudavao se što još neće pasti na pamet tom kućinom sinu. Dabome, zdravlje ga služi, žene ga uopće ne zanimaju, pije pivo i desertna vina, čita sportske stranice u

svim novinama, otpozdravlja nekim misterioznim facama koje poslije susretnoš s još stravičnijim fizionomijama. Kad sam mu rekao da vozi još uvijek ista kola, nije htio vjerovati. Čudio se vjernosti jednoj te istoj mašini. Više vjeruje njoj nego ljudima, zaključio je Bert.

Onda smo dogovorili sastanak za sutradan. Bert je raširio ruke i pojavao se:

- *Militia est vita homines super terram.*
- *Omnia plena dolis* – jauknuo sam.
- *Omnia nummus emit venditque, dat et data demit* – digao je prst.
- *Perfer et obdura!*
- *Servus humillimus, domine amice.*
- *Servus, amice gratiosissime.*

Jednog jutra pošto smo popili kave u kavani punoj konobara i samo nekoliko gostiju, onih koji su prispjeli vlakovima u zoru, odvezosmo se na teren da ispitamo kakva je situacija u selima nadomak gradu. Bert je u notesu imao nekoliko adresa što mu ih dadeše njegove rodakinje. To je već bilo nešto. Nismo znali kako ćemo biti dočekani i da li ćemo odmah tu naći ista pristojno što bi bilo moguće bez crvenjenja ponuditi kupcu, ali su nam te adrese trebale poslužiti kao pokusna mjesta na kojima ćemo steći skromna iskustva. Bit ćemo spremni za nove susrete. Premda ćemo u te kuće banuti kao stranci, čim se predstavimo i Bert počne spominjati svoje rodakinje (oni će se sjetiti važnosti i položaja tih rodakinja), promijenit će svoje ponašanje i primiti nas ljubaznije nego kao da dolazimo kao posve nepoznati, ni od koga preporučeni ljudi. Katkad je za napredovanje i uspjeh, bila to trgovina ili realizacija preporuke, dovoljno spomenuti treću osobu s kojom ne moramo biti u naročito prisnim odnosima, ne moramo se s njom ni lično poznavati, možda samo ponekad odlazemo kaput na istoj garderobi uslužno se povlačeći da ona to učini prva, pa će ljudi koji je obožavaju, simpatiziraju ili s njom podržavaju odnose, iz čistog koristoljublja i našu molbu, naš posjet, protumačiti kao znak naklonosti i približavanja. Bit ćemo ugošćeni, maženi i srdačno ispraćeni kao da smo donijeli sudbomosne, povoljne vijesti o razvoju parnice ili o pregovorima u vezi s kupovinom gradilišta. Ona neprisutna osoba učinit će više nego da je zaista pošla na put i predstavila nas svojim vazalima. Jer tada bismo bili potisnuti u stranu. I onda kad bi naše sposobnosti, odlike ili primjerno izvršene naredbe bile iz njenih usta hvaljene vazali se ne bi dali smesti i ne bi nas okružili zaboravivši svoga gospodara. Gospodarove su kvalitete toliko mnogobrojne, velike, nedostižne, njegov prestiž ni u jednom času nije ugrožen, tako da bez opasnosti smiju upozoravati na kvalitete drugih. Ali to je još uvijek samo milostiv istup, nikad priznanje premoći.

Tako sam razmišljao dok smo šumno probijali zrak koji se kao neka čvrsta tkanina cijepao, parao, lepršao na krovu automobila gdje su se krpe vješale i lepetale u jutarnjoj svježini koja je rasla pošto smo umakli

iz posljednjih škara grada i pretekli sve živo na cesti. Nismo trpjeli ničiju zadnjicu ispred »Consulova« nosa. Bert je pjevušio mašući kopačima kukuruza i koscima koji su umorni od teških ritmičkih zamaha, obo-renih glava i okamenjenih ramena, iscrpljeni od rakije i bjeličaste izmaglice u koju se skrivahu livade, teturali rubom ceste razdrlijenih košulja, malih deformiranih škrljaka punih znoja i besanice. Oštrice kosa očišćene travom i dotjerane pomamnim brusom do najtanje holno-oštre niti bljeskale su pomičući se iza glava ljudi koji su znali njihove nedostatke, njihovu rosom natopljenu oštrinu i tupost vadenu iz mravi-njaka i krtičnjaka. Bert ih je pozdravljao kao da vršimo smotru nekih neregularnih ali zato sposobnih jedinica koje su raspršene, otupjele od borbe, mahnitog vitlanja svojim iskonskim oružjem, vraćaju na zorno mjesto gdje se već puše kazani, vrijeme prežgana juha s mnogo jaja a bure rakije spušteno je u najdublji zdenac.

– Junaci – dovikivao im je – naprijed, junaci!

Junaci se nisu obazirali na našu stokilometarsku egzaltiranost već su pušeći cigarete, čiji je dim postajao nježna svila od koje nikad neće biti ništa satkano, sporo koračali prema gazdinoj kuhinji i žgancima s čvarcima. Poneki je imao za škrljakom struk šumskih jagoda. Bile su crvene kao da se preko njih prelila krv iz vratova koje su ovi šutljivi ranoranioci otvorili tokom noći. Tko zna, možda je Bert u njima prepoznao pobunjene seljake sa Sutle ili ispod Cesargrada? Dok su oštri-ce kosa stršale prema svodu djelujući obuzdano i neopasno samo zato što su mišice shrvane dugim britkim otkosima, s obadviije strane puta nad koji se penjalo sunce kao da ga želi u podne oploditi spajajući se s njegovom plodnom toplom asfaltnom utrobom na kojoj su se pojavili plikovi, težaci i oni koji su došli »u zajam« zasjecahu srpolikim motikama u zemlju, pripremajući je za porod, otvarajući njena njedra i izlažući ih suncu da se nasisa mlijeka i kao kišu da ga vrati na suha, skvrčena koljena stabljika, da razblaži oteklina na korijenju i izravna klonulo, potpaljeno lišće. Crnili su se preokrenuti redovi oivičeni ustreptalim mladima koje su prokljanim roščićima probile koru zemlje. Seljaci doručkovali ispod kola, u njihovoj sjeni. Mladići su vodili konje na pošlo u šumsku jarugu čiji se šaš talasao premda nije bilo vjetra. Sel-janke potezahu marame na čelo da im ostane za nedjelju bijelo. Na podlakticama sunce im je iskvalo mešingani ovoj ispod kog su se prača-kale žile. Jedno dijete, bosonogo i gologuzo, posrtao je između buse-nja. Mladi kukuruz je treperio i golicao uskim bljedo zelenim listovima prašnjavi djetetov šupak. Poljski miš selio se na njivu pšenice mičući brčićima, prestigavši dijete koje se kotrljalo, padalo i osvobljavalo ste-njući, trbuščića puna mlijeka i kaše kolača. Fina tanka kosa lijepila se za oznojeno tjeme. Ptičji mladi isprobavahu svoja kormila. Onda je djetetova majka ustala ispod kola iz kojih su konji čupali sijeno, dje-telinu, otrešla mrvice kruha s kećelje i ogledala se za djetetom. Povi-kala je njegovo ime kao da ga tek sada rada, kao da ga ovaj čas ispušta iz sebe. Spazila ga kako puže uz visoku među obrašlu travuvinom. Onda je potrčala, sustigla ga dovikujući »tko će brže, tko će brže«.

otrgla ga s mede, izvukla iz trave u koju se dijete uplelo. Vratila se s njim u naručju i položila ga na gunj koreći ga prstom i prijeteci mu da se ne udaljuje od kola.

Smjenjivahu se šumarci i duboki usjeci na čijim kosim stranama je cvala kadulja. Kao i inače Bert je uzdizao ljepote domovine i nadao se da će na njenom tlu biti pokopan i uz skromne počasti kakve zaslužuje čovjek bez ordenja, bez zasluga i pohvala, kakav je on. Iznenada se rastužio, na licu sam mu mogao pročitati svakojake stvari. Zaklinjao se da ga nitko na ovom svijetu ne razumije i da će crknuti kao posljednji pas. U prvi čas izgledalo mi je da se pretvara pa sam ga, hineći zabrinutost, dijeleći s njim bol i nesporazume kojih je svijet pun, stao tješiti i uvjeravati da sve nije tako kako se njemu čini. Neka se ne povede za utiskom privida. Nije me ni slušao nego je i dalje stenjao, uzdisao, proklinjao. Cesta je vijugala podnožjem blagih brežuljaka: s lijeve strane bijahu vinogradi a s desne livade, neke pokošene a neke prezrele, povaljane bujicama. Prvo se Bert nije mogao nagledati tih livada. Po pokošenima htio se valjati, prevrtati preko glave (bilo mu je žao što nismo ponijeli loptu da zaigramo »viktoriju« ili da pucamo na improvizirani gol: hvalio je svoj ubojiti šut), trčati sto metara za okladu da je najbrži a u nepokošenima namjeravao je leći naznak i prenijeti se u položaj skitnice koji umjesto doručka gricka travu čekajući da se nebo otvori i padne paket »unrinih« poklona. Ili brati jagorčevinu koja voli vlažna mjesta uz potoke pa bi zbog vode u travi morao izuti cipele i zasukati nogavice. Okrenuo se licem prema tim livadama i zurio u njih kao da se ispod hrastova i vrba odvija čarolijski intermezzo u jutarnjoj rasvjeti hiljada minijaturnih reflektora u koje su pretvorene kapi rose sa svojim drhtavim osjetljivim lećama. Skakao je na sjedištu i drmusao me za rame kada bih svoj pogled upravio na drugu stranu puta, u vinograde čiji su se redovi spuštali k rubu ceste, otvoreni za zrak i poravnati zardalom žicom na koju su se naslanjale mladice, pokazivao mi rukom naročito lijepe livade i njihov sjetni izražaj ispod šume, gdje prestaje bujnost i gustoća kakvu ima sredina udoline, ta mjesta s rijetkom travom u koju pada suho granje iz krošanja, bolesno lišće što se osuši i zaleprša usred ljeta dok drugo još orgija u neprekidnoj fotosintezi. Upozoravao me na mjesta koja su u njegovoj fantaziji imala osobitne i izgled usta, zaobljenost trbuha s velikim kosmatim pupkom, na udove od kojih su neki bili čvrsto pripijeni jedan uz drugi a neki požudno rastavljeni šumom koja se klinasto smjestila između njih tarući grubom korom nježna bedra a mahovinu stavljaajući na kopulacijske njede. Istezao je vrat i bacao glavu kroz otvoren prozor da zapamti neki predio koji bi mu zavoj na cesti zaklonio. S oduševljenjem na koje mu nisam mogao ravnom mjerom uzvratiti pitao me da li sam vidio sve to. Čak je zamolio Silvestra ne bi li mogao voziti sporije jer ovako samo letimo i dosta mu toga promakne a on ne bi htio čekati neku drugu priliku kad je ova sigurno jedinstvena i neponovljiva. Ja sam se usprotivio rekavši da se ne ponaša kao povratnik iz Amerike koga svaka živica u zavičaju baca u zanos kao da trnja i vrapčijih gnijezda ima jedino u Hrvatskoj. Mi

nismo na izletu. Idemo za svojim poslom. Ako se počnemo zaustavljati i izlaziti napolje iz kola, morat ćemo ga silom uvlačiti u njih jer se on sigurno neće dati tako lako odvojiti od nekog pregaženog cvjetića ili razorenog mravinjaka.

On se stao duriti i predbacivati mi diktatorsko držanje. Pokušao je izvući iz Silvestra na čijoj je strani ali se on izvukao s jednim »baš me briga« ostavljajući nam slobodan teren na raspravljanje: on se u to nije htio miješati. Pametna odluka jer je Bert očito naglo podjetinjio. Zamjerao mi je:

– Ti si pravi tiranin. Odavno sam to opazio. Uvijek bi htio da se vrši tvoja volja. Da bude kako je gospodin zamislio. Njemu se kenja, e, hajdemo svi van, bilo nam debelo crivo puno ili prazno. A kad ja pokažem želju za malo slobode u prirodnim uvjetima, da malo udahnem jutarnjeg zraka, onda on odmah nalazi prečeg posla i onemogućava mi to nevino zadovoljstvo. Divan suputnik! Ali ja ti se ne pokoravam!

Posljednje je riječi prosiktao unoseći mi se teatralno u lice. Da li me zafrkava? Da mu nije kakav kukac ušao kroz uho u mozak? Da li se uistinu ljuti ta mamina maza?

Nastojao sam ga urazumiti kombinirajući u odgovoru ozbiljno sa šaljim da me poslije ne bi izrugivao i ponosio se kako sam nasjeo njegovom teatru:

– Sree, mi nismo prirodoslovci. Kao dak dosta sam se nalunjabo po šumama i poljima tražeći prvo cvijeće za herbarij. Ako ti to nisi doživio, organizirat ćemo posebnu vožnju da beremo cvjetnice za tvoju zbirku. Sada nam se žuri. Strpi se, sree. Vodit ću i o tome brigu.

Zapanjeno se odbio u kut kola i zaškiljio na mene. Izgledao je kao razljućeni mačak koji je jedva umakao obijesnoj djeci.

– Gledaj frajera! To mi daješ kao posebnu milost. Trebao bih se osjećati polaskan, zar ne? Figu, nećeš ti meni komandirati! Nismo se tako dogovorili: potpuna samostalnost na putu, to je uvjet ili odmah izlazim iz kola!

Pogledao sam napravivši najblesaviji izraz lica a on mi poput neke šmrkavice isplazi jezik:

– Do vraga, što me gledaš tako idiotski. Misliš da to govorim tek onako. Ne, dragi moj, ja sebi ne dam zapovijedati!

Vidio sam da je pošasavio pa rekoh pomirljivo:

– Bert, ja te ne prepoznajem. *Koji ti je bog!*

– Misliš, *koji mi je vrag* – ispravi me on. Učini mi se da sam nasjeo. Kriza ga je ili prošla ili ju je odglumio.

– Vrag ili bog, svejedno. Prestani izigravati neuračunljivog izletnika. Samo toliko. Pre-sta-ni!

Napokon se oglasi i Silvestar koji je mirno slušao našu prepirku. Njegovo je bilo da upravlja kolima a mi smo poput dva pavijana mogli izvoditi što smo htjeli. Nije čudo što je primijetio:

– Je li ovo kavez ili kola s poslovnim ljudima? Nemojte istrošiti sve majmunarije, trebat će vam kad počnemo raditi. Što se mene tiče ja sam u stanju slušati i bezveznije priče. U neku ruku me zabavljate.

Bert koji nije volio ulogu zabavljača naglo ušuti i okrene glavu od mene. Skoncentrirao se opet na svoje livadice i šumarke. Ali nije dugo ostao zadubljen i bezglasan. Prolazili smo ispod lipa i budući da je Silvestar morao usporiti da bi na uskoj cesti prešao voz sa sijenom koji se lijeno gegao na pijanim kotačima, čiji su obručii ostavljali krivudavu crtu na asfaltu, njihov težak i sladak miris pomiješa se s mirisom presuha sijena, malo vlažna u podnožju plastova u koje bijaše pokupljeno. Bert je reagirao kao prepeličar. Uzvrpoljio se na sjedištu, savio vrat i sagnuo glavu da odredi odakle dolazi taj miomiris slavenkog drveta. Bio je zaista gust kao med. Šumno je ulazio u nozdrve na čijim je dlačicama vjerojatno ostajala udahnuta žuta prašina lipinog cvijeta. Pala je po tlu i tvorila najosebujniji istočnjački pokrivač. Svaki bi padišah bogato podario njegovu tkalju. Bert koji nije bio ni beg ni kadija ipak je podlegao raskošnom preobilnom mirisu i zavapio:

– Stani, stani na trenutak! Zar ste bez čulâ?!

Tako je Silvestar na moj nagovor zaustavio automobil pod tim lipama da zadovolji Berta koji je prevrtao očima, širio nosnice čim je iskočio napolje. Dok smo nas dvojica rastezali tetive i ravnali leđa, on je raširenih ruku i zabačene glave posrtao ispod krošanja kao da će iz njih pasti čudotvorno dijete Spasitelj. Namignuo sam Silvestru a onda se obratio opijenom Bertu upozoravajući ga da ovo nisu masline i da se vara ako očekuje Njegovu pojavu. Kao da ne postojim, tako se ponašao. Volio bih da sada galami i opisuje svoj užitak nego kad udemo u kola. Zato sam ga podjarivao. Postavio sam mu pitanje kako se osjeća. Onda sam duhoko udahnuo i glasom blaženog degustatora izjavio:

– Ovo je nektar u plinovitom stanju!

Ali Bert nije odgovarao na moje provokacije. Silvestar se dosađivao i budući da nije htio svog prijatelja zadirkivati, vratio se kolima, digao haubu i inspicirao motor. Onda je obišao kola udarajući petom po gumama. Dobro su se držale. Potom je otvorio vrata ne bi li rashladio zagušljivu unutrašnjost i izvjetrio vonj tapacirunga.

Bert je sada raširio maramicu i počeo temeljito čistiti nosne kanale. Puhao je i šištao kao dječak kad imitira parnu lokomotivu. Napele su mu se žile na vratu, čelo oznojilo. Kad sam se približio, zamijetio sam pulsiranje sljepoočice. Tome ludaku još će popucati bubnjići! Pošto je pročistio i nos i grlo bacivši ispljuvak daleko od sebe u travu, savio je maramicu, turio je u džep, stisnuo usne i stao ravnomjerno udisati zrak zasićen lipom. Ponovo je zakoračio, ali neodlučno, ne mogavši odrediti odakle struji najčišći i najjači miris. Zatvorio je nosnice prstima kao da se sprema zaroniti. Kakvom se to sada eksperimentu podvrgao? Izdržao je oko pola minute a onda je kao da se oslobodio otrovne sfere lakomo otvorio i usta i nosnice. Ubrzano je udisao i lupao se šakama po prsima. On je zaista šenuo, uplašio sam se.

Tada se oglasi Silvestar:

– Hej, Bert, ostavi malo i za nas. Nećeš valjda ti sve sam?!

– Kakvo sebično stvorenje! – zamjerih mu.

Na pokon smo ga ipak dobili u kola. Još je uvijek čežljivo pogledavao na krošnje koje mi se učiniše jastučićima iz pudrijere. Prah je sipio dolje na zemlju. Kući su bančili. Najpijaniji, prevrnuti na oklop, popspano su klatili nožicama po zraku. Sve se odvijalo naopako tog blistavog radnog dana.

Bert se još nasladiavao uvlačeći sad posve razrijeđen miris. Silvestar je pjevušio pazeći na putokaze. Usporavao je da pročita obavještenja i nazive naselja. Onda se Bert javi iz nekog rasevalog voćnjaka i ostavi nas zabezeknute.

– Trebalo bi kupiti nekoliko košnica. Pčelarstvo ima perspektivu – upozna nas on sa svojim skrivenim mislima.

Poznanici ili prijatelji njegovih rođaka živjeli su u selu čije je ime Bert zapamtio (imao ga je napisanog štampanim slovima na komadiću papira) ali nije znao njegov položaj, kvalitetu puta koji vodi do njega, broj stanovnika, da li ima gostionicu, trgovinu, telefon, veterinarsku stanicu, ambulantu i ostalo, pa tako nije bio ni u kakvoj prednosti pred nama dvojicom koji nismo mogli istaći bilo kakav rodbinski, prijateljski odnos s nekim od žitelja. Silvestar je prije puta konzultirao specijalku i nije tražio od Berta potvrdu da li se krećemo u željenom smjeru. Našli smo se među šumovitim brežuljcima i nekoliko stotina metara cesta i željeznička pruga disciplinirano su slijedili korito rijeke koje bijaše regulirano i obloženo kamenom. Voda se jedva micala. Na mjestima ju je pjeskovito dno sasvim pritjeralo uz obalu. Gdje je tekla čitavom njegovom širinom imala je naročit sjaj koji je dolazio od njene plitkoće i golog svijetlog neba.

Provezosmo se kraj nekoliko kuća od kojih je jedna sigurno bila željezničko stajalište – u to me uvjeriše dva para tračnica – a druga nekakva birtija, »K Štefeku«, možda. Onda smo skrenuli i penjali se uz loš put na kom smo nalazili kamenje: kao da je upravo prohućala bujica. Baš sam bio radoznao da li je to pravi put? Kako onda izgleda krivi? Samo još trebamo naići na odron kamenja ili srušeno stablo. Na mjestima put se sužavao i iz okomitih glinenastih stijena cijedila se voda. Poneko suho drvo upotpunjavallo je taj gladni suri pejzaž. Kad sam opazio crnogoricu, nisam se mogao suzdržati, već sam posumnjao:

– Da li ovaj put uopće kuda vodi? Upozoravam vas ...

– Tišina – stavi Bert prst na usta – zar ne možeš ni pet minuta držati jezik za zubima. Ne kvari mi ovaj planinski mir.

– Do bijesa, jesmo li pošli na planinarenje ili u selo prijatelja tvojih rođaka? To me interesira. Trebao si me upozoriti da ponesem cipele s klincima, užad i pištaljku.

– Ne pretjeruj, *amice*.

– Oh, skini mi se.

– Kad budeš među pastirima, onda upotrebljavaj te idiome. Sada ne.

– Dajem glavu da ćemo ovdje naići još na kostur neke prahistorijske životinje.

- To su bili divovski sisavci, pardon.
- Hvala na ispravku.
- To je neznanje, *ignorantia*, dragoviću.

Očekivao sam da će i Silvestar reći koju. Možda je on bio najpoznatiji jer se ispmagao specijalkom a ne kao ja nepouzdanim čulima i užasnim pretjerivanjima kada bih se našao u nepoznatom predjelu čija realnost nije imala obilježja moje unaprijed stvorene predodžbe. Ma kuda pošao, uvijek krećem na put s gotovom slikom krajnjeg cilja i usputnih mjesta. Osjećam se prevarenim i u zabludu dovedenim pošto usporedim stvarnu sliku s izmišljenom. To ponekad umanjuje moju radost što sam uopće dosegao daleki cilj, grad naročitog načina života ili spomenika arhitekture čije sam smjele, maštovite, nesvakidašnje dimenzije i oblike upoznao kao najbolje iz selekcije kojom se predstavlja jedna zemlja drugoj. Zato sam se sada bunio: znao sam da ću biti iznevjeren. Nisam stvorio predodžbu ovog pejzaža. Uznemirilo me je to više nego da sam stvorio posve pogrešnu. Bio sam zatečen.

Kad smo ponovo došli na tvrdi put posut drobljenim kamenjem s tragovima kamionskih guma, Bert me pobjedonosno pogledao i munuo u rebra. Slegnuo sam ramenima. Kakav sam zaključak iz svega toga uspio izvući? Da se isuviše ne uzbudujem: sa mnom kao maskotom od mesa bili smo odlično zaštićeni. Od te se uloge ne smijem udaljavati. Čim postanem pretenciozan doživim poraz. Zar je i Bert upoznat s tim prešutnim ugovorom između mene i Silvestra? Sledenih se. Nije li pristao da pode s nama samo da bi me mogao iz blizine prezirati, slušati kako u meni fino otkucava podmazani mehanizam. Odbacio sam tu pomisao jer se Bert udobrovoljio novim livadama u koje se bez neprilika spustismo. Ove bijahu pune šaša i onih grkih debelih trava koje stoka ostavlja na dnu jaslara. Ljudi su prevrtali otkose ili ih grabljama vukli na sredinu plohe. Poneka od žena imala je na sebi bijelo ruho koje se naročito isticalo na oštrom suncu. Na raskršću Silvestar je ponovo otvorio specijalku.

– Još malo, tu smo – rekao je.

Na izlazu iz sela Z-a sreli smo dječaka koji je šibom tjerao vižlastu usukanu krmaču blatnjava trbuha pod nerasta. Krmača je zarakatla i sklonila se u jarak. Dječak nam se smiješio pa Bert zamoli Silvestra neka zaustavi kola. Onda počne dozivati dječaka. Kad nam se dovoljno približio, Bert ga očinski pomiluje po glavi kroz prozor i tobože neizvještano počne razgovarati s malim. Kad je saznao da ide u šesti razred osmoljetke, da im se jedna učiteljica zove Marija i da joj ofira poslovođa zadružne trgovine, Bert je zaključio da je dovoljno vremena utrošio za uvod i upoznavanje. On upita dječaka na kojoj strani, lijevoj ili desnoj, imaju kuću Štefanići. Tako se naime zvala porodica na koju su nas uputile njegove rodakinje. Dječak se nasmiješi i reče da ne zna na koje Štefaniće mislimo. Ima ih u Gornjem i Donjem kraju, kraj crkve, u sokaku i iznad groblja. Aha, to sam i očekivao, reče Bert. Ali ovi koje mi tražimo imaju nadimak Grgeči. Pa ti su u Donjem kraju, pokaže dječak rukom. Digao ju je u zrak a onda njome pikirao kao da je preletio Gornji

kraj, crkvu i ostale važne tačke sela Z-e. Bert prinese ruku glavi i vojnički pozdravi dječaka. Uvjeren sam da nas je smatrao za cirkusante koji će uveće u zadržnom domu ili tako nekoj *sali* prirediti veće atrakcija, magije, hipnoze, akrobatike i pjesama. Otišao je za svojom krmačom a mi smo se uputili u Donji kraj po debelom sivom tepihu prašine. Guske i race dubile su na glavama po mulju bare čija je kora pucala dozivajući mi u pamet izbezumljene suhe pejzaže. Od čovjeka koji je ličio na zvonara saznali smo tačan položaj kuće Grgečovih. Očekivao sam da u tom selu kao i u selima kroz koja sam prije prošao sam ili sa svojim starim ima više besposlene, iza plotova skrivene djece koja će jurnuti na put i baciti se u prašinu da onjuše benzinski smrad jer ih on privlači budući da se toliko razlikuje od svih seoskih mirisa: dubra, ugrijaše gnojnice, voćnjaka, prošlogodišnje slame, prašine na crkvenom podu, robe na dućanskim policama. Nasuprot mojim očekivanjima kroz selo smo prošli gotovo nezapaženi ne dižući prašinu, ne izazivajući radoznalost stanovnika. Samo se na vrhu stepenice zadržnog dućana pojavila prilika sa slamnatim šeširom na glavi. Nismo se zaustavili ali sam krajičkom oka opazio kako iza leđa izvlači bocu piva.

Kuća bijaše sazidana od cigle ali neožbukana, s dva trokrilna prozora prema cesti. Ispod prozora bila je klupa na kojoj se sjedi nedjeljom i u praznične dane: zapravo na dva u zemlju zakopana stupića pribijena daska. Kao naslon služila je čitava fronta kuće. Kao po nekom dogovoru Bert je pošao na čelu naše trojke. Ako je u svom elementu, onda neka se ne stidi i čući na začelju. Vrata se povezoše na željeznim šarkama. Okomiti klinovi na kojima su stajala bijahu dobro podmazani pokvarenom mašču ili rabljenim uljem. Bilo koja da je vrsta maziva upotrebljena smrdjela je na suncu i privlačila tuste plave muhe. Ispod natkrivenog hodnika jedna je starica čistila luk. Ona popravi crni rubac kad nas ugleda. Mi joj se približismo tako da nije morala prekinuti ljuštenje crvenog luka da bi nas saslušala. Bert pozdravi sa »Faljen Isus« a starica to kompletira sa »Na se veke«. Silvestar je u neprilici baca pogled oko po dvorištu koje bijaše pretrpano svime i svačim: hrpom starih neplodnih čokota, jednim rastavljenim kolima, raznim poljodjelskim alatom, drvima, kacama, velikim badnjem koji bijaše osvojen u hladu oraha. U otvorenom navozu sjenika gnijezdile su se, čeprkale i kunjale kokoši. Ispod nevjerovatno rodne kajsije bijahu na hrpu skupljeni njeni pišljivi, noću popadali plodovi.

Bert se pokazao dorašlim razgovoru s jednom starom malo nagluhom i nadasve sumnjičavom ženom koja je cijeli vijek s nepovjerenjem dočekivala raznorazne potepuhe, gospone kaj nikaj dobro ne donasaju a trbusi su im navek prazni i krčiju. On se nije mogao nadviti jedrim i veličini glavice luka. Starica se iz nekog pradaavnog opreza koji je naslijedila još od svojih na tlaku tjeranih predaka, na svakojake desetine i njihove pobirače naučenih, cmizdravih kmetova, potuži na slab urod i štetu koju su pričinili nekakvi bijeli crvi podgrizavši ne jednu stabljiku. Bert zaprepasčeno zakima glavom i navuče na svoje prilično umorno, nekako sanjivo lice masku najiskrenijeg susjeda stare majke Grgečice.

Ona ostavi poluotvorena krezuba usta motreći u Berta i ne snalazeći se: tko je ovaj gosponček i šta traži u društvu još dvojice? Onda Bert, da objasni kako nije došao kupovati ni luk ni neke druge zemaljske plodine, niti živinu, niti marvu, ispriповjedi razloge našega dolaska bacajući težište na genealogiju i ponavljajući čvrste rodbinske veze s rođakinjama koje nas preporučuju. Mi smo tu da pogledamo da li se još drže stari običaji, da li ljudi jedu iz porcelanskih ili zemljanih tanjura, da li rubače i suknje spremaju u hrastove škrinje ili u sjajne politirane ormare, da li kruh, so, papriku i cukor zatvaraju u domaće kredence ili za to upotrebljavaju one kupljene u varoši.

Starica se nekako uz Bertova podobjašnjenja sjetila njegovih rođaka spominjući kupoprodaju jabuka ali da su voćke ove godine stradale od mraza i da neće imati šta nositi na pijacu. Bert nadoda da je tako, s malim iznimkama u nekim rajonima, u cijeloj zemlji. Staricu to nije zabojelo. Dapače, svidjelo joj se što nitko nije pošteđen. Ona nas pozove u prema dvorištu otvoreni hodnik čiji je konkavni strop bio oslikan identičnim andeoskim glavama i plavim ružama. Potuži se da ima puno posla. Njeni su svi na livadama: ne smiju gubiti ovako lijep dan. Vrijeme je promjenljivo. Već sutra može se naoblačiti i udariti kiša. Sjeli smo na klupu kao tri bogca, kao tri vandravca, kao tri osuđenika a stara Grgečica je nastavila čistiti luk i slikati mučni seljački život. Njena lijeva noga, mršava, suha i od starosti siva bijaše iznad gležnja umotana u krpe. Svratih Bertu pažnju na to ranjivo mjesto. Najlakše je nekim ovladati kroz otvorenu ranu pružajući mu nadu u ozdravljenje i slušajući povijest bolesti. Bert je odmah počeo obradu staričine lijeve noge. On glasom ranarnika indiferentno iznese svoje opažanje: *majka, kaj vam je nogica nekaj betežna?* S resignacijom koju su utvrdili neuspjeli pokušaji liječenja ona ispriča kako je još prije dvije, ili tri, godine ogrebala kožu na neki trn idući u polje stazom kroz grmlje umjesto da je išla, kao što je oduvijek išla, širokim putem kojim treba malo više vremena do njihove parcele, ali je sigurniji. Žurila se i to je bilo upalo u oči vragu! Žurila se da natrga repinog lišća koje su sjeckali praščićima. Ogrebala se *čisto malo*, ni krvi nije puno iscurilo. Nekoliko kapljica. Njih je sprala pri povratku u ribnjaku, tamo gdje selske žene peru rublje. Ali već drugi dan ujutro nešto ju je u nozi počelo *trgati*, žigati, kao da se savija i savija užarena žica. Meso ju je peklo, noga je naotekla, koža je navukla nekakav gadni svrab. Čekala je da se rana zagnoji pa da onda stavi listove trputca koji će svu vatru, gnoj i pokvarenu krv izvući napolje iz žila. Uradila je tako i svaki dan je ispirala čistom šljivovicom. Ali nije išlo na bolje. Rana se proširila, okolo nje koža je poplavila a onda sagnjila i prilijepila se za *farbante*. Kad ih je odmotala, koža je ostala prilijepljena za njih. A gnoj više nije curio. Samo je kisala, slinila kao puž. Doktor koji svake srijede dolazi u selo davao joj je injekcije ali ni one nisu pomogle. Ne ide ni na bolje ni na gore. Redovito je previja i pregledava. Pokušala je s mastima svakakvih boja: s crnom kao kolomaz, žutom kao med, plavom kao zumbuli dolje u vrtu, bijelom kao najfinije brašno za kolače. Stavljala bi je na ranu tjedan, dva a onda bi joj

sve dojadilo: apotekari izmišljaju da ljudima *zemu* dinare. Sin je obećao da će je najesen poslije berbe odvesti u Zagreb *pravom* doktoru, pa ako on nema lijeka, onda je još može izbaviti muka samo dragi Bog na taj način da je pozove k sebi.

Amen, prošaptah u bradu. Bert me prostrijeli očima. On prizna da to vjerojatno nije obična rana ali je uvjeren da i za nju postoji lijek. Prešuti da je doktor izmišljajući nekakvog svog prijatelja koji je dugo godina pripremao jedan prašak i sad mu ga je konačno uspjelo izmiješati i napraviti nešto nevjerojatno: bolesnik treba da samo dva-tri puta tim praškom pospe ranu, ili da ga rastopljenog u bunarskoj vodi popije ako boluje na bubrežima, sren, želucu, pa da odmah ozdravi i da se osjeća kao preporoden.

Starica je pohlepno, gotovo uplašeno slušala što joj Bert baje. Ona podigne bolesnu nogu obućenu u papuču od valjane vune s kožnom potplatom na klupicu s rupom u sredini i htjede da pred nama odmota svoje povoje kako bi Bert mogao vidjeti njenu nesreću, kao da bi se svojim očima mogao uvjeriti što joj zadaje muke. Naročito ljeti kad joj se noga zapari i oznoji.

Bert gotovo poskoči da je spriječi moleći je da to ne čini jer sad ionako nije važno kako izgleda. On preporuča prašak svoga prijatelja i ponudi se da će joj ga donijeti kad idući put navratimo u selo. A to će biti uskoro jer se on nada da ćemo već danas naći bar nekakvu škrinju. Tako ju je Bert naveo da sama prihvati uvjete pogodbe, premda oni nisu bili izričito spomenuti. Ali pregovarači to nisu ni zahtijevali. Važno je bilo da udovolje međusobnim obavezama.

Starica je na brzinu svršila s lukom i othramala u kuhinju njišući crnim suknjama koje joj dosizahu do peta. Ona se vrati s velikim ključem u rukama i upita da li smo gladni. Bert umjesto nas dvojice odgovori da od jutra nismo ništa založili. Pozove ga da namjesti stol pod kajsiju a onda iznese u tanjuru šunke, luka i kukuruznog kruha. Morao je poći i u podrum da na crijevo iz bačve izvuče vina jer je njoj ponestajalo daha. Otključala je onim ogromnim ključem podrumaska vrata i s crvenim porcinčanim peharom u ruci spustila se s Bertom dolje pod kuću.

Iskoristih njihovu odsutnost i upitah Silvestra kakav mu izgleda naš početak. Nije bio oduševljen. Rekao je da samo gubimo vrijeme s ovom luckastom babom. Ona nema pojma što je to stilski namještaj: za nju postoji ormar, krevet, stol kao nešto vječno i nepromjenljivo, bez posebnih obilježja, neki manje, drugi više nacifran. Sumnjao je da će nas stara pustiti u kuću jer to što nas hrani i poji ne mora značiti drugo osim da nas se želi što prije riješiti.

Kad smo očistili tanjire, Bert se izgubi iza sjenika. Još u hodu otkopčavao je otvor na hlačama. Ubrzo se pojavi na uglu dajući nam znakovite rukom. Silvestar reče neka idem vidjeti što je to pronašao a on će ostati da umiri staru.

Bert me bez riječi, s prstom na usnama povede kroz voćnjak koji je bar prije mjesec dana bio pokošen pa je sad izbijala mlada nježna trava. Ispod jedne višnje ležala je s rukom pod glavom nekakva prilika koja

očito nije bila stanovnik ovog sela. Naslonjen na stablo nalazio se tu i njen prtljag: drveni sanduk s naramenicama. Iz njega je izvirivao komad bijelog lima, ručka za kišobran sa spaljenim šarama, nekoliko novih i starih šipki. To što je virilo napolje bilo je dovoljno da prepoznamo jednog od putujućih Uhrmachera, popravljача kišobrana, starog krpu ako ne i brusača britvi i noževa u istoj spodobi. Spavao je spokojno, ravnonojerno dišući u travu kroz otvorena usta. Olabavjele usne davale su mu prividni izraz idiota. Uvlačio je u se zrak koji je mirisao po korijenju, sitnoj truleži, ispuštenim sokovima, plinovima koje je ispuštala zemlja, po sluzi koju su još lučile povrijeđene travke. S nogu nije skinuo teške prašnjave cipeletine a ni blato koje je možda tu ostalo od prošlojesenskih skitnji po bregovima. Hlaće koje sigurno ne bi njemu pristajale i pripadale da nisu imale nekoliko zakrpa prišivenih bijelim koncem pritegao je u pasu komadićem špaga. Sve mrsno i masno isprobale su i te hlaće. Na onako mršavom i čvornovatom (članci na rukama iskakali su kao nadzemna zadebljanja korijenja) te mašću impregnirane površine bijahu ujedno sve njegovo salo, sva njegova debljina: njegov trbuh bijaše na koljenima, u tim mrljama. Sjede malje po prsima otkrivao je V izrez starog razvučenog pulovera koji je zamjenjivao košulju i sve dijelove odjeće ispod i iznad nje. Na tankom žilavom vratu kucalo je bilo. Preko ključnih kostiju bijaše razapeta koža tako jako da bi bod igle izazvao njeno posvemašnje cijepanje. Na kaputu koji je presavijen i uredno složen zamjenjivao jastuk, kao što je čitav voćnjak od glavnica kupusa čije se ufrkano meso plavilo između paradajza i paprike zamjenjivao krevet, odšla se podstava izlizane kvalitete, blijeda od znojnih dodira tijela i njegovih mučeničkih rebara. Rijetka ali duga kosa kroz koju možda ponekad prođu ovi široki, plosnati i čvrsti nokti ili zupci rukom izrađenog češlja od tankog aluminijsa, ta se kosa lijepila za tjeme jer je sunce kroz krošnju grijalo urarevo čelo. Sitne kapije znoja iskakale su kao sunčani plikovi. Neke su klizile u kosu a neke su se zaustavljale na gustoj čupavoj brani obrva. Manje sjede nego maljice po prsima ali upadljive i netaknute nekim drugim degenerirajućim procesom. Da su pripadale nadočnim lukovima kakvog vremenskog mislioca ne bi ih se stidio. Jedan putujući »vurmokar« vjerojatno nije bio svjestan njihove markantnosti.

— Ostaci zanatâ čiji su produkti tako pojeftinili da ih gradski dyonožac samo u jako nepovoljnom položaju daje popravljati majstoru u svojoj ulici, eto, ti zanati koje prakticira i u svojem sanduku nosi od sela do sela ovaj zaspali prikan, vičući hrpavo: »kišobrane, kišobrane popravljam«, ili režeći krvoločno: »brusim britve, škare, noževe, krpam lojnec, rajngle«, da, ti zanati su u samrtničkom hropcu. Oni izumiru, *amice!* Čovječje ruke, ili banalno »zlatne čovječje ruke« izgubile su svoju samostalnost. One su dobile po učinku plaćeno mjesto za dugačkim pultom i pokorno obavljaju određeni dio posla između dva susjedna para ruku, nemajući ama baš nikakvog odnosa prema stvari koja kroz njih prolazi. Jednostavno je malo pritegnu ili opuste, učvrste ili spoje nekoliko žica iz kitnjastog spleta i gurnu u ruke svoga susjeda. Te ruke ponekad i ne

znaju kako izgleda gotov proizvod na kraju linije, pošto su ga oblikovali deseci ruku međusobno različitih i antagonističnih. Ravnodušnost izbija iz njihovog serijski blesavog izraza, hladnoća s metalizirane površine, nadmoćni prezir funkcionalnoga i korisnoga.

Bert stavi ruku na moje rame i potapše me dajući svom licu neki trenut i svečan izraz. Nikad me nije počastio takvom prisnošću i za njega neobičnom povjerljivošću.

– Eto, vidiš, sad shvaćaš, zašto sam pošao s vama. Jer volim te stare predmete kojima je čovjek udahnuo dušu i još žive, još blistaju i imaju vrijednost. Ne samo upotrebnu, kratkoročnu, kao ovi što ih izbacuju hale tvornica.

– Isuse – sklopio sam ruke jer ga nisam uvijek trpio tako raspekmeženog i tradicionalnog, zadojenog duhom starina – Isuse, opet se oblačiš u ilirsku surku. Do bijesa, zašto ne pustiš brkove. Upiši se u neko pjevačko društvo i izivljavaj se pri javnim nastupima za Dan Republike ili na prvomajskim akademijama. Da mi mozak grickaju takve bube davno bih im pristupio i vlastitim primjerom propagirao amaterizam. Pokazao bih im što je to i tko je to istinski patriot, *drage lublene zemle sin!* Oni treniraju samo zato da bi se svake godine desetak dana *tepli* po inozemstvu. Nema tu ljubavi i iskrenog oduševljenja, samopregalačkog rada. Ti si taj koji bi mogao spriječiti napredovanje bauka komercijalizma...

Po vurmokarovom licu šetkala se muha, jedna od onih što su zazujale oko naših nogu kad smo prolazili pored gnojnice. Ali staro tvrdokorno lice nisu draškale njene sitne nožice. Pitao sam se da li će je privući dlačice što su virile iz starčevog nosa, kad čuh Berta kako psuje:

– Oh ti prodana dušo, kurvo sifilistična, izdajico, boga ti tvoga, što sereš? Ti ćeš mene zaduživati nekakvim stupidnim savjetima?! Što ti pada na pamet?! Zar misliš da mi je potreban mentor? Gle, on umišlja da je to posao za njega! O ti boga! Ovo je prevršilo svaku mjeru!

I tako me on počeo ganjati po voćnjaku u sve širim krugovima oko starca koga ne bi probudio ni topot hiljada mustanga svejednako bjesneći, psujući, rušeći bogove i svece, izmišljajući najprostačkije sprege po uzoru na kočijaše. Nisam morao trčati iz sve snage da ga držim na odstojanju jer je bio bez kondicije i trbuščić mu se brzo oznojio. Malo bi ljudi povjerovali da nismo poludili ili tako nešto. Režao je kao pas, saginjao se u trku, kupio trule jabuke i gađao me njima. Iz početka me njegova ljutnja tjerala na smijeh i mislio sam da će se brzo skljkati pod kakvu šljivu i isplaziti jezik do koljena. Ali on je ustrajno i dalje trčao za mnom koji sam se drznuo da ismijem njegove svetinje i predložim uz podsmjehljive grimase nešto što je moglo biti samo predmet njegova prezira i duboka gnušanja. Mrzio je kolektivna izivljavanja i bratimljenja po cesti.

Onda sam, da ga se riješim i iscrpem do kraja, skrenuo u polje pre-skaćući glavice kupusa i vriježe krastavaca. U bedra su me udarali vitki buzdovani makova. Teško je vonjalo lišće paradajza i peršin. Ali Bert nije odustajao, samo su mu sada psovke postale tiše. Jedva ih je istiskao iz sebe jer se usopio i umorio. Počeo sam ispuštati nekakve janjičarske

krikove, ijujukati i na taj način ga podsticati da me i dalje progoni, da mu se oči potpuno zakrvave i da obnevidi. Jadni Bert! Bio je posve iznemogao a ja sam kao furija odnicao dolje u polje. Poslije dugo vremena osjećao sam užitak u trčanju kakav mi je nedostajao čak tamo iz djetinjstva. Bio sam fizički spreman kao da sam već tjednima vježbao i pripremao se na ovo mahnitiranje. Zato sam bio razočaran kad sam daleko iza sebe ostavio svoga hajkača koga ni moji izbezumljeni zulumčarski klik-taji nisu više razdraživali. Stao sam i okrenuo se. Nigdje nikoga nije bilo u blizini. Podnevni vjetar blago je njihao polje.

– Preporoditelju, o preporoditelju! – povikah. – Šta je, gdje si, salo ti se upalilo, muda su ti se objesila, ha?!

Nije se javljao i ja se uplaših da mu nije pozlilo od napora. Podoh polagano natrag stazom. Zviždao sam hrabreći se i tjerajući neugodne misli kao što to radimo u trenucima pošto smo svojom goropadnošću i nepromišljenim ponašanjem, prevršivši određenu mjeru, izazvali neki mali slom, narušili divnu ravnotežu oduševljenja. Nadajući se da je posrijedi neka varka i da će se ludovanje nastaviti. Tako sam i ja vjerovao da mi je Bert pripremio stupicu, da će me iznenada zaskočiti.

– Znam te infantilne trikove. Stražnjica ti viri iz žita. Kladim se da ti je došlo milo i da udaraš majmuna! Tužit ću te mami. Je li ti puknuo svitnjak na gaćama – polagano sam stupao naprijed izazivajući ga i vrijeđajući.

Našao sam ga zaista u žitu kako leži na boku i polusklopljenih očiju hvata zrak koji mu je nedostajao. Rukom je gnječio košulju na lijevoj strani kao da masira srce. Bijaše blijed i obliven znojem.

– Prokletstvo – promrmljao sam naglo smalaksao, umoran, osjećajući iglice u mišićima, bol koja je preuzimala tijelo što se hladilo. Bilo je najgluplje da ga pitam šta mu je ali ja sam to pitanje ipak postavio. U drugoj prilici on bi se obreo na mene ili odvratio ironično šaljući me do đavola. Sada je samo podigao obrve i nasmiješio se oprašajući mi, uviđajući da sam zabrinut za njega.

– Nije to ništa. Silvestar sigurno žizi što nas nema.

– Sigurno nije ništa ozbiljno? Već ti se dogodilo?

– O da. Jednom sam napravio lijepu scenu na gimnastici. Od tada se čuvam. Zaista me rijetko hvata. Nisam ja za igru Indijanaca!

– Sto mu gromova, fino sam te namamio. Moći ćeš ustati?

– Nemoj, počinješ pretjeravati.

– Šta ja znam. Osjećam se krivcem.

– Oslobađam te svake sumnje.

– Hvala vam, doktore!

Vratili smo se u Zagreb kasno uveče s jednim žutocrvenim potezalom za zvonce i kutijicom za odlaganje pribora za ručni rad. Potezalo nam je poklonio župnik Dominik Prepuštec, velečasni koji je odobravao i podržavao naš naum i spremnost da spasimo od propadanja radove naših zanatlija koji su bili istinski narodni umjetnici, kako u zanosu u svojoj

kuhinji izjavi župnik Dominik. Kutijicu je za gotov novac Silvestar kupio od stare Grgečice dok smo se ja i Bert lovili po voćnjaku i polju. Bio je zadovoljan početkom i to je pokazivao zviždukajući i plešući kolima po cesti kad bi naišao na neprometnu dionicu. Bježali smo u grad kao da u njegovoj bezličnosti tražimo spas pred progoniteljima koji su kasno shvatili da smo ih namagarčili. Bert se oporavio ali je zapao u šutnju iz koje ga nisam htio silom izvlačiti jer ga je tako osjetljivog i krhkog trebalo čuvati za naredne pokušaje.

U kojoj je prilici Silvestar upoznao stolara Martina Debeljaka na čijim je hlačama u svako doba visjela blanjevina, sitnog, mršavog pedesetogodišnjaka kom su pomagala još dvojica radnika da izvrši narudžbe zalutalih mušterija, ne znam niti sam bio radoznao da to saznam, jer je bio bez ponosa i hrptenjače, okorjeli špriceraš koji je svaki čas trčao iz radionice u suterenu do šanka na uglu. Kod njega smo pohranjivali robu i otkrivali je iznenađenom oku kupaca na koje je svakako djelovao ambijent i majstorova kajkavština. Osim toga on je oštećene i krnje predmete popravljao, mijenjao trule daščice, stavljao zdrave noge kredencima i stolicima, prebojavao ih i osposobljavao za reprezentativno mjesto u višesobnom stanu. Premda ga je piće već posve obilježilo i izmijenilo do te mjere da se više nije mogao suzdržati i raditi ako ga nije uzimao u količini koja bi se svakom drugom činila kao pokora i kazna, ipak je još sačuvao odnos prema poslu i drvo ga je slušalo. Ali tko zna da li bi bez svoga poroka nalikovao na čudotvorca i nailazio na poslušnost kod jelovine, hrastovine i orahovine? Bez djece, nije imao kome da naturi svoj pogubni talent. Pogubni jer se izgleda nije mogao otarasiti inspiracije poroka, vodenastih ali čvrstih ruku kojima ga je šćepao.

Nismo trebali pokazati ni neku naročitu ustrajnost da bismo se uvjerali da nam je sreća naklonjena i da smo odabrali pogodno vrijeme. Istina, naši su se kupci još nalazili na ljetovanju i ne sluteći koliko se za njih brinemo i kakve ćemo im uzdahe udivljenja izmamiti na samom pragu jeseni kad dom opet zadobiva svoju cijenu dobro namještenog i meko podstavljenog zatvorenog prostora kroz čije prozore kao regulatore vanjskog svijeta uvire i dopire samo ono što smo razmaženo odabrali. Prve poslove sklopismo stidljivo i u uzbudenju koje su zablenući kupci mogli iskoristiti da su naslućivali s kakvim početnicima se cjenkaju jer smo pošto-poto htjeli krenuti s mrtve tačke, makar i bez predviđane zarade. Ali oni nisu izučavali naše fizionomije (a one bijahu pomno izbrijane, rastegljive, svježe, s ljubaznim mrgodenjem i nestašnom sugestivnošću neodoljivih prodavača) niti ih je progonila znatiželja otkuda toj trojici tipova komoda za koju sa sigurnošću dobro obaviještenog posrednika tvrde da je iz jedne poznate zagorske kurije. Ni cijena koju je obično otkrivao Bert malo skrušenim i suhoparnim glasom trgovačkog senzala ne trepćući očima i ne dajući se zbuniti prestravljenim izgledom mušterije, nije izazivala stanje ukočenosti a zgranuto snebivanje nad tobože neumjerenom veličinom bilo je namješteno quasisalonsko glumatanje u

dvorišnom skladištu majstora Martina Debeljaka. Novac se ionako vukao na repu razloga koji su gospode tjeroali da se zamisle. Njihovo glasno razmišljanje i očajno kršenje ruku morali smo opravdavati zaista krupnim nedoumicama: jer nije svejedno da li će taj par fotelja stati u sobu za dnevni boravak ili će morati biti odguran u muževljev radni kabinet što je samo po sebi zločin i barbarluk ako se zna s kakvim neotesancima i neškolovanim druškanima on tamo dimi i karta do bogzna kojeg sata?! I pitanje je da li će za tu komodu biti mjesta između ormarića za izlaganje porcelana i pisaćeg stola što je nabavljen proljetos? Ili će se ipak dati nekako ugurati ako se prethodno ukloni stajaća svjetiljka i stolić s televizorom? Slušamo takva tužna razmatranja dajući optimističke preporuke u smislu »sve se dade stisnuti« i bijasmo svjedocima plačljivog opuštanja naprašenih ličnih mišića u trenucima kada zamišljena operacija premještanja pokušstva nije ulijevala nadu. S druge strane opet pogled se nije dao odljepiti od tamne orahovine koja se činila još mišićnijom i gospodskijom u dvorišnom polumraku a pri svjetlu slabe sijalice. U najgorem slučaju sve se odlagalo za sutra dan a Silvestar kao ponuđač morao je obećati da će pričekati dozvolivši da se zapišu dimenzije. Gospoda bi iz torbice izvadila metar i s uzdasima koje je izazivao neočekivani broj centimetara, sumnjajući u dobar svršetak, izmjerila bi komodu koja joj, eto, neće dati da usne.

Prve kupce namamio je slavohlepni i spretni Bert. Svakako je htio popraviti utisak iz prvog dana kada je zakazao i kao poznavalac narodne duše i kao osoba popularna i obljubljena u toj pokrajini a posebno u selu i kući majke Grgečice. Odvukao nas je tamo da bismo konstatirali – izbjegavajući sažaljenje i zabrinutost – kako ima nepravilika sa srećem pošto se odao suvišnom fizičkom izivljavanju i potezalo za zvonce je zaista bijedna protivuvrijednost za to ako ga bez sentimentalnosti priključimo i zapitamo što smo zapravo donijeli s tog proslavljenog putovanja?! Majka Grgečica nikada nije po svojoj betežnoj nozi posipala hvalebni čudotvorni prašak jer se pokunjeni Bert više nije usudio spomenuti ni nju ni to područje koje nam je oduševljeno opisivao kao raj bidermajera, klasicizma, vrijedne pučke grnčarije i uopće predmeta profinjenog zanatstva. Zaobilazili smo ga kao da je okuženo ili kao da smo podebelo dužni u svakoj gostionici. Nije to bio oprez ili strah već djelovanje opomene kojom je Bert sama sebe kaznio. Iskupio se privlačeci kupce kada je izbor na skladištu postao bogatiji, raznovrsniji i kada je majstor Debeljak već potpuno ušao u posao uspješno demonstrirajući svoj dar za imitiranje stilskih značajki. Za čovjeka pod gasom brzo je shvaćao i nije mu trebalo dvaput ponavljati jednu te istu želju. Za proširenje posla bila su također potrebna još dva pomoćnika i nesmiljena ruka koja neće tolerirati ljencarenje i dangubu u punoj sezoni. A takvu je ruku imao Silvestar. Šef Silvestar, kako ga je oslovljavao zahvalni majstor.

Bert je uvjeravao Silvestra da je potrebno steći glas jer glas kruži od uha do uha, on bubnja po bubnjiću, onda kljucka po mozgu i dovodi obeznanjenog kupca. Dovodi ga držeći za uši, tako reći. Više vrijedi

zadovoljan kupac nego zarada stečena ćiftinski na obmanjivanju, uz sitničarsko lakrdijanje i ulizivanje. Ozbiljno sam mu predložio da konkurira za šefa reklame u Nami ali me on ignorirao.

– Moramo nuditi najbolje komade, rijetke komade pa će ljudi nagnuti. Nagnuti! – ponovio je fiksirajući me, čekajući moj dodatak.

Ali ja sam samo, kao da se onesvješćujem, prevrnuo očima dok je Silvestar, očito u neprilici kako da se ponaša pošto su izrečene ove mudrosti, vukao prst bridom ormarića. Bert je zašutio i stao istezati članke prstiju. Odlučio je da nam na uvjerljiv način pokaže svoju privlačnu moć.

I jednog je dana vlastitim automobilom stigla gospoda Terezija R-a odjevena u klasični engleski kostim jer je puhao predjeseni vjetar koji iza sebe ostavlja noćnu maglicu oko visokih svjetiljaka, s kišobranom, s kožnim rukavicama koje je snimila s njegovanih prstiju da se rukuje sa mnom i Silvestrom, nasmijana, gipka, prezadovoljna, kajkavizirana, umjerenost pokvarena i provokativna, udana pod najboljim mogućim okolnostima za generalnog direktora suhomesnatog kombinata »PAPAK« čije su proizvode varili želuci američkih snaga u Zapadnoj Njemačkoj i Atlantskom paktu, doprevijala se ona mazna antireligiozna Terezija s kojom smo se one nepredviđene kišne nedjelje vozicali po Zagorju, navaljivali na zakračunani dvorac kumeći kumeća da nam se smiluje, kupali se u večernjim opustjelim toplicama čineći bedastoće s posljedicama, gospođa Terezija, ljubljena supruga prvoborca i zaslužnog rukovodioca, davila se do grla u suhomesnatom komforu i špilala reprezentativnu ženu drugu R-a koji se dao odvući i na premijeru u teatar i na festival melodija »Zagreb 196...« i na festivalski ples u Gradskom podrumu ali koji je grizao nokte u funkcionerskoj loži kada su »plavi« šepali gušeći se u kaznenom prostoru i igrali kao grintavi grintavci, kao lazari, bagra neamaterska, dunsteri, vucibatine, prokleti pijanci i seksualni manijaci, Terezija još neblagoslovljene utrobe, jer se bojala gojaznosti poslije porođaja, koja se perfektno uklopila i bez roka privikavanja naučila živjeti po normama prihvaćenim od novostečenih prijateljica sposobnih za nerad, sa sezonskim mukama oko kroja i linija, materijala i kozmetike, prijateljica koje su kao i ona bile žrtvovane dosadi, sivilu, otrecanostima besposlice i slobodnog vremena bez izlaza, koje su se oslanjale samo na tjelesni dodir i izrazite pojave u vidnom polju kao na najvažnije elemente u orijentaciji i stvaranju odluka. Naše skladište bijaše počašćeno! Tko se to udostojao da nas posjeti? Čemu imamo zahvaliti to povjerenje?

– Dečki – prešla je mirisava Terezija na stvar – Bertić mi je rekao da ste haj opskrbljeni. Znate, mene nije lako zadovoljiti! Samo stare i originalne stvari kupujem. Moram vas jednom pozvati da si vidite kak mi je stan namješten! Ne, Bertiću? Ti si bio.

– Zbilja gala – potvrdi Bert gledajući nekamo u stranu kao da se stidi pohvale koju je izrekao.

– Kaj gala! – začudila se Terezija. Izazovno je zakoračila i bedro pod uskoćom kostima prijeteci se napelo u pravcu Bertova koljena. – To je najbolje namješten stan na Srebrnjaku! Neću se hvaliti, vidjet ćete svojim očima. Imam jednu škrinju iz 17. stoljeća. Nepatvoreni ručni rad!

Zviznuo sam i rekao koliko joj zavidimo. Izrazio sam odmah sumnju da ćemo moći ponuditi nešto slično.

Bert prihvati od mene riječ i reče da se ipak može pouzdati u naš ukus, snalažljivost i njuh. Mi nismo bez njuha i znamo kome ćemo šta prodati. Onda je kao uz put iznio neke svoje misli o tužnoj sudbini predmeta koje prodajemo, jer ne možemo uvijek spriječiti da oni ne dođu u ruke ljudi bez ikakvog obrazovanja, koji ne poštuju umjetnost i ljepotu, koji ne znaju što su to estetski valeri, drugim riječima ne možemo intervenirati da ti prekrasni komadi pokućstva ne budu hladnokrvno stavljeni u neodgovarajući ambijent. Zbog toga nas ponekad grize savjest jer se mi ne povodimo samo za računicom. Mi smo pomalo i idealisti. On spominje te slučajeve i pojave da bi mogao, nasuprot primitivcima i dojučerašnjim čobanima, istaknuti lik Terezije koja je – on to odavno stopostotno zna – veliki ljubitelj i poklonik svega lijepoga, koja zna cijeniti prava ostvarenja i inspiraciju. Zato mu je neobično drago i moći će mirno spavati jer neće morati razbijati glavu na kakav smo malograđanski štimung osudili prodatu stvar. Ruku na srce, Terezija je upravo idealni kupac! Možemo samo žaliti što se takve ličnosti mogu na prste izbrojiti pa se zato ne treba čuditi prodoru primitivizma, jer ga puno više ljudi podupire nego što se od njega brani. Kolekcionarstvo, prihvaćanje pod krov i ugošćavanje svega lijepoga i plemenitoga, udovoljavanje prohtjevima razvijenog ukusa ubrajaju se u moguće načine distanciranja od bezdušnosti gomile i njenih pogleda na život i potrebe duha. Mi moramo jesti, piti, žvakati i podrigivati se ali, zaboga, činimo to odmarajući tupi siti pogled na nekoj dopadljivoj sitnici kojoj je starost oduzela svaku grubost, pretjerano naglašenu funkcionalnost a u zamjenu poklonila ljupkost izgleda, istančanost linija, savršenstvo i sklad dimenzija – završio je Bert svoj obračun s duhovno zaostalima i zatucanima bacivši kavalirski posljednje ostatke u predsmrtnom stanju pod Terezijine noge da ih ona zgnječi donom solidnog ručnog rada iz Tesline ulice. Ona ga je upijala zjenicama, podrhtavala crnpukastom bradicom tresući jednim posrebnim pramenom kao da joj on predaje pred velikim skupom u dekanatu diplomu nikad završenog fakulteta. U taj čas oprostila mu je sve one neuvijene i nebrojene »krava, glupača, guska, pametna si kao plastična op-art naušnica« budući da je objavljenim priznanjem i srdačnim pozivom poništio sve uvrede i nervozne izjave. Stajala je bez riječi žmikajući rukavice. Ograničenost se mizerno previjala u paklenskim mukama u podnožju, mecenatstvo je slavilo trijumf prihvaćajući nijemu molbu novog člana. Ne cjenkajući se kao druge milostive i ne iznudaujući besplatan prijevoz do stana Terezija je kupila za gotov novac jedan buffet pozivajući nas da obavezno dođemo na koju čašicu.

Sitno je otkoračala tarući najlonku o najlonku. Bert ju je ispratio do automobila sada opet krut i rezerviran. S naporom je gutao onaj svoj deminutiv.

– Bog, dečki, nemojte me zaboraviti – pozdravila nas je sretna vlasnica.

Kad se Bert vratio i klonuo umorno na stolicu, objesio sam mu se oko vrata ne znajući kako da izrazim oduševljenu zahvalnost.

– U božju mater, šta mi sliniš po okovratniku – obrecnuo se. Silvestar nas je prekinuo rekavši da za danas zatvaramo dućan jer nas on vodi na večeru.

Za Terezijom su se povele njene prijateljice sličnih osobina kao i predvodnica, ali puno opreznije i sumnjičavije, zlih pogleda i oštirih nokata, furiozne zbog nemoći jer im muževi nisu radili sa suhomesnatom robom već s nekim drugim teže unovčivim artiklima. Oprez se mrzovoljno gnijezdio u torbici među talijanskim narukvicama, za rođendan kupljenim satom, maramicom, legitimacijom, štiftom i moneta je tu bila stiješnjena, nije se dala baš lako izbiti van. Terezijine kolegice bijahu manje potkožene ali su zato više zahtijevale i izvoljevale. Smetala ih je paučina u skladištu i prašina na plohamu, vonj firmisa i boja. Silvestar je majstora Debeljaka natjerao da sve izglanca, očisti i oprai. Ipak, pretpostavljali smo da nije kriva prašina već nestašica.

Dolazile su milostive i razgledale, kukkale, mjerkale, otvarale i zatvarale, propitkivale se, dogovarale, sumnjale i na kraju željele čuti cijenu. Bilo je ah i oh. Nije nas to potresalo jer je posao pristojno krenuo i mogli smo spokojno slušati primjedbe, tapkanje po putu prema prihvatljivoj *pogodbi, diskretno i nasrtljivo salijetanje da snizimo, da ne budemo tako skupi* jer se novac ne nalazi na ulici.

I time su nas htjele dirnuti!

Nije uvijek bilo s nama Berta da napipa malo oznojeno bilo zajapurene gospode kojoj je neka stvarca zapela za oko i tako izazove taštinu, zavist, ponos, mržnju da se isprsi i ne dozvoli po cijenu veće cijene da netko drugi, niži po rang i ugledu, bude ispred. Ne jedanput znajili smo se odolijevajući najobičnijem moljakanju udruženom s neprobavljivim šarmom ili koketerijom koja se ne zaustavlja samo na verbalnom pružanju nade nego se zapečaćuje istovremeno dogovorom. Kada bi shvatile tko je od nas dvojice važniji, svu bi ljubaznost, rastreseno razbacanu između nas dvojice brzo pokupile i poklonile je uz krijes iz očiju njemu. Silvestar se mrštio i zakopčavao iskrzani sako kao da je to pancirna košulja koja će ga zaštititi od izazovnih ponuda sa šiljastim vrhovima. Nije im izgledao opasno i vjerovale su da će ga smekšati na stari lirski način mijaučući i predući sad bliže sad dalje od njegova uha. Ali uho mu nekako bijaše neprobojno, njihove riječi i riječce, razvučeni smolasti slogovi, ponekad reske da se stresete od srsa ugodne jeze pošto je vršak perca dodirnuo živac izdvojen iz snopa a ponekad opet zabrtvljene nekom toplom m-m masom, gustim lijenim i drhtavim sladorom, nisu uspijevale prodrijeti dalje od školjke: u kanalima su gmizale jedna po

drugoј sve dok ih on ne bi nesvjesnim pokretom prstiju odstranio dotičući u neprilici ušnu resu. Ponašao se kao dječarac koga nije teško sfrigati jer se noću okreće na vlastitom ražnju, dube u posnu zemlju, u vrištinu bez kapi vode, nalazeći izliku za ejakulaciju u improviziranim kratkim snima, ali je to sve bilo – ako ispravno pogodam – neinteligentno panseksualističko domišljanje budući da je Silvestrova imunost i suzdržljivost nadvisivala njegovu poročnost. Blud ga je privlačio samo u rijetkim prilikama. Slutio sam da bih čelom naišao na zamršenu mrežu ako bih htio saznati čega je to posljedica i što se to jednom desilo da se danas ništa ne dešava. Gospode to nisu mogle dokučiti pa su bivale dosadne, uporne, maltene napasne. Pravio sam se kao da nisam prisutan ili sam pokazivao strašnu volju da poslujem po skladištu izvlačeći ladicе, zavirujući u fiјoke, isprobavajući čvrstinu ručki i naslona ili zaneseno praveći nov raspored u skladištu s ambicijama salona. Ili bih se povukao u kut i čitao novine za vrijeme napada. Silvestar se branio i na druge načine osim što je zakopčavao sako. Nešto je preuzeo od Berta a nešto je sam izmislio po istom obrascu. Više puta, čuo sam, ponovio je izgovor da mi zapravo stvari dajemo ispod cijene u usporedbi s užasnim neestetskim izgledom savremenog pokućstva koje nikad neće moći konkurirati antiknom jer ga jednostavno bije prokletstvo serije, obilježeno je hiperprodukcijom. Tu naoko nema logike (budući da je novac – novac) ali nama nije do profita već do intimnog saznanja da smo učinili nešto za kulturu stanovanja: zbrinuli smo rastrkanu siročad, koja ionako nikad neće više biti na okupu, kod istinskih dobrotvora. Zbog toga ne možemo biti jeftiniji. Ako se išta može nazvati dobrom prilikom, onda je to ova naša prodaja.

– Bravo, kurvo stara! – jedva sam se suzdržavao da ne ciknem iz ugla. Kako se samo izvještio! Bert nije mogao poželjeti boljeg učenika! Sva-ka je riječ na svome mjestu!

Ali sam mirovao čekajući rasplet kome su gospode davale hladan, užurban ton prihvaćajući uvjete ili napuštajući nas neobavljena posla. Možda su se čudile hladnoći jednog muškarca. Zar se u ovom vijeku prekida kontinuitet historije koja je puna primjera popustljivosti, bezumnosti zbog malo dužeg pogleda i bankrotstava zbog malo povećе apasne. Zar one više ne vrijede, zar su muškarci postali sinonimi za led? Pa jasno, zaključivale su bijesno, gadovi homoseksualni! Medusobno se zadovoljavaju da ne bi trošili novac.

Silvestar se nakon što bi zatvorile stara zakrpana vrata žestio izgovarajući sve one riječi koje je taktičnost zaustavljala na vrhu jezika.

– Zbog jedne ondulirane da spustim cijenu! Zar misle da smo ždrepci koji skaču na svaku kobilu dotjeranu u dvorište? One misle da su sve-moćne zato što imaju prednost u jednoj rupi. Jesi li vidio i slušao ovu danas? Ja ti kažem, žene imaju puno više smisla za poslove nego muškarci. Hoće li ti neka prodavačica u parfumeriji pokloniti i najsmrdljiviju vodicu ako dođeš nešto kupiti i na prvi pogled joj se sviđaš? Nije ble-sava. Naprotiv, očekivat će da kupiš dvije vodice da bi drugu njoj darovao. Na to su naučene. To je stil koji im se sviđa. Uvijek misle na

interese svoje firme. Sve strogo poslovno. Ako im ide u prilog, mnoga će spretno povući suknju preko koljena kad se zagledaš u stranu. I smješkat će se poluotvorenim usana. Nije li to dovoljno, i leći će da bi nagodbu zakaparile. Ali hoćeš, radije ću platiti prostitutki i zahtijevati što mi se sviđa nego na zaobilazan način ovakvoj milostivi i još izdržati njenu duševnu borbu i slušati kako tobože prvi put vara muža. Krasno!

(I zaista bijaše takav. Nije govorio neistinu. U prosincu 1963. u baru »Ritz« bio je sam samcat što začuđuje kad se ima na umu velik broj ljudi koji su iskorištavali njegove slabosti ali se ta usamljenost dade objasniti ružnim vremenom. Sjedio je od jedanaest sati za stolom pored podija za ples i pio vlahov. Grickao je bademe koje je konobar donio više mahinalno nego što je vjerovao da će Silvestar posegnuti za tim jestivim posoljenim sjemenkama. Izgleda da je volio slane stvari. Dapače, u bademima je očito uživao jer je kod konobara naručio još jedan tanjirić. I nedostatak društva svakako ga je na to nagno. Nije zaplesao ni prije ni poslije programa što ga je najavljivao pjevač. Dva puta je odlazio u klozet i mokrio s tajnim olakšanjem jer mu je mjehur bio već prepun. Gladio je kosu i prao ruke. Pružio je sto dinara ženi koja mu je dodala mali zeleni otirač, posve suh i topao. Na vratima je jedva izbjegao da se ne sudari prsa u prsa s jednim zalizanim crnokosim divom. Te noći bar je bio poluprazan i osoblje je imalo vremena da međusobno razgovara. Žena u crnoj kuti na garderobi čitala je novine. Artistički program bijaše bijedna mješavina raznobojnih stakalaca koje su bočni i stropni reflektori oplemenjivali, tužno klupko prijetkih perli, starih mišića i starih gaćica, mrežastih čarapa, ružnih stopala, davno nepromijenjenih kostima. Silvestar je sa svoga mjesta vidio samo naporno izvedene vježbe i klecave radnje. Čak je nekoliko puta okrenuo glavu u stranu da ne vidi oznojene i izmučene akrobate. Strepio je da mnemotehničarka ne zatraži njegovu legitimaciju ili da ga pozove za medij čovjek sa špilom karata, sušičavi manipulator. Iza njega sjedjela su dva Crnci, vjerojatno stipendisti koji su došli loviti kurve. Lijevo su se smjestili brbljavi Talijani, otac i sin, s dvije mrzovoljne prostitutke. Talijani su bili pripiti i upadali su u program želeći da i sami nešto izvedu. Jedna popularna djevojka za koju je Silvestar čuo da fenomenalno fafa i da je zbog toga još netaknuta mazila se s novim udvaračem, veoma mladim i elegantnim trgovačkim zastupnikom Švedaninom. Poveće društvo sastavljeno od starih i mladih slavilo je bez pretjerivanja neki porodični jubilej ili uspjeh. Ušavši u polumrak, uspele su se odmah svladavajući otpor tijesnih haljina na visoke barske stolice druge dvije prostitutke, Paulina i Lukrecija. Silvestar se uznemirio kad su se one pojavile. Bojao se da ih Crnci ne pozovu za svoj stol. Zato je ustao po treći put i sjeo pored njih. One su ga promjerile i nastavile srkati limunadu. »Ah limunada«, rekao je ali im se to nije sviđjelo. Lukrecija ga je prezrivo pogledala. Razgovarale su o nekom Amerikancu koji ih je trebao voziti u Otočac ali se nije pojavio u zakazano vrijeme. Silvestar je naručio konjak »Martel« da svrati pozornost. One su brzo promijenile svoj odnos prema njemu. Počele su mu se ljubazno smiješiti. Onda je on

pozvao Paulinu plesati i izjavio joj da je od prije pozna. I njoj se činilo da ga je negdje vidjela. Pitao se da li da počne izdaleka ili bez okolišanja, u samo središte. Odlučio se za ovo posljednje. Ponudio je Paulini da odu kod njega. »Imaš stan«, bilo je njeno pitanje. »Imam jednu lijepu sobu«, odgovorio je Silvestar. »Dobro«, rekla je ona zamišljeno. »U moju sobu ne možemo.« On je šutio uzbuđujući se jer je Paulina sada pripila tijelo uz njegovo i podigla zavodljive oči. Istovremeno milovala mu je vrat. »Onda idemo«, žurio se Silvestar. »Čekaj, nismo se dogovorili.« »Koliko, srce?«, upitao je on skrivajući svoju nesprenost iza onog »srce«. »Petnaest«, škiljila je u njega Paulina. »Može«, složio se Silvestar i krenuo s podija. »Čekaj«, držala ga je za ruku. »platit ćeš i naša pića?« »Hoda«, reče Silvestar vadeći snop novčanica. Paulina mu je pružila puno ljubavnog užitka te noći. Pripovijedala mu je o svom djetinjstvu i kako je živjela s jednim grbavim šnajderom koji ju je tjerao da šije. Onda je pobjegla s njegovim prijateljem. Ovaj se s njom htio vjenčati. Njoj je to bilo smiješno; tek je navršila osamnaestu. I tako, Silvestar je šutio u mraku osjećajući umor. Boljeli su ga laktovi koje je nažuljao na grubom pokrivaču. Paulina se više nego trudila. Unosila se kao početnica, darovita početnica. »Posudit ćeš mi sto hiljada?« upitala ga je sa strepnjom u glasu. »Trebaju mi za haljine. Drugi tjedan idem u Karlovac, lovci.« »Posudit ću ti«, javio se on i okrenuo prema zidu.)

– Malo strpljenja! Pusti ih neka se previjaju. Zabavljaj se odbijajući njihove napade. Neka ti to bude povod za razmišljanje o nekim nepromisljivim pravilima taktike. Žene su do u sitnice razradile varijantu pobjedonosnog ishoda okršaja a u kojoj fingirana predaja i strastvene izjave privrženosti novome gospodaru predstavljaju poslasticu koju samo rijetki ne progutaju. Čini to i vrijeme će ti brže prolaziti!

On se namrgodio i ushodao skladištem.

– E pa vrijeme zaista ne stoji. Već mi je ovoga svega preko glave! Spustili smo se do trgovačkih pomoćnika. Jedva čekam da počne prvenstvo.

Zadržtao sam. Ovo mi se više svidalo. Opet će mi Bert umaći i tko zna kada će se s njim ponovo sresti. Na njega vrebaju Kutine a mama i tata su u savezu s njima.

– Ma kakvi pomoćnici! – želio sam podići raspoloženje. – Znaš. Bert se zeza kad deklamira fraze o spašavanju, ljepoti i umjetnosti ali ima tu više nego zrnice istine. Dabome, to mi nije udarilo u glavu. Ali zašto se ne bi zaustavili i na toj misli. Zašto je ne bismo prihvatili kao utjehu? Sam si izjavio da u ovom poslu novac nije na prvom mjestu.

Silvestar se bacio u fotelju u kojoj sam se do maloprije ja gnijezdio. Činilo mi se da će prasnuti mjehur koji je negdje u njenoj unutrašnjosti i zbog koga je obla, podatna, istezljiva. I zrak da će početi izlaziti uz onaj karakterističan zvuk.

– Pazi, opruge – upozorio sam ga. – Majstor kaže da bi ih trebalo mijenjati.

– Pa neka ih mijenja, stari kreten – udario je šakom o naslon a ona je odskočila i pala.

– Vidiš li profesora – upitah ga. – Nisam ga posjetio otkako mu je umrla majka. Tko zna šta radi penzionirani kombinator.

– Otići ću k njemu ovih dana – odgovori Silvestar. Mislio sam što me sve još čeka. Koliko prvenstvenih kola sreće? Dokle će to trajati? Hoće li profesor i dalje htjeti voditi brigu o ispunjavanju listića? Ako izjavi da odustaje? Ima li Silvestar koga u rezervi? I za mene? Premda ništa nisam znao bio sam ljubomorani na toga nepoznatog miljenika koji bi me jednog dana mogao naslijediti.

Gospoda Terezija R-a nas nije zaboravila. Bila je još uvijek pod dojmom svoje rehabilitacije u Bertovim očima, pa se prema njemu odnosila napadno pažljivo. Nije propuštala da ga kao svog najpovjerljivijeg savjetnika pita za mišljenje o bilo kakvoj tričariji koja je samo u njenoj glavi mogla izazvati nedoumicu ili joj uopće pasti na pamet. Kad bi bio s nama u društvu, Bert se svladavao i pokazivao da svemu što podnosi od strane ovakvih mušterija nije razlog neizmjerena ljubav i slabost prema Silvestru i meni, već želja da se roba prodaje. Zaista nismo smjeli drugo ništa od njega tražiti. Terezija nam se na neki način odužila što smo je opskrbili jednim prekrasnim komadom pokućstva dovевši sa sobom novog kupca, gđu Teu, suprugu savjetnika trgovačke komore, jednu nadnaravno sporu, hladnu, bezličnu i pospanu ženu koja je ispred svega stavljala užitak gledanja filmova a onda je dolazilo sve ostalo što nije imalo druge važnosti osim one što je imaju sporedne stvari. Tea je bila osuđena da pati i da bude nesretna jer njen muž nikad neće biti savjetnikom u Parizu, Rimu ili New Yorku gdje bi napokon mogla svaki dan gledati novi film i da nikad ne izjavi da je život besmislen, dosadan, tužan. Ovdje u Zagrebu živeći ona nije mogla ništa drugo ni izjaviti. Naučila se već da rezignirano otvara »Večernjak« i traži bez nade u kinoprogramu ono što još nije pogledala. Ali zato je svako popodne čija bi dva sata provela u zatamnjenoj dvorani bilo spašeno i slavljeno kao pobjeda nad jalovošću i ispraznošću. Možda je ono popodne kad se pojavila s Terezijom već bila u kinu ili joj je to distribucija obećala, tek ona je nakon kraćeg razmišljanja, čijoj dubini nije dala da se odrazi na glatkom čelu, kupila mali perzijski sag što smo ga budzašto nabavili na sajmu u P-ku od seljaka koji je njime pokrio svoju ždrebnu kobilu. Nakon kemijskog čišćenja sag se jednostavno pomladio i rasevjetao tako da nas nije boljela glava hoćemo li ga moći plasirati. Iako ga nismo nikome posebno namijenili, ni u snu nismo mislili da ćemo ga utratiti kinolupki Tei. Ni sag ni bilo šta drugo. Ovo nije bila obična prodaja običnom kupcu nego nešto izvanredno, što nećemo tako skoro doživjeti. Prodati nešto djetetu lak je zadatak, jer djeca žele sve što vide u izlogu, odrasli ljudi dadu se namamiti povoljnim cijenama ili zajamčenom kvalitetom pa se i njih može ubrojiti među oprezne koji uvijek preplaćuju svoj oprez, ali kako postupiti s jednom gospođom čije želje nismo bili u stanju ispuniti. Naime, i svemoguć i nenadoknadivi Bert zastao bi kad bi od njega zatražili da organizira u skladištu majstora

Debeljaka internu projekciju nekog filma koji još nije bio na repertoaru. I on bi pao na tom ispitui. A to bi bio najadekvatniji pristup i najpreporučljivija obrada gde Tee kao kupca. Jer ona ništa na ovom svijetu nije izdajala, željela da bismo to iskoristili i neprimjetno je uvjerali da joj je potrebno i ono što manje ili nikako ne želi. Jednostavno mi se nismo imali o šta oduprijeti da bismo na rukama podigli zajedno s kuglom zemaljskom i gospodu Teu. Da smo to pokušali sve bi bilo uzaludno: lebdjeli bismo u praznom prostoru koji ju je okruživao i istovremeno štitio. Siguran sam da će ona veoma dugo živjeti jer bacili ne mogu prodrijeti kroz taj bezračni omotač budući da i oni prilikom transporta trebaju neki čvrsti oslonac. Na žalost ona nije ni svjesna svojih prednosti, svoje izdvojenosti jer inače se ne bi tako dobro osjećala i u njoj uživala. Ovako ili onako, mali perzijski sag ispod kog se pušila na kišici na sajamskom prostoru u P-ku ždrebica zbunjenog seljaka privremeno je našao parket koji će ukrašavati svojim davnim šarama i cipele koje će ga gaziti, mirovati, nervozno tapkati i okruživati bijesno udarati. Svoje potucanje on privremeno prekida pod savjetničkim nogama. Da li je potrebno reći gdi Tei s čijih leđa je došao na njen parket? Zaboga, njoj to ionako nije važno a muževljeve primjedbe samo bi je uznemirile. Zašto da spominjemo međustanice, znojna kobilina leđa ili klupu u nekoj knjižnoj seoskoj kuhinji gdje se prije svoga izbavljenja zlopatio, kad slobodno sve to možemo prešutjeti i od svih podataka odati jedino onaj koji ne kompromitira. A taj ga uzdiže jer govori da su mu vlasnici bili plemetita roda. Takve su im dabome bile i noge. On ne bijaše čudotvoran i nije se na njemu moglo letjeti od Istoka prema Zapadu ali smo mi bili dobarano začuđeni kad smo shvatili što nam je pošlo za rukom. I Bert koji se inače držao suzdržano u takvim prilikama jer je smatrao normalnim da onaj tko stupi nogom u naše skladište izabere uz pomoć jednoga od nas kakvu stvarcu, i on je poskočio jer je gospodu Teu ponajbolje poznao. Imala je tu čast i zadovoljstvo da s njim plazi u isti razred nekoliko gimnazijskih godina – priznao joj je taj staž i ispričao jezivu srednjoškolsku varijantu defloracije u kojoj je dobrovoljni medij bila onda dundasta pindrljica Tea a operator neki drugoređaš, klipan s kojim je, pošto se ustanovilo da je jedina u razredu virgo intacta, stisnutih zubi otišla u zahod i podala mu se stoječke za vrijeme velikog odmora. Kakav je tajac nastao kad se vratila i kao neoborivi argumentum bacila okrvavljene gaćice na katedru!

– I samoj božici ljubavi iz najerotskije paganske religije za čitav besmrtni život zgadila bi se takva ljubav a kamoli ne jednoj prkosnoj djevojčici. Ali to je bio štoš kakav još nitko nije napravio u gimnaziji! Tea je postala simbol za hrabrost, ravnopravnost. Nova žena!

Šutjeli smo u mraku spremni da napustimo skladište.

Za iduću srijedu bili smo pozvani na mali kućni susret kod Terezije. Obćali smo da ćemo se pojaviti ni među prvima ni među posljednjima.

– Probrano društvo kretena sa svih područja sastat će se radi utjehe i izmjene tračeva o trećim, neprisutnim parovima i osobama. Frak nije obavezan ali se uzgred može spomenuti njegovo postojanje u ormaru. Rukoljubi? Pa da, uz demokratsko-socijalističko omalovažavanje nakaradnosti francijozefinskog bon-tona, tobože nonšalantno, šale radi. S nekom gestom koja upućuje na parodiju.

Bert zijevne a onda nas zamoli za oprostjenje.

– Ipak, preporučujem vam da obnovite svoje manire. Imajte u pripravi neku anegdotu, papren vic izbacit će vas u prvi plan.

Silvestar posumnja da on spada u to društvo.

– Bože – reče Bert snebljivo – pa moramo izvršiti inspekciju. Da vidimo kako naša draga Tereza postupa sa skupocjenom komodom! Ne?

Sa još petnaestak osoba koje su se otprilje međusobno poznavale tako da domaćica nije trebala posredovati i predstavljati ih skupljenom društvu, počeli smo to na brzu ruku organizirano veče kao prilično kompaktna trojka koja se tvrdoglavo drži na okupu, premda sam slutio da Bert ne namjerava čitavo vrijeme ostati u ulozi prišipetlje (uvijek je zamišljao da je u lošijem položaju nego što jest) i da će nas napustiti čim on zamijeti plijen ili plijen njega omami svojim svježim vonjem. Pretpostavljam sam da će najviše pažnje pokloniti velikom razvučenom stolu koji se nalazio na sredini dnevne sobe pokriven do poda spuštenim stolnjakom i da će radije oblizivati prste nego u svojoj ruci držati tuđe. Bio je lijen da ih pri tom i stišće. Njemu nije bilo teško da se odluči između tih dviju stvari, jer je jestive mnogo više cijenio nego sirove pa makar one bile ukrašene topazima i biserima. Osim toga znam kako je samo pućio usne kad bi na prstu kakve gospe ili damice spazio pečatnjak s otisnutim likom JFK-a jer je držao da je Johnson obični mesar i gangster.

Kuća u čijim su temeljima valjda bile zakopane kosti stoke iz klaonice kojima je s linijom prosperiteta upravljao Terezijin suprug bijaše jednokatna vila uvučena od ceste u vrt. Po graditeljskom ukusu zaključujem da su to kosti prijeratnih krava i telaca. Ne bih se začudio da na zidu pri ulazu stoji još plava pločica Croatia osiguravajućeg društva. Hodnik osvjetljava fenjer od kovanog željeza. Tiho je i polumračno. Drvena ograda na drvenim stepenicama vodi u udobni prvi kat. Predio je zaštićen donjim blokovima kuća, grad je dolje sa svojim probavnim smetnjama i grčevima u crijevima. Zidove i ostatke bršljana ne uznemirava buka teretnjaka i malogradnanština tramvaja, piljaričke jadikovke i kiseline krčmi. Kuća je uljuljkivana u san pređenjem maznih ali snažnih mercedesovih mašina i suhim žamorom šljunka koji se uredno slijeva do vrata garaže za koju je još prije rata određeno mjesto. Veletrgovac i dioničar koji ju je gradio sada možda živi od potpore koju mu šalju

zahvalni sinovi iz USA ili Čilea kamo im je on savjetovao da odu znajući da neće završiti kao drvosječe ili zlikovci, jer sinovi štićenika boga Merkura ne iznevjeravaju oca.

U prvom je katu Terezija okupila svoje društvo na nepretencioznu sjedeljku s posluženjem koje se sastojalo od probраних komada pečenog odojka, hladne piletine, šestinskih pečenica, nekoliko vrsta salata i polubijelog i kukuruznog kruha. Za raznim sendvičima isto tako se posilazalo uz prigodna izvinjenja i istovremeno obrušavanje i gurkanje laktovim. Jedna domaća Štefica i jedan server unajmljen za tu prigodu iz Esplanade brinuli su se da sve to bude na najfiniji način izloženo, ponudeno, lako dostupno i da snabdijevanje u stopu prati potrošnju. Razna pića, strana i domaća, prelijevala su se na ulazu u posvećeni i ogledalima obloženi prostor buffeta. Kutjevsko vino donosilo se u litrenim bocama iz kuhinje a za razmažene pojedince bilo je otvoreno i nekoliko boca fruškogorskog bisera.

Sjedjeli smo u foteljama i zabavljali se vrteći cilindre svojih dubokih kristalnih čaša u koje nam je server natočio metakse. Još se nitko nije odvažio da napadne stol s uredno postavljenim pladnjevima pod kojima se bijeljahu salvete. U trbušastim zdjelama plivalo je ulje a na njemu jaja, luk, paprika, paradajz, krumpir, majoneza. Uzvanici oni uvijek pridolazili i Terezija ih je uvodila u sobu, nalazila im mjesta na sofi ili na tapeciranim stolicama i stavljala u ruke čaše. Suprug se nalazio na putovanju. Novopridošli su krzmali čemu da se posvete: rakiji, vinjaka ili da odmah počnu s vinom pa su tako i započinjali oni razgovori koji teme crpu iz prisjećanja na slične večeri kada se krenulo s nekim pićem nepodesnim za početak i šta se sve iz toga izleglo i koje su sve bile posljedice nesmotrenog starta. Kakve neprilike i kakvi mučni trenuci! »Ljudi, zato sada treba biti razuman i pažljivo odabrati da se slučaj ne ponovi. Dabome, ovisi puno i o tome da li ste prije toga šta založili. Još kod kuće treba izvršiti pripreme. Važan je teren. Ja vam kažem da je najbolje uzeti nešto kompaktno. Ne bilo šta. Nešto što ne pliva. To vam upije sve što popijete. Kao spužva. Bravo, Francek! Spužva bi nam trebala umjesto želuca.«

Ovakva i slična razmatranja dopirala su do naših ušiju. Nisu li to zapravo misli koje povećavaju apetit i poboljšavaju probavu? Ne dosižu li ovakve večeri vrhunac tek kad se trbuh napne i krv naglo povuče iz udova i glave? Tada treba izbjegavati kretanje i umovanje. O da. Ali ima i veoma otpornih pojedinaca i organizama koji uspijevaju pobijediti sat, dva unošenu hranu i koji baš u tim trenucima počnu mudrovati zauzevši prije toga neprimjetno od medicine preporučeni položaj. Oni su napast za jadne neotporne žderonje, mučitelji robova kuhinje, dosadna naklapala koja zagorčavaju život tražeći još nešto nad dobrim zalogajem. Pokvareni su do srži jer prisvajaju plodove i s teorije i prakse dok uskogrudni Francek mari samo za ovu potonju. Još uvijek oni bijahu u pozadini jer se tek pilo, mjerilo, obilazilo oko stola, natakalo u čaše, opipavali se materijali i izgovarale pritužbe na račun sporosti i netačnosti krojačica, spominjale su se gume mišelinke, mjenjači, benzini,

tikvani i kreteni koji samo smetaju na cestama, netko se sjećao užasne zubobolje i to sugestivno pripovijestao tako da su se drugi hvatali laloka i ušutkavali ga. Neki su živjeli loše, ali su se upinjali da prema vani zadrže glanc, no to se nije dalo jer su im se vidjeli laktovi kroz izlzanu svilu i istanjeni štof. Oni nisu bili prisutni (možda su skrivali laktove na nekoj drugoj sličnoj večeri u Zelengaju ili Tuškancu) pa se moglo naslađivati činjenicom da posuđuju šećer, ali se zato u kazališnom foajeu samodopadno ogledavaju i smješkaju šetajući ruku ispod ruke, izmjenjujući pozdrave i naklone, glumeći dobrostojeći bračni par. dok kod kuće vjerojatno reže s postelje na postelju, psuju, darivaju se svim mogućim nesposobnostima, od trgovačkih do posvećeno supružanskih. Ispadalo je da nitko nikoga ne voli i da se grozničavo na sve strance vrše preljubi, da familijarni život hropće od zadanih udaraca koje mu nanose nevjerni muževi i pokvarene žene kojima je posljednja briga čast porodice i odgoj djece. S kakvom žestinom su osuđivani takvi postupci! Riječi zgražanja izgovarane su tonom koji u zanosu i ludoj ispuštenosti imaju riječi što ih bacaju na grešnike kao prokletstvo oni koji su sebe proglasili pravovjernima. Nisu nalazili opravdanja za tu rugobu, za pošast koja hara modernim svijetom i podgriza stupove, buši mu temelje. Slagali su se kao što se slažu i razumiju ljudi koji su preživjeli slične nečaste i iz njih izvukli slične zaključke.

Smiješći se prišla nam je domaćica u večernjoj haljini.

– Pijete li šta, dečki? – pitala nas Terezija.

– A šta misliš da radimo – malčice narogušeno će Bert.

– Berta ne treba dvaput nuditi – rekoh.

– Siromah – iskrivi on usne – ti si iznad zemaljskih užitaka!

– Šta ste se tu u kut stisnuli. Kao bokci – smješkala se Terezija stojeći ispred nas tako da smo gledali u nju kao u kakav oltarski kip. Umjesto molitvenika ruke su nam držale čaše s pićem.

– A kuda ćemo?

– Zar mi je stan tako malen – čudila se ona.

– Ni govora – polaska joj Bert – ni govora. Ne radi se o prostoru stana već o prostoru u glavama tvojih uzvanika. Bojim se da bismo otkrili najveće prirodne vakuume, djevičanske šupljine u kojima nema ničesa. Tu bismo se zagubili. Pa da nas onda tražite? Da propadne soirée?

– Nepopravljiv si, Bertiću – zavrti glavom Terezija.

– Ali, madame, vi se šalite, zar ne? Vi ne mislite ozbiljno da sam slučaj od koga treba dignuti ruke? Recite mi to!

Napuštajući nas Terezija mu zaprijeti prstom:

– Mene ne možeš šarmirati! Štedi se za moje usamljene prijateljice. Znaš da žene vole razgovarati s doktorom?

– Neće od mene čuti riječi utjehe i ohrabrenja. To neka izbiju iz glave. Večeras sam mračno raspoložen.

– Ali ženama nije važno o čemu im pričaš – podsjetih ga. – Zar si zaboravio tu istinu?

– O čemu to trackate – prikloni nam glavu Silvestar koji se držao veoma suzdržano i ni riječ nije izgovorio pred Terezijom.

– Po običaju ovaj kukavelj se hvasta i prodaje mi tu neke izbljedjele marginalije. Zamaraš me tim svojim svašticama!

Otpije gutljaj i objavi po drugi put:

– Večeras sam mračno raspoložen. U stanju sam da recitiram iz Apokalipse. Da, dragovići moji.

I kao iz bunara on proročanski uzdahnuvši započe:

I vidjeh, i gle, konj blijed, i onome što sjedaše na njemu bješe ime smrt, i pakao idāše za njim; i njemu se dade oblast na četvrtom dijelu zemlje da ubije mačem i gladu i smrću i zvjerinjem zemaljskijem.

Pogleda nas da vidi da li smo premrli od straha pa nastavi:

...I gle, zatrese se zemlja vrlo, i sunce posta crno kao vreća od kostrijeti, i mjesec posta kao krv.

I zvijezde nebeske padoše na zemlju kao što smokva odbacuje pupke svoje kad je veliki vjetar zaljula.

I nebo se izmače kao knjiga kad se savije, i svaka gora i otok s mjesta svojih pomakoše se.

I carevi zemaljski, i boljari, i bogati, i vojvode, i silni, i svaki rob, i svaki slobodnjak, sakriše se po pećinama i po kamenjaru gorskom.

I govoriše gorama i kamenju: padnite na nas, i sakrijte nas od lica onoga što sjedi na prijestolju, i od njega jagnjetova.

Opet je nagnuo čašu kao da i sebe hrabri pred susret sa svim tim pesimističnostima i apostolskim vizijama haranja Alfe i Omega. Kimao je glavom kao čovjek koji je shvatio bit stvari i pojava koje mu rade o glavi. Ali je ipak zakasnio. Ništa se ne da spasiti.

Onda se opet javi s ostrva Patam:

Blago onome koji čita i onima koji slušaju riječi proroštva i drže što je napisano u njemu: jer je vrijeme blizu.

Bert ušuti. Tamo dolje oko sofe uzvanici su se glasno smijali. On baci u tom pravcu jedan sažaljiv pogled. Nije dao gnjevu da prevlada. Pod utjecajem saznanja da će sve nestati s lica zemlje on je postao blag i bio je spreman da oprosti.

– Pa to nije loše – reče Silvestar. – Uopće nije loše. Mi možemo biti zadovoljni, zar ne, jer slušamo riječi proroštva. Svida mi se ovo makar to govori jedan lažni prorok.

Silvestar se zagleda Bertu u oči a onda ga mune u rebra. Obojica se nasmiјаše. U međuvremenu uzvanici su stali prilaziti velikom razvučenom stolu. I Bert je ustao i otisnuo se u tom pravcu. Dok je on to učinio koristeći se dijagonalom i već iz daljine fiksirajući sendvič s kabanom šunkom, ostali su pokazali više smisla za očijukanje i zaobilazne manevre. Umjesto da krene ravno prema stolu koji je u taj čas pripadao sa svim svojim dakonijama Bertu i još trojici šutljivih izjelica, pa da tako pokaže slaganje misli i djela, većina je glumeći odsutnost duha i

nesnalaženje ustala sa stolica kao da očekuje zdravicu ili neki prigodni govor. Budući da je to izostalo uzvanici su se počeli stopu po stopu primicati stolu gledajući pri tom na sasvim druge beznačajne stvari kojima je bio napučen polumračni interijer uvjeravajući jedni druge da nemaju pojma što se nalazi metar-dva ispred njih. Toliko naivnosti u držanju i izgledu inače mnogostruko iskusnih ljudi koji su znali kako se treba probijati a svojevrsni dokaz uspješnosti toga nastojanja bila je i ova večerinka. Pored svega toga oni su osjećali potrebu za naivnošću pa su je međusobno prodavali i darivali se njom. Neki su se ogledavali po sobi kao da očekuju partnera s kojim će im biti ugodnije pričati pa budući da njega baš za inat nije bilo, slegnuli bi ramenima mireći se s činjenicom da on neće doći i pristupali stolu s kojega se uzimalo uz mnogo izvinjenja, nutkanja, propuštanja naprijed, samo izvolite, ja ću iza vas, tek toliko da nešto prigrizem, ali molim vas!, upravo sam popužio cigaretu, hoću da se izgubi okus duhana u ustima, samo vi uzmite, ja ću odmah poslije vas.

– E, šta čekamo – podbo sam Silvestra koji je zajedno sa mnom gledao ovo muvanje aktera. On se čisto prenuo iz nekog poludrijemeža.

– Šta čekamo – ponovi za mnom. – Bogami ne znam šta čekamo.

Na taj ga način nisam mogao pokrenuti. Valjalo ga je povesti jer će inače cijelu večer prosjedjeti uz ispijenu čašu ako mu je neki veseljak ne natoči.

– Bert se ukopao u centru i brani prilaz laktovima. Gledaj ga! Tamani darove božje kao veliki – opisivao sam Silvestru ono što je i sam lijepo mogao vidjeti ali ga nije poticalo da se povede za našim mračno raspoloženim prijateljom.

– Pa on će sam sve to slistiti – rekao sam paničnim glasom i povukao Silvestra sa sobom k stolu. Bert privuče laktove i dopusti nam da se smjestimo uz njega. Usta mu bijahu puna pa nam pokretom glave, isturujući bradu ponudi nekoliko pladnjeva i zdjela koje nam bijahu nadohvat ruke. Još će tvrditi da ih je za nas rezervirao! Htjedoh staviti na tanjirić malo zelene salate ali me on lupi po nadlanci i pokaže prstom posudu s krumpirovom salatom. Pri tom cmokne i pogladi se po trbuhu. Nije bilo druge nego pokoriti mu se jer će inače zagrmiti nešto iz neke knjige a što se odnosi na voće i povrće.

Vjerojatno su u prvi mah osuđivali njegovo ponašanje i propitkivali se kod domaćice tko je taj gladuš i ona druga dvojica koja se nimalo ne razlikuju od njega. Isto je tako vjerojatno da ih je dobiveni odgovor zadovoljavao, jer su nam nakon izvjesnog vremena počeli prijateljski kimati glavama i na neki način pravdati naš apetit. Na koji, to ne znam! Istina je da su nas i drugi slijedili. Prvo muškarci koje su nadzirale njihove supruge, pa su se morali gotovo istrgnuti iz njihovih ruku. Očito je sve to bilo neuobičajeno i Bert je unio promjenu. On se odvažio da stoji uz stol ne mičući se od njega. Njegovi potajni i sramežljivi slijedbenici, prije nego što ih je listom pridobio, pošto bi nešto uzeli, oborene glave bi se sklanjali u stranu i, brineći se da im netko ne zamjeri

proždrljivost i halapljivost, sporo i tobože preko volje sažvakali bi uzeto dugo otirući prste salvetom. Kako im to nije bilo dosta, bili su na sto muka jer je valjalo paziti da nekom ne upadne u oči preučestalo posjećivanje stola. Zato su u nedoumici stajali s praznim tanjirićem u rukama očekujući da ih netko drugi nagovori da se još jednom posluže. Spremno su prihvaćali poziv i priključivali se pozivaocu. Kako su mu bili zahvalni što ih nije mimoišao, što pogađa njihove najskrovitije misli i želje! Spremno su sturali za njim. Treba sa sućuti misliti na one koje nitko nije pitao neće li još malo probati pajceka i kojima su žlijezde bile samo nadražene a stomak gladno zijevao. Takvi slučajevi bijahu najgorljivije uz Berta. Oni su ga blagosiljali i uzdizali kao što to uvijek čini utažena glad.

Tako je nakon izvjesnog vremena zavládalo ono žamorno, hihotavo raspoloženje kakvo se stvara pošto se brzo ukloni neki zastoj (prije nego publika izgubi živce) ili bez odugovlačenja izglati neki nespornazum. Neusiljenost je zamijenila pretjeranu i sumnjičavu ljubaznost. Ubrzo su se razvezali najlabaviji jezici. Gospođe su na glas izjavljivale da su ožednile. Muškarci su se kucali i tapšali. Bert je već s dvojicom prešao na »ti« shvaćajući koliko je obljubljen i koliko je zaslužan za uklanjanje soirée-predrasuda.

Još dok smo glodali batak i davili se s onom krumpirovom salatom Bert je u našoj prisutnosti uz pritajeni izraz omalovažavanja proširio krug svojih poznanika za jednog doktora ginekologije. Uvaženi Florijan dr Jabukovac nije smatrao da je nametljivo, ispod njegova ranga ako prvi pruži ruku Bertu i na taj način predloži izmjenu titula i prezimena jer se u ovom slučaju radilo naprosto o kolegi po struci. Što je ponukalo dr Florijana da prvi pruži ruku? Da li je bio osamljen u društvu koje je mizerno malo znalo o stvarima koje su bile njegov kapital? Da li je saznavši, vjerojatno od domaćice, za Bertov identitet pomislio kako će s njim biti ugodno diskutirati o stručnim stvarima?

Sve bi to bilo moguće i odgovori ne bi bili začudujući da se doktor nije naočigled gušio raznovrsnim sendvičima, kolačima, pečenkama, remeteći red i izazivajući radoznalost Berta. Kad sam otišao po svoju čašu i sve progutano zalio pivom, doktor se u taj čas ubacio na moje mjesto uz Berta i odatle se nije dao istisnuti. Ostavio sam ga na miru iako je osvjettljenje bilo prigrušeno, lijepo sam mogao pratiti što radi i kako se snalazi oči u oči s jelom koje je suzivalo širinu njegova duha i činilo ga ograničenim. On ga je jednostavno obožavao. Ali s posljedicama jer se dr Jabukovac već sada ubrajao u gojazne ljude. Ipak se nije zamarao razmišljanjem o promjeni režima prehrane nego je uživao u ponudnom žaleći možda u sebi što mu stomak ima nepromjenjiv kapacitet koji se ni na kakav umjetni način ne da povećati do granica koje bi ga zadovoljile. Tako je sve na doktoru bilo napeto, ispušćeno kao da se namjerno odijevao u tijesna zavodnička odijela koja bi skladno razvijenom statisti omogućavala da igra na dvije karte dovodeći u zabludu i muški i ženski svijet. Nema sumnje da se gospodin Florijan ni u snu nije podavao takvim opačinama i da je kao prosvijećeni ginekolog

bio na pravoj strani u sukobu spolova. Bit će da su hlače i kaput postajali s vremenom tijesni i da to nije bila šasava primjena zamisli nekog pomodnog krojača na osobu kojoj pristaje samo klasična linija s neznatno naglašenim strukom već je krivac bio sam doktor kojega se primala svaka popapana mrvica. Lako je zamisliti kako to izgleda na tijelu za koje bi se moglo reći sve drugo osim da je umjereno! Jedan nagao naprasit pokret ili posizanje za salvetom koja je odlepršala na tepih bijahu opasna provjera izdržljivosti šavova i čvrstoće niti. Ni krojač ni tkalac ne bi bili optuženi s nesolidnosti rada. Ali on je okončao sa svime suvišnim u životu – bavljenje time često je uzrok da čovjek ostane bos i gol a ne samo da mu popucaju šavovi – i predano se posvetio proučavanju čudljivog mjesečnog pranja i nemalom broju drugih vragometno promjenljivih svakodnevnih osobina koje žene žele popraviti i izravno-pravniti se s muškarcima. Bio je poznat u liječničkim krugovima kao predavač i tumač problema seksualnog odgoja. S raznih govornica upozoravao je roditelje i onaj još neodlučni, nenapredni dio zagrebačke mladeži da više pažnje posvete svojoj prehrani jer se u njoj kriju začeci grijeha, promiskuiteta, preranih spoznaja koje su namijenjene samo zrelim ljudima. – Manje paprike, pikantnih začina, afrodizijaka u bilo kom stanju i naši će parkovi i perivoji biti kao u doba stare Atene mjesta gdje će se raspravljati o znanosti i filozofiji – zalagao se u svakom rezimeu dr Jabukovac. Tek poslije se ispostavilo da se njegove ključne misli nadovezuju na misli jednog kardinala u samoj blizini Svete stolice.

Nije izgledao stariji od četrdeset u onom polumraku zauzet prije svega samim sobom, nastojeći udovoljiti peristaltičkom zanovijetanju donjeg stroja, dok mu netko drugi ne bi možda dao ni toliko ako bi vodio računa o izvjesnoj iluziji, varci, jer je teže odrediti starost gojaznih nego mršavih. Zavarava nas njihova kilaža, hod, podvoljak, obrazi koji se tresu i skloni smo im dati pet-šest godina više. Doktorove oči bijahu neprestano uperene na stol pa im nisam mogao odrediti boju ili nešto važnije. Poslije sam zapazio da isijavaju blagu, salom prigušenu prostodušnost kad razgovara o indiferentnim stvarima. Da li zlobno pretpostavljam ako kažem da su katkad zamućene proždrljivošću ili pritajenim bijesom u slučaju da im netko ispred nosa uzima najsladi komad? Možda, ali za sada doktor je izgledao zadovoljno skoncentriran koliko na meso toliko i na svog susjeda, Berta. Bio je spreman žrtvovati nešto ovom poznanstvu baš kao čovjek koji ugledavši i prepoznavši nešto izvanredno pred sobom uz put bez kajanja odbacuje karakteristične sitnice da bi napravio mjesta za istinski izvorni doživljaj. Ne sumnjam da je to za dr Jabukovca bio Bert. On je poslije upoznavanja nastavio jesti nekako rastreseno, bez žara, više iz običaja, praveći Bertu društvo. Nije li priželjkivao čas kad će Bert obrisati ruke i zamašćene usnice, odstupiti od stola i sjesti na neko od praznih mjesta? On je htio razgovarati a njegov kolega ništa nije držao do te želje. I dalje je s tekom trpao u usta salatu, meso, meso pa salatu.

Kako Bert nije prekidao hranjenje a dr Jabukovac nije imao strpljenja čekati dok se ovaj nažvače i napuni, već je postavljao pitanja između zalogaja, njegov zaposleni sugovornik mogao je samo mumljati, stegnati, hunjkati, klimati glavom potvrdno ili odrečno, ukrutiti se poluotvorenih usta, s jezikom koji se žutio u presvlaci od majoneze i žumanjaka. Doktor Jabukovac bijaše na sto muka jer su Bertovi odgovori bili nerazgovijetni i teško im je bilo odrediti smisao i značenje a opet on ga nije htio gnjaviti ponavljanjem pitanja ili, uz izvinjenje da nije dobro čuo, moliti objašnjenje. Tako se doktor pravio da razumije i sve ono što je Bert na najlošiji način promumljao, samo da ne ispadne zano-vijetalo. Tko osim toga ima strpljenja raspravljati s gluhim nasrtljivcem?! Tako su se njih dvojica sporazumijevala a Silvestar i ja čekali smo što će se razviti iz te situacije smijuljeći se u sebi i unaprijed žaleći doktora koga nitko nije mogao upozoriti na to da Bert može biti istovremeno privržen tpezi i mračno raspoložen. Jabukovac se prevario, ali prevara je sastavni dio mnogih nastojanja.

Počelo je mrštenjem, nabiranjem obrva, začuđenim pogledanjem u doktora koji je prestao jesti da bi nesmetano kolegi mogao izlagati svoje mišljenje. Doktor je više naslućivao i pogadao Bertov odnos prema stvari koju je vehementno analizirao, pa se desilo da je stao hvaliti – misleći da će ugoditi Bertu – ono što je ovaj a priori odbacivao nazivajući to ključnom postavkom u filozofskom sistemu mislilaca iz Vrapča ili Popovače. Ponaku misao ne bi izrekao do kraja upozoren mrštenjem nego bi zastao i ostavio je nedovršenom. Koliko je Bert dizao obrve toliko se on spuštao uvlačeći vrat u košulju i grozničavo tražeći novi nastavak koji će kolega prihvatiti. Našavši ga izvukao bi vrat i osjećao se kao da je prešao preko opasne klimave brvi. Tako je ispalio da je doktor počeo ispovijedati poglede koje bi u običnoj prilici osudio a sve samo zato da ne protivrjuje. Više se nije mogao kontrolirati, nije više pamtio da li je čas prije bio za pretresanu stvar ili protiv nje, pa se počeo znojiti, brisati čelo maramicom, otkopčavati i zakopčavati dugmeta na kaputu, grickati nokte, štipati usne, zamuckivati, izvinjavati se, opravdavati prirođenom brzopletošću, lošom probavom, napornim danom, gubeći tlo pod nogama, postajući razdražen, pokušavajući srediti misli u kratkom predahu koji mu je Bert velikodušno odobrio. Tek tada je pokazao da Silvestar i ja za njega postojimo premda smo mu bili nadohvat ruke. Ali još puno toga bilo mu je nadohvat ruke i nije čudo što nas je zanemario. Dok je doktor hvatao dah i dolazio k sebi, Bert nam se obratio riječima:

– Kak ste kaj, fakini?

Zatim se okrenuo nesretnom doktoru Jabukovcu:

– Doktore, dopuščate me, kaj ne, da vas vupoznam z ovom dvojicom frajera. Imaju soli vu ovim škafima, morem vam posvedočiti. No, kaj ste stali ko drvene Marije? Si bute pružili roke il ne, vrag vas dal?

Ne znam što je namjeravao udarajući u isforsiranu kajkavštinu i da li je htio još više zbuniti Jabukovca koji je očekivao da će njihov razgovor biti ekskluzivan, na visokom naučnom i terminološkom nivou, nera-

zumljiv svakoj šuši i amateru. Pružio mi je ruku uz lagan naklon i sad sam ga uspio cijeloga obuhvatiti pogledom. Vjerujem da pacijenticama nije bilo neugodno u njegovoj ordinaciji kada bi došle da nešto ustanovi ili poreče, jer mu je ruka djelovala mlohavo, aseksualno, kao da je transplantirana s tijela neke tuberkulozne bolesnice koja ju je dugo vremena u čamotinji sanatorija zamišljeno njegovala stvarajući od nje jalovo mlako pomagalo i ništa više. Ne prste s oštrim noktima, dlan za grljenje muškarca, nego za avetinjsko pipanje po noćnoj vlazi, po hladnoj mahovini i mokroj kori stabala, po ljugavom kamenju na stropu pećine, po sluzavim gljivicama u zagađenim vodama. Njegova ruka nije bila u stanju da kreira, već samo da zaštićena steriliziranom rukavicom čepka po kanalima u kojima se iza erekcije traže i love jajašce i spermatozoid.

Gledajući ga sprijeda potvrdio sam utisak koji stekoh motreći ga sa strane. Kaput nije prijetio da će popucati samo na leđima. Ženski oblikovana bedra ispunjavala su nogavice tako da se nije uočavao bug, premda je pazio da uvijek budu izglacane. Zašiljeni vršci cipela činili su njegovu pojavu još smješnijom, neozbiljnom. Sve što čovjek takva izgleda započne bit će nerijetko izvrgnuto ruglu i ismijano. Njegova riječ nikad neće biti posljednja a kad izađe za govornicu mnogi će u sebi odlučiti da omalovaže njegovo predavanje i ne prihvate njegove savjete.

Jabukovac ili nije vidio ili nije htio vidjeti da ga Bert podnosi zahvaljujući nikakvoj mogućnosti da se zabavlja na drugoj strani, pa nas nije napuštao ni sad kad se povećao broj svjedoka ponižavajućeg odnosa mušičavog kolege. Njemu to nije smetalo niti je pokazivao da se osjeća povrijeđenim u bilo kom smislu. Bila je prilika da se izgubi i okrijepi, vodeći glavnu riječ u nekom triu, kvartetu koji bi ga bar pozorno slušao ali ga povlačenje očito nije privlačilo. Priljepio se uz Berta i nikakvim poznatim postupkom za odstranjivanje nametnika ne bi se dao ukloniti.

Bert je šutke pojeo predviđenu količinu pite od oraha prepuštajući Silvestru i meni na časak razigrani duh dra ginekologa, da i mi malo profitiramo a ne samo on, da bi tada, bacivši sit pogled na nastale praznine stola, bez upozorenja zakoraknuo prema sofi postavljenoj ispod ogromnog staromodnog abažura. U svojstvu pratnje pošli smo za njim puštajući doktora da bude prvi i da se na sofi smjesti tik do svog kolege. Mi smo se dvojica zadovoljili malo manje povlaštenim rubovima sofe ne brinući se ovaj put toliko za udobnost koliko za neponovljivu priliku da prisustvujemo jednoj nadasve poučnoj izmjeni misli dva učena čovjeka koja ni prostor ni vrijeme nikad više neće postaviti bok uz bok. Slutili smo jedinstveno značenje toga susreta pa smo se i ponašali u skladu s njegovom važnošću. Pristajući na šutnju i pasivnost, mi smo prije svega htjeli stvoriti optimalne uvjete njima dvojici.

Nismo morali dugo čekati da se jedan od njih oglasi.

Doktor Jabukovac Florijan se općenito zabrinuo:

– Kolega, je li vam poznato da ljubavnici i mladi supružnici gotovo ništa ne drže do izraza nježnosti. To je zabrinjavajuća pojava. Nježnost je osnova svakog odnosa. Recite mi kamo to vodi? – pitao se s tužno opuštenim podvoljkom.

– Kamo, haha, kuda! Sve vodi na pravo i jedino mjesto, sveto mjesto koje je, kad su u pitanju malodobnice, i zakonom zaštićeno. I vi se brinete? To je nepotrebno. I neefikasno. Ako je zakon nemoćan, ako je ruka pravde posustala, kako ne bi posustala ruka jednog ginekologa. Ajte, molim vas, kolega. Šta to pričate!

Jabukovac se tupo zagledao pred sebe. Vidjelo se da je u neprilici i da mu ovaj odgovor ne ide u prilog. Dapače, smatrao ga je udarcem upućenim njegovom sistemu.

On se suzdrža i ni ne pomisli na protuudarac.

– Vaše misli su veoma zanimljive. Sigurno ste čitali rezultate posljednje ankete? Zar to nije monstruozno! Pedeset posto frigiditeta. Stvari ne stoje ružičasto. Ne mislite li tako?

Bert odmahne rukom.

– Za koga ne stoje ružičasto? Za vas? Za mene? Ja vam kažem da je tako odvajkada i da su stvari u najboljem redu. Nije li natalitet u porastu. Rane ratova posve su izliječene. Broj muških beba navodi državničke i kaplare da zadovoljno trljaju ruke. A šta mi tu lupetamo?! Žene rađaju kao i prije. Osjećaj materinstva nije zakržljao. Kakav frigiditet, kakvi bakračići! One daju krive podatke, to vam je odgovor. Htjele bi još više. Nikad nisu zadovoljne dok ne probaju izvjestan asortiman. Moraju imati opravdanje za hod stranputicom. Muškarci su izmislili frigidnost a one su je objeručke prihvatile. Njima je sasvim dobro. Ajte, molim vas, kolega. Šta pričate!

Jabukovac je u neprilici vrtio glavom. Ovo ne samo da se nije slagalo s njegovim istraživanjima nego nije bilo suglasno ni s objelodanjenim mislima neprikosnovenih autoriteta na polju seksusa. On nije vjerovao svojim ušima da jedan liječnik o čijim se sposobnostima i nadarenosti gospoda Terezija najpohvalnije izrazila (i tako ga navela na ideju da s njim izmijeni poglede i iskustva) može imati tako heretičko, neuučeno, bordelsko mišljenje o delikatnim pitanjima koja su odavno dobila ispravan odgovor. Koliko on prati literaturu s tog područja još se nitko nije usudio takvo šta ustvrditi. Svi uzimaju pedesetprocentni frigiditet kao polaznu tačku svojih rasprava. Njegova oskudna praksa (postoji nada da dobije mjesto na novoj klinici za koju su odobrena sredstva) potvrđuje podatke dobivene na širem području. Ne, frigidnost je provjerena činjenica, žalosna pojava koja se različito reflektira u psihosomatskom smislu, pojava koje se simptomi mogu sresti na sve većem broju pacijentica.

Dr Jabukovac je svladao zbunjenost, čak se uspio blagonaklono nasmejiti, kao da oprašta zabludu na krivi put zavedenom Bertu.

Nastavio je:

– Vi ćete me razumjeti, ali ne bih se mogao s vama složiti oko tumačenja frigiditeta.

Prekinuo je bacajući iskosa pogled na Berta koji je pomalo teško dišao sve više se pružajući po sofi, tražeći što povoljniji položaj za nabijen trbuh. U ruci je držao čašu i pijuckao pivo. Čuvši posljednje riječi

Jabukovčeve, on se namršti i olabavi kravatu. Prebacio je nogu preko noge i zureći u već iznošene cipele slušao oprezno pobijanje svojih isuviše jednostranih opaski o ženskoj hladnoći.

– Respektiram vaš stav o tom pitanju i volio bih, možda na nekom prikladnom mjestu, razumijete me?, čuti malo podrobnije što vas je navelo da tako odlučno branite svoje mišljenje.

– Neću braniti valjda tuđe – upadne Bert.

– Pardon, u pravu ste – zaljulja se doktor. Sa salom koje kao da je vršilo funkciju ličnih stabilizatora on se smiri i prosljedi:

– Dopustite mi da vam se potužim. Imao sam prilike da se uvjerim da postoje žene s ograničenim registrom, koje mogu doživljavati seksualni akt samo u onim primitivnim razmjerima. Njih ne trpam u onih pedeset posto. Nemaју svi ljudi iste sposobnosti, jednako razvijene sklonosti za sve stvari, zar ne? Ono što je za nekoga gornja granica, drugome će biti tek mlakohladna sredina. Ako se to ne uzima u obzir, može se doći do posve krivih zaključaka.

– Očekujem da će se i to s vremenom riješiti. Mislim, automati. Nisu li u Japanu učinili prve korake? To će biti kraj muka vaših bolesnica!

– Ali to ne dolazi u obzir – užasnuto će doktor. – Kolega, vi se šalite!

– Ovo je doba kada sve dolazi u obzir. Ništa ne smijete unaprijed odbaciti. To je skepsa pred budućnošću, konzervativni prirepak koga se nikako ne možete osloboditi. Zašto bi ljudi bili spretniji, nježniji, umješniji nego automati? Oni će ih obdariti samo svojim najboljim karakteristikama. Gugutat će najsłade izjave iz klasika ljubavnog žanra. Tko će se moći takmičiti s jednim takvim kozerom? Morat će se dobro upeti da zauzme njegovo mjesto! Možda će takva konkurencija poučno djelovati na muški rod, učiniti ga samoinicijativnijim, pažljivijim. Vrijeme je da se Donžuanima očita lekcija.

Doktor Jabukovac bijaše slomljen. Ovakav cinizam on nije očekivao da će otkriti kod jednog mladog liječnika. Lijep primjer dehumanizacije protiv koje on diže svoj glas. Progres i seks se ponižavaju.

Umjesto da prosvjeduje i baci se kao razjareni lav na mrskog protivnika, on se zadovolji protestnim kašljanjem.

– Interesantno. Moram priznati da su vam ideje sasvim osobite.

– One se inspiriraju duhom vremena, kolega. Ali ja još dajem i ve-like šanse ljudskom partneru.

– Kolega, tome se radujem – obradovano će Jabukovac. – Priznajem da sam staromodan. Ali nikako se ne bih mogao pomiriti s mišlju... Ne, nikako. I kakve bi bile posljedice!

Bert zijevne i stavi ruke pod glavu:

– Nema posljedica koje se ne uklapaju u evoluciona kretanja. Sve za čim se osjeća potreba s vremenom se pojavi i stvar je prakse da se razvije, ojača, profilira, modelira. Nije li tako bilo s rukama? Od šapa orangutana do – tvoje su ruke dvije vitke jedrilice. Kako dug razvojni niz. I sve je u redu. Sve će biti u redu!

Doktor se smirio. Potražio je svoju čašu na ormariću. Iz dubine sobe prema nama se uputila jedna u op-art haljinu odjevena djevojka. Pogledao sam Berta pa Silvestra. Prvi je bio u poluležećem stavu zatvorenih očiju s groznim vizijama koje su se rojile ispod kapaka, spreman da zajedljivo brani sve što odudara od prosjeka. Drugi se podbočio rukama i možda drijemao. Tko zna koliko je već bilo sati? I prema kome se onda uputila iz mraka izronjena op-art blondina krhke igličaste građe, jedno izduženo i istegnuto izdanje nedostatka mišića na udovima, ogoljelih koščatih ruku sa zglobovima koji su neizazovno štršili, mršavih koljena koja nisu imala što skrivati pa su bila provokantno otkrivena i ponuđena na analizu, ta slabo hranjena blondina iz bolje porodice ili samo moderni izdanak iz jedrih njedara prabake koja je dojila petoro djece i znala još uvijek peći štrukle, ta iznenadna pojava utjelovljenja lošeg ukusa na tepihu u kom se gubila škripa i žedno glasanje njenih ekstremiteta, mršavica s dubokim izrezom na grudima, sitne uvučene bradice i malih stisnutih usana, jedva zamjetljivih nosnih otvora koje je s mukom uvlačila zrak, s trepavicama pojačanim umjetnim produžetkom ispod kog su trenutačno bila dva mutnozeleno oka usadena isuviše sa strane s naprašenim licem od koga se vidio samo jedan mali dio dok je drugi zauzimala kosa dovedena preko nha i tu fiksirana kao par vršaka strelica koji se lagano njiše kad se glava pokrene. Gubitak vremena bilo bi ispitivanje prirodne boje i opisivanje sadašnjeg spektra kose. Ona se kapriciozno mijenjala po zakonima obnove. Ponekad je to najjeftiniji način da se drži korak i ipak uvijek kasni za modom. Ove večeri njena izvedba bila je djelo vlastoručne fantazije kojoj su zdušno pomogli vikleri i jedan od lakova.

Prema kome drugome bi se uputila ova gospodica ako ne prema Florijanu dr Jabukovcu koji je još proživljavao blagotvorno djelovanje Bertovih riječi o vedrim izgledima za budućnost koje je on sabio u lakonsko »sve će biti u redu«. Da, uistinu prema kome drugom? Nitko od nas nije bio dostojan tih šiljatih koljena koja su takvima mogla postati samo dugotrajnim čišćenjem krvi, od koljena na koljeno, pažljivim parenjem s koljenima istih pogleda i navika, predrasuda i ograničenosti. Mi nismo ispunjavali niti ćemo ispunjavati te uvjete.

Djevojka iz mraka, prikaza s genealogijom, zaustavila se ispred dr Jabukovca kome je zastao dah. Uspio je propentati:

– Gle, ti si me našla. Mi malo razgovaramo.

Tada se naglo ustao i stavio čašu na stolić. Blondina u blijedomrtvačkim čarapama mjerila je ginekologa.

– Dušo, kako si se bavljala? Nije ti bilo dosadno. Znaš, ja...

Ona se na kraju ipak javila.

– Ostavio si me samu. Rekao si da ćeš se odmah vratiti – potužila se.

– Evo, upravo sam htio.

– Znaš da se bez tebe osjećam izgubljenom – okrivljavala ga je.

– Tako mi je žao. Oprosti! – mucao je doktor.

– I nije mi bilo lijepo.

– Kako da to popravim?! – pitao se glasno.

– U samoći sam razmišljala da li me voliš... – ona ga je ostavljala da se sam dosjeti.

– Kako možeš u to sumnjati! U sve prije nego u to! Uvijek, u svakom času ja pripadam tebi!

– A ipak si me ostavio. Tako te dugo nije bilo – produbljavala je blondina svoj prigovor.

– Zapricao sam se s ovom gospodom – pokazao je doktor rukom iza svojih leđa gdje je pretpostavljao da i dalje sjedimo prateći ovaj razgovor. Blondina se nije ni osvrnula na taj izgovor. Očito nas je smatrala ništavnim kao razlogom za tako dugo izbivanje.

– Zaboravio si na mene. Eto, to je. Ja trebam malo pažnje, nježnosti. Sa mnom nikad ne pričaš – još uvijek smo čuli samo predbacivanje.

– Obećajem ti da ćemo to ispraviti. Nisam kriv. Zaposlen sam. Radim. Ti znaš da se ne skićem okolo. Eto, i večeras sam ostavio radni stol a nisam smio – doktor ju je nastojao sklonuti da mu oprost.

– Ja sam tako gladna i žedna – priznade blondina. Spustila je pogled i čekala da joj se pruži ruka.

– Šta, zar ti nisi ništa ni okusila? – doktor nije mogao doći k sebi od iznenađenja. – Ništa od svega onoga? Nemoguće! Bilo je sasvim finih stvari. Mili bože! Pa gdje si bila? Da mi je to znati.

– Gdje sam bila, gdje sam bila – kažnjavajući ga ona ponovi njegove riječi neskriveno prezirnim i posprdnim tonom. – Tamo gdje si me ostavio. Šta sam mogla drugo uraditi. Da trčim za tobom?

– Pa zar me nisi vidjela da stojim uz stol – snebivao se doktor.

– Nisam te htjela smetati.

– Ali ja sam samo razgovarao.

– Baš zato.

– Kako baš zato?

– Tako.

– Ne razumijem te.

– Da nisi razgovarao, prišla bih ti. Mislila sam da će ti biti drago ako te ostavim na miru da dovršiš svoj razgovor.

– Ali ne! Razgovarali smo o običnim stvarima. Zar ne, kolega? – obratio se Jakubovac Bertu koji je rukom zaklanjao usta: zijevao je.

– Onda se sjeti da nas nije predstavio blondini koja na njega u budućnosti sasvim ozbiljno računa, pa se skloni u stranu i započevši s Bertom učini to objavivši:

– Dozvolite, moja zaručnica Božena.

Bert je nemarno pružio ruku, promrmljao svoje prezime i ponovo se svalio na sof. Osjećao sam da će se razbjesniti ako doktor od njega bude tražio da u bilo kojoj stvari i u bilo kojoj mjeri svjedoči njemu u prilog. Rukovavši se s Boženom, Silvestar i ja ostali smo na nogama. Ona je razvukla svoje tanke usne misleći da ćemo cijeloga života pamti to nešto što je trebalo biti ljubazan smiješak.

– Da, gospodin doktor, vaš zaručnik, neprestano se nalazio u našem društvu – dao sam umjesto Berta odgovor. – Značite o čemu se danas može razgovarati? Mi smo o svemu pomalo – razvlačio sam odgovor u širi-

nu. – Imajte smilovanja za gospodina doktora. Nije on kriv. Mi smo ga zadržali. Ako se ne varam – i pri tom sam se podigao na prste – stol još nije rasporemljen i ako gospodin doktor želi popraviti svoju grešku, on to još uvijek može.

– Hvala vam. Baš ste ljubazni. Mukica, idemo. Bilo mi je drago. Do-vidjenja.

– Servus, kolega. Nadam se da ćemo se još vidjeti – opraštajući se priželjkivao je doktor ginekolog Florijan Jabukovac dok ga je njegova zaručnica vukla prema stolu. Bert je bez riječi kimnuo glavom. Onda se odlučno lupio po bedrima i naredio:

– Idemo.

Terezija nas je ispratila do verande. Tišina puna raspršene vlage vladala je u vrtu među raslinjem. U čitavom kraju, izgrađivanom u godinama s najviše viškova, neočekivanih nasljedja ili nakon dugotrajnih razmišljanja, opširnih priprema, sada nikakav zvuk nije uznemirivao noćne čuvar. Provest ćemo se tim drvoredom, površno osvijetljenim, sa sva- dom od izvijenih i spojenih krošanja. Bert reče da se ježi dok je čekao da Silvestar otključa kola.

Tek što se smjestio on započne s prijekovima:

– *Puče moj, što učinih tebi ili u čem ožalih tebe? odgovori meni! Jer te izvedoh iz zemlje Egipta, ti mi pripravi križ. Jer te vodih kroz pu- stinju četrdeset godina, i manom te hranih, i uvedoh te u zemlju dosta dobru; ti pripravi križ izbavitelju svome. Što još moradoh učiniti tebi, a ne učinih? Ja eto zasadih tebe kao izabrani prekrasni vinograd svoj, a ti meni postade odrise gorak, jer žed moju napoji octom i kopljem probode bok moj. Puče moj, što učinih tebi ili u čem ožalostih tebe? Odgovori meni! Ja radi tebe bičevima udarih Egipat s prvorođencima njegovim, a ti mene predade da me bičuju. Puče moj, odgovori meni!*

– Zašto to nisi odverglaio pred sretnim zaručnikom? Mi smo te smjer- ne slijedili – rekoh.

– *Usta moja, opjevajte sretno svršen slavi boj* – bijaše njegov odgo- vor. Onda nastavi: – Ma jeste li vidjeli sve one face?!

